

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Spolupráce pěstounů, doprovázejících organizací a OSPOD při
výkonu pěstounské péče**

**Cooperation of foster parents, accompanying organizations and
Department of social and legal protection of children on the
performance of foster care**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Konzultantka:

Mgr. Barbora Petráš Kampová

Autor práce:

Bc. Sára Kaletová

Praha 2022

Poděkování

Děkuji paní prof. PhDr. Beatě Krahulcové, CSc. za odbornou záštitu této diplomové práce.

Děkuji také své konzultantce paní Mgr. Barboře Petráš Kampové za veškerou odbornou pomoc, cenné rady, ochotu a vstřícnost v průběhu celého procesu psaní.

Děkuji také všem respondentkám za jejich trpělivost a možnost nahlédnout do jejich inspirativních a ne vždy snadných životních příběhů.

Nakonec děkuji svým přátelům a rodině, kteří mě při psaní této práce podporovali.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Spolupráce pěstounů, doprovázejících organizací a OSPOD při výkonu pěstounské péče“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. 04. 2022

Bc. Sára Kaletová

Anotace

Diplomová práce se zabývá spoluprací pěstounů, OSPOD a doprovázejících organizací. V teoretické části práce je nejdříve stručně nastíněn historický vývoj a současná podoba náhradní rodinné péče v České republice. Druhá kapitola je zacílena blíže na specifika samotné pěstounské péče a práva a povinnosti pěstounů. Třetí kapitola je věnována sociálně-právní ochraně dětí a roli OSPOD ve výkonu pěstounské péče. Čtvrtá kapitola nastiňuje obsah práce doprovázejících organizací. Praktická část si klade za cíl pomocí rozhovorů zmapovat konkrétní podobu spolupráce z pohledu samotných pěstounů.

Klíčová slova: pěstoun, pěstounská péče, OSPOD, doprovázející organizace

Anotation

The Master's thesis deals with the cooperation of foster parents, Department of social and legal protection of children and accompanying organizations. The theoretical part of the thesis first briefly outlines the historical development and the current form of alternative family care in the Czech Republic. The second chapter is focused on the specifics of foster care itself and the rights and obligations of foster parents. The third chapter is dedicated to the activities of the Department of social and legal protection of children and the role of the Department in the performance of foster care. The fourth chapter outlines the content of the work of accompanying organizations. The practical segment aims to use interviews to map a specific form of cooperation from the perspective of the foster parents themselves.

Key words: foster parent, foster care, Department of social and legal protection of children, accompanying organizations

Obsah

Úvod	8
1 Náhradní péče o dítě v ČR	10
1.1 Historický vývoj náhradní péče o dítě	10
1.2 Současná legislativní úprava náhradní rodinné péče	12
1.3 Další pojmy z oblasti péče o dítě	18
2 Pěstounská péče a její specifika	21
2.1 Potřeby dítěte v pěstounské péči	21
2.2 Práva a povinnosti pěstounů	24
2.3 Dávky pěstounské péče	28
3 OSPOD a jeho role v kontextu pěstounské péče	32
3.1 Vymezení sociálně-právní ochrany dětí v ČR	32
3.2 Proces zprostředkování pěstounské péče	35
3.3 Další činnost OSPOD	41
4 Role doprovázejících organizací v pěstounské péči	46
4.1 Doprovázení a doprovázející organizace	46
4.2 Proces doprovázení	49
4.3 Spolupráce doprovázející organizace a dalších subjektů	51
5 Metodologie výzkumu	53
5.1 Záměr výzkumu a výzkumné otázky	53
5.2 Zvolené metody výzkumu	54
5.3 Výběr respondentů	55
5.4 Sběr dat	55
5.5 Limity výzkumu	55
6 Analýza dat	57
6.1 Informace týkající se zainteresovaných osob	58
6.1.1 Údaje o pěstounovi	58
6.1.2 Údaje o dětech	59
6.1.3 Údaje o biologické rodině dítěte	59
6.1.4 Vztah pěstouna a biologické rodiny	60
6.1.5 Vztah pěstouna a dítěte	60
6.2 Spolupráce pěstounů a doprovázejících organizací	61
6.2.1 Kritéria pro volbu doprovázející organizace	61
6.2.2 Vztah pěstounů s doprovázející organizací	62
6.2.3 Komunikace s doprovázející organizací	64
6.2.4 Návštěvy doprovázející organizace v rodině	65

6.2.5 Asistovaný kontakt	66
6.2.6 Nabídka odborného poradenství	67
6.2.7 Nabídka odlehčovacích služeb	67
6.2.8 Kontakt s úřady a jinými institucemi	69
6.2.9 Nabídka materiální pomoci	69
6.2.10 Nabídka volnočasových aktivit	70
6.2.11 Vzdělávání pěstounů	70
6.2.12 Návrhy na zlepšení fungování doprovázejících organizací	71
6.3 Spolupráce pěstounů a OSPOD	73
6.3.1 Příprava na výkon pěstounské péče	73
6.3.2 Vztah pěstounů a OSPOD	74
6.3.3 Komunikace s OSPOD	75
6.3.4 Kontrola stavu a vývoje dítěte	76
6.3.5 Zprostředkování kontaktu s biologickou rodinou	78
6.3.6 Poradenství ze strany OSPOD	78
6.3.7 Komunikace s úřady a dalšími subjekty	79
6.3.8 Návrhy na zlepšení spolupráce s OSPOD	80
6.4 Další aspekty doprovázení	81
6.4.1 Spolupráce doprovázející organizace a OSPOD	81
6.4.2 Rozdílná práce různých pracovníků	82
6.4.3 Rozpor teorie a praxe	83
6.4.4 Vzájemná pomoc a inspirace	84
6.4.5 Postoj pěstounů k doprovázení	85
7 Diskuze	87
7.1 Oblast spolupráce s doprovázejícími organizacemi	87
7.2 Oblast spolupráce s OSPOD	89
Závěr	93
Seznam literatury	95
Abstrakt	101
Summary	102

Seznam použitých zkratk

IPOD - individuální plán ochrany dítěte

KP - klíčový pracovník

MPSV - Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NRP - náhradní rodinná péče

OSPOD - orgán sociálně-právní ochrany dětí

OZ - zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

PPPD - pěstounská péče na přechodnou dobu

SPOD - sociálně-právní ochrana dětí

ZDVOP - zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

ZSPOD - zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Úvod

„Ne.“ Anna dlouze vzdychla. „Myslela jsem, že je ti třeba se mnou dobře, ale nedoufala jsem, že bys mě mohla mít ráda. Viš, já jsem nečekala, že by mě někdy měl někdo rád. Co si pamatuju, nikdo mě ještě nikdy rád neměl. Ach, to je krása! Jako paprsek světla na temné cestě, po které se teď musíme vydat každá sama, Diano. Prosím tě, řekni mi to ještě jednou.“¹

Péče o opuštěné, týrané či zanedbávané děti je oblastí, která provází dějiny lidské společnosti od jejího počátku a vyžaduje její nadměrnou pozornost, ať už z důvodů morálních či ryze pragmatických. V současnosti známe díky různým psychologickým výzkumům a sociologickým experimentům výsledky vlivu různých podob výchovy na vývoj dítěte, uvědomujeme si, že právě v bezbranném a křehkém dětství tkví síla (a nebo také beznadějná slabost) budoucnosti národa a nejsme proto jako společnost k podobným otázkám lhostejní. Přesná podoba „ideální péče o dítě“ však zůstává našim zrakům skryta. A zřejmě navždy i zůstane, neboť každý člověk je jako jedinečná zářící hvězda ve vesmíru plném hvězd celé společnosti, kde ani jedna z nich nesvíí stejným světlem, kde se světlo jedné odráží od temnoty druhé a kde v mihotavém třpytu všeho tohoto hvězdného prachu můžeme snad jen tušit správný směr.

Doprovázení pěstounských rodin je v České republice již známým fenoménem. Cílem diplomové práce je prozkoumat tento fenomén v širších souvislostech, popsat jeho teoretický koncept a ten následně porovnat se zkušeností jednotlivých pěstounů.

V teoretické části práce se zabývám historickým vývojem náhradní rodinné péče v České republice, aktuální situací na poli náhradní výchovy a popisem základních pojmů. Zvláštní pozornost je věnována současné novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí.² Druhá kapitola se zabývá specifiky pěstounské péče. Blíže jsou popsány potřeby a možné deficity dítěte přicházejícího do pěstounské péče, zvýšené nároky kladené na pěstouny, práva a povinnosti pěstouna vzhledem k dítěti i ke státu jakožto zprostředkovateli náhradní rodinné péče. Kapitola vymezuje také finanční zabezpečení pěstounů. V následujících kapitolách se zaměřuji na roli OSPOD a doprovázejících

¹ MONTGOMERY, Lucy Maud. *Anna ze Zeleného domu*, s. 131-132.

² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

organizací při výkonu pěstounské péče, jejich legislativní vymezení a vztah vůči pěstounům. Teoretická část práce je základem pro následné porovnání s výsledky výzkumu. Cílem výzkumu je nahlédnout na spolupráci pěstounů, doprovázejících organizací a OSPOD očima jednotlivých pěstounek v jejich specifických příbězích.

1 Náhradní péče o dítě v ČR

Otázka péče o děti, které z různých důvodů nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině, je stará jako lidstvo samo. Dalo by se dokonce říci, že způsob, jakým se daná společnost staví k řešení této otázky, nejen vypovídá o její vyspělosti, ale především určuje vývoj této společnosti do budoucnosti. Způsob výchovy a péče o nejmladší generaci předurčuje směr, kterým se bude vývoj dané společnosti ubírat. Zároveň je ale nutné podotknout, že (prozatím) neexistuje žádný univerzální návod, jak tuto péči uchopit, a i kdyby existoval, vždy bude jeho provedení s velkou pravděpodobností narážet na řadu překážek, ať už z důvodu personálních a materiálních limitů, osobních zájmů a selhání zúčastněných nebo z důvodů politických.

1.1 Historický vývoj náhradní péče o dítě

Přístup společnosti k péči o ohrožené děti odráží obraz jejího uvažování a chápání světa. Antické státy podporovaly osiřelé děti na základě respektu k právům svých občanů, ale i kvůli zisku, který mohl každý jednatel společnosti přinést. Také v Římě se setkáváme s péčí o potřebné, například zakládáním státem udržovaných ústavů pro opuštěné děti. Ve středověku se tohoto úkolu chopila církev s myšlenkou milosrdného samaritánství a bezpodmínečné lásky k bližnímu. Nejstarší datovaný ústav pro opuštěné děti můžeme vysledovat v roce 335 v Konstantinopoli. Na českém území se začaly objevovat sirotčince ve větším měřítku po skončení třicetileté války, která s sebou jako důsledek přinesla zvýšení počtu opuštěných a osiřelých dětí. Nejznámějším z nich je nicméně tzv. „Vlašský špitál“ v Praze, který fungoval již od roku 1575.³

Významná změna ve smýšlení lidí, jejíž dopad se objevil i v oblasti péče o děti, nastala v 18. století vlivem osvícenství. Veřejnost začala poukazovat na nedostatečnou péči o děti, špatnou úroveň nemocnic a sirotčinců a vyslovila důraznější „požadavek na systematickou a organizovanou péči o opuštěné děti v podobě péče ústavní a pěstounské.“⁴ Průkopníkem v této oblasti byla Francie se svým důrazem na přirozená práva člověka. Na českém území dochází ke zkvalitnění péče o opuštěné děti na konci 19. století a následně po vzniku samostatné republiky. Dochází především k vytříbenějšímu výběru pěstounů a

³ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, s. 15-17.

⁴ Tamtéž, s. 15.

zvýšení dozoru nad jejich péčí o děti. Pěstouni totiž dříve často využívali možnost péče o cizí dítě jako finanční přivýdělek v jejich vlastní tíživé situaci a jejich nedostatečná péče spolu s absencí efektivních kontrolních orgánů měla za následek velmi vysokou úmrtnost těchto dětí. Během období první republiky dochází ke zkvalitnění péče, ke zvýšení efektivity při výkonu dozoru nad pěstouny i ke zlepšení organizace systému náhradní péče. Zároveň vznikají některé dobrovolné organizace na podporu osamělých dětí. Jurajdová dělí pěstounskou péči v období první republiky na čtyři základní typy: „nalezeneckou pěstounskou péči,“ kdy se dítě po několika letech strávených u pěstounů (nejpozději v šestnácti letech, většinou ale v deseti i dříve) vracelo zpět do ústavu, „pěstounskou péči řízenou a kontrolovanou okresními péčemi o mládež,“ „pěstounskou péči v tzv. koloniích“ a „pěstounskou péči na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, bez soudního jednání.“ Péče o děti v koloniích probíhala v jedné nebo více sousedních obcích, kde žilo více rodin s pěstounskými dětmi. Tyto rodiny byly díky své blízkosti snadněji kontrolovatelné a zároveň mohly snadněji čerpat vzájemnou i státní podporu. Pěstounská péče na základě dohody se dá chápat jako předchůdce dnešní příbuzenské péče.⁶

Rozvoj náhradní péče o dítě v Čechách prudce zabrzdil vývoj událostí po druhé světové válce, především po roce 1948. Náhradní rodinná péče je v zájmu rozvoje socialismu nahrazena kolektivní, ústavní výchovou, a to celoplošně a od nejnižšího věku dětí. V roce 1950 je zrušen institut pěstounské péče, k jehož postupnému obnovení dochází až po roce 1973. Jedinou výjimkou byla péče příbuzných dítěte.⁷ Stovky až tisíce pěstounských dětí tak přechází z péče pěstounů do dětských domovů. Jiní mohli zůstat u náhradní rodiny v případě, že se pěstouni rozhodli zřici se finanční odměny a dítě adoptovat.⁸ Vzhledem k politické situaci a ideové výchově socialismu se „rodina jevila spíše nedůvěryhodná.“⁹ Kolektivní výchova však nemohla dětem poskytnout dostatečnou pestrost podnětů ani naplnit potřebu citové vazby. Díky výzkumům zaměřeným na děti v ústavní péči se během 60. let rozpoutala mezi odborníky i veřejností diskuze o nedostatečnosti stávajícího pořádku péče o děti. Výzkumy poukazyvaly na psychickou

⁵ Tamtéž, s. 28-30 a 35-42.

⁶ *Pěstounství je profese*, s. 12-13.

⁷ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, s. 47.

⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, s. 11.

⁹ HENSCHEL Frank. *Projektování sociálního rodičovství. Osvojení, pěstounská péče a SOS dětské vesničky v socialistickém Československu*, s. 583.

deprivaci, ke které dochází právě při ústavní výchově. Významnými odborníky, kteří prosazovali jiné podoby péče o dítě včetně pěstounství, byli například pediatr Jiří Dunovský nebo psychologové Zdeněk Matějček a Josef Langmeier.¹⁰ Za zmínku stojí také počátek existence tzv. SOS vesniček, z nichž první u nás vznikla v roce 1970 v Doubí u Karlových Varů. Za pozitivní změnu lze považovat vznik zákona o rodině z roku 1963, který sice ještě nezmiňuje pěstounskou péči, ale zavádí tzv. „svěření dítěte do výchovy jiného občana než rodiče.“ K obnovení institutu pěstounské péče pak dochází až v roce 1973 se zákonem o pěstounské péči. Zároveň s ním jsou rušeny SOS vesničky, k jejichž obnově dochází až po roce 1989.¹¹

Zlomovým okamžikem (nejen) pro vývoj náhradní rodinné péče u nás se stal rok 1989. Změny ve společnosti se otiskly i do pozdější podoby zákonů, jež se snaží zohlednit, že v oblasti náhradní péče o dítě je „nutné nanejvýš zohlednit zájmy a potřeby dítěte, odklonit se od kolektivistického pojetí ústavní výchovy, najít nové prostředky realizace pěstounské péče a svěřovat děti co nejvíce do péče fyzických osob, ať již příbuzných či cizích.“¹²

1.2 Současná legislativní úprava náhradní rodinné péče

V současnosti je pojetí náhradní rodinné péče upraveno především zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen ZSPOD) a zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (OZ). České právní normy jsou v souladu s dalšími mezinárodními smlouvami a úmluvami.¹³ Úmluva o právech dítěte ve článku 20 například stanovuje, že „náleží mezi základní práva dítěte rovněž právo na zajištění náhradní rodinné péče.“¹⁴ Za zajištění péče dítěti odpovídá stát, přičemž jeho preferencí je umístění dítěte do náhradní rodinné péče, pouze v nutných případech je na místě svěření dítěte do ústavní výchovy.¹⁵

¹⁰ Tamtéž, s. 587-588.

¹¹ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, s. 49-52.

¹² Tamtéž, s. 56.

¹³ BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, s. 6.

¹⁴ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 30.

¹⁵ Tamtéž.

Asi nejznámějším pojmem v náhradní rodinné péči je termín **osvojení**. Jde o „nahrazení přirozeného biologického rodičovství právním.“¹⁶ Osvojením přijímá osvojitel dítě za vlastní a má k němu práva a povinnosti, jaké by měl i k vlastnímu dítěti. K osvojení dochází rozhodnutím soudu na návrh (budoucího) osvojitele. Osvojitel je poté zapsán do matriky jako rodič dítěte. Dítě může být osvojeno jak jedním, tak oběma manželi, výjimečně jinou osobou. Osvojení dítěte by nemělo být v rozporu se zájmy vlastních dětí osvojitelů. Věkový rozdíl mezi osvojeným dítětem a osvojitelem musí přesáhnout alespoň šestnáct let. Při osvojení dítěte staršího dvanácti let je vyžadován jeho osobní souhlas, nutný je (za určitých podmínek) také souhlas rodičů.¹⁷ Občanský zákoník upravuje také nově osvojení zletilého.¹⁸

V současnosti jen zřídka narazíme na případy sirotků, kteří ztratili jednoho či oba rodiče. Většinou jde spíše o děti rodičů, kteří z nějakých důvodů nemohou, nechtějí či neumějí poskytnout svým dětem potřebnou výchovu a péči.¹⁹ Pro tyto děti může být adekvátním řešením právě **pěstounská péče**, která jim umožní vyrůstat v dostatečně bezpečném a podnětném prostředí, a zároveň nepřetrhá přirozená biologická pouta mezi rodiči a dětmi.

Vztah pěstounů a dítěte je úplně jiný než při osvojení, přestože mezi pěstouny a dětmi často vznikají neformální pozitivní vztahy, které mohou navozovat dojem přirozené rodiny. Pěstounovi na rozdíl od osvojitele náleží finanční pomoc při péči o dítě, zároveň musí splňovat povinnosti dané dohodou o výkonu pěstounské péče, kterou uzavírá s orgánem veřejné správy (obecní či krajský úřad), případně (se souhlasem příslušného OSPOD) s doprovázející organizací.²⁰ Pěstoun rozhoduje pouze o běžných záležitostech týkajících se dítěte, u podstatných rozhodnutí potřebuje souhlas rodiče, není-li soudem stanoveno jinak. Zároveň je povinen zajistit kontakt dítěte s původní rodinou. Při naplňování práv a povinností pěstouna doprovází (a zároveň kontroluje) orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a doprovázející organizace.²¹ Pěstounskou péči můžeme

¹⁶ Tamtéž, s. 20.

¹⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §794-809.

¹⁸ Tamtéž, §846-854.

¹⁹ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 19.

²⁰ Náležitostem dohody o výkonu pěstounské péče se budu podrobněji věnovat v následujících kapitolách.

²¹ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 21-22.

dělit na „zprostředkovanou“ a „příbuzenskou,“²² (podle toho, zda dítě vyrůstá v rodině s příbuzenskými vazbami, například u prarodičů, tety, strýce, nebo v rodině cizí, nepříbuzné), na „individuální“ a „skupinovou“ (podle toho, kolik dětí v náhradní rodině vyrůstá; jako skupinová je chápána jednak péče v rodině, kam je umístěno více dětí, ale i SOS vesničky, kde se starají samotné ženy o více dětí zároveň) a podle délky pobytu na „dlouhodobou pěstounskou péči“ a „krátkodobou pěstounskou péči,“ neboli pěstounskou péči na přechodnou dobu.²³ Některá další specifika pěstounské péče a práva a povinnosti pěstouna včetně finančních odměn budou rozvedeny v následujících kapitolách.

Podle §958 občanského zákoníku může soud „svěřit dítě do **pěstounské péče na přechodnou dobu.**“²⁴ Tato možnost se objevila v roce 2006, především jako snaha o vytvoření vhodných podmínek pro péči o nejmladší děti tak, aby namísto ústavů mohly trávit jednu z nejdůležitějších částí svého života v rodině. Vzhledem k nedostatečnému legislativnímu ošetření, hlavně v otázce finančního zajištění pěstounů, se o tento způsob péče ucházelo jen velmi málo zájemců. Podstatnou změnu přinesla až novelizace zákona v roce 2013, která mimo jiné přiznává přechodným pěstounům nárok na finanční zajištění i během doby, kdy zrovna nemají v péči žádné dítě. Novela tak přinesla i rapidní nárůst zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD) je poskytována dítěti maximálně jeden rok, v případě péče o více sourozenců se stanovená doba prodlužuje podle dítěte, které bylo svěřeno pěstounovi jako posledn²⁵. Role pěstouna na přechodnou dobu je namáhavým posláním, nejen pro náročnost péče o nejmenší děti²⁶, ale i pro svou časovou omezenost a fakt, že ačkoli si pěstoun může částečně vytvořit citovou vazbu k dítěti, musí být připraven dítě včas předat osvojitelům či dlouhodobým pěstounům a na jeho další vývoj už nemá vliv. Příprava pěstounů na přechodnou dobu je proto také složitější a časově náročnější než u dlouhodobé pěstounské

²² Respektive nezprostředkovanou. V praxi se můžeme setkat i s nepříbuznými pěstouny, u kterých z různých důvodů neproběhlo zprostředkování a kteří jsou proto posuzováni stejně jako pěstouni příbuzenští. Podrobněji se tématu zprostředkované a nezprostředkované pěstounské péče věnuji v následujících kapitolách.

²³ *Pěstounství je profese*, s. 13.

²⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §958. Podrobnosti o výkonu PPPD stanovuje zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

²⁵ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, s. 60-62.

²⁶ Může se samozřejmě jednat i o starší děti, jejichž rodiče nejsou momentálně z různých důvodů (pobyt v nemocnici, ve vězení, vážné zdravotní problémy) schopni se o dítě postarat a kde se dá předpokládat, že dojde k obnově původního stavu a dítě se k rodině vrátí. PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 154.

péče. Trvá 72 hodin namísto 48 a obsahuje navíc témata zabývající se kontaktem s biologickou rodinou dítěte, procesem předávání dítěte do dlouhodobé pěstounské péče či osvojitelům, dostatečným sledováním vývoje dítěte a podobně.²⁷ Sledování dítěte a záznamy o jeho vývoji mohou být nedocenitelným pomocníkem při budování jeho vlastní identity. Díky propracovanějšímu systému pěstounské péče, institutu PPPD a některým novátorským počínům, jako je například *Kniha života*²⁸ nebo *Kufřík vzpomínek*²⁹, už nemusí děti vyrůstající v náhradní péči být „děťmi bez identity.“

O dítě může v určitých případech osobně pečovat také jeho **poručník**. V takovém případě má nárok na stejnou podporu jako pěstoun.³⁰ Poručníka jmenuje soud v případě, kdy „rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, výkon jejich rodičovské odpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.“³¹ Poručník je na rozdíl od pěstouna zákonným zástupcem dítěte, nemusí tedy žádat o svolení k různým úkonům biologické rodiče dítěte. Pokud jde o závažné rozhodnutí, musí mít ale souhlas soudu. Poručníkem by měla být v ideálním případě osoba dítěti blízká, buď označená přímo rodiči dítěte, případně příbuzná. Poručníkem může být také osoba v evidenci, v posledním případě pak orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD).³² OSPOD také vykonává funkci opatrovníka do doby, než se této role ujme konkrétní fyzická osoba (nebo dokud není jmenována). Opatrovník vykonává práva a povinnosti, které by jinak náležely rodičům, nemá ale vyživovací povinnost.³³ V určitých případech nemusí opatrovník spravovat jmění dítěte (například pokud jde o rozsáhlý či obtížně kontrolovatelný majetek), v takovém případě je na jeho návrh jmenován soudem opatrovník, který nadále spravuje majetek dítěte.³⁴ V odůvodněných případech může soud určit za poručníky dítěte pěstouny, v jejichž péči vyrůstá. Poručníkem může být jak jednotlivec, tak manželský pár. V praxi jde často o osvojitelné děti, které ale z mnoha

²⁷ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 160-161.

²⁸ *Cesta k dítěti: terapeutické metody pro práci s dětmi v náhradní rodinné péči*, s. 66-67.

²⁹ Fakultní Thomayerova nemocnice. *Napsali o nás: Život v kufříku zachycuje první okamžiky opuštěných dětí (ČT24)* [online].

³⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §939.

³¹ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 24.

³² Tamtéž, s. 24-25.

³³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §928.

³⁴ Tamtéž, §941.

důvodů na adopci stále čekají (například pro svůj věk, etnickou příslušnost apod.).³⁵ Poručenství zaniká ve chvíli, kdy se dítě stane svéprávným, najde se pro ně vhodný osvojitel, případně když alespoň jeden z rodičů získá rodičovskou odpovědnost.³⁶

Zákon dále stanovuje institut „svěření dítěte do péče jiné osoby.“ Taková péče přichází v úvahu, pokud o dítě osobně nepečuje rodič ani poručník. Přednost se opět dává člověku, který je pro dítě známý či příbuzný. Rodiče jsou povinni platit výživné na péči a zůstávají zákonnými zástupci dítěte. V případě, že by rodiče ani ostatní příbuzní nemohli platit na dítě výživné, není možné tohoto institutu využít.³⁷ Formulace „ostatní příbuzní“ se však může jevit jako poněkud nešťastná z toho důvodu, že na dítě v důsledku těchto slov může finančně přispívat i osoba, která není ani rodičem, ani o dítě osobně nepečuje. V takovém případě by pro příbuzné bylo výhodnější stát se spíše pěstouny dítěte. U svěření dítěte do péče jiné osoby se předpokládá, že trvání péče bude spíše krátkodobé a dočasné, po dobu, kdy rodiče nejsou schopni zabezpečit péči o dítě. V případě dlouhodobější neschopnosti soud častěji rozhodne o pěstounské péči, případně osvojení.³⁸

Mluvíme-li o současném legislativním ukotvení náhradní rodinné péče, nesmíme opomenout **Zákon č. 363/2021 Sb.**, který upravuje původní zákon o sociálně-právní ochraně dětí (dále ZSPOD).³⁹ Novela tohoto zákona byla schválena v září 2021 a platí od ledna následujícího roku. Zabývá se především zvýšením finančních příspěvků pro pěstouny, upravuje příspěvky a okruhy péče týkající se zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen ZDVOP), ruší umístování dětí mladších tří let do ústavní péče a vymezuje tzv. zaopatřovací příspěvek pro mladé dospělé odcházející z náhradní péče, ať už pěstounské či ústavní. Odměny pro pěstouny jsou nově vázány na částky minimální mzdy a životního minima, takže nebude nutné o jejich výši rozhodovat každý rok znovu. Zvýšila se i částka poskytovaná doprovázejícím organizacím, a to ze 48 000 Kč na 54 000 Kč. Zaopatřovací příspěvek pro mladé lidi vycházející z náhradní výchovy, kteří chtějí dále studovat, činí 15 000 Kč měsíčně. Novela počítá s tím, že od roku 2025 budou děti do tří let věku umístovány pouze do péče fyzických osob, výjimku tvoří sourozenecké skupiny či

³⁵ BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, s. 8.

³⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §935.

³⁷ Tamtéž, §953-957.

³⁸ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, s. 63-64.

³⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

děti s postižením. Příspěvek pro ZDVOP se zvýšil ze 22 800 Kč měsíčně na 36 000 Kč za jedno obsazené lůžko měsíčně. Od tohoto zvýšení si bývalá ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová slibuje stabilizaci těchto zařízení a dodává, že již nebude potřeba mimořádných dotací, které pomáhaly udržovat chod těchto zařízení v předešlých letech.⁴⁰ Nicméně ani tato novela nebyla přijata bez diskuzí a obav. Jedná se například o nerovnoměrné rozdělení finančních prostředků mezi pěstouny a rozlišování mezi profesionální a příbuzenskou pěstounskou péčí,⁴¹ inspiraci norskou praxí v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, legislativní nedostatky některých ustanovení (například uzavření smlouvy mezi nezletilým a ZDVOP), obavu z přenášení odpovědnosti z českých na zahraniční soudy nebo z možnosti odebrání dítěte z rodiny bez souhlasu soudců? I někteří poslanci a senátoři se k novelizaci staví skepticky. Senátor Oberfalzer (ODS) například uvádí: „Zase jsme tu v situaci - a není to poprvé - kdy schvalujeme návrh zákona rovnou s tím, že se bude opravovat.“⁴³ Faktem je, že počet zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu s postupem času klesá.⁴⁴ Bývalá ministryně práce a sociálních věcí sice věří, že v příštích pěti letech dojde díky novele ke zvýšení počtu zájemců o pěstounskou péči až o 40 procent,⁴⁵ je však otázkou, zda je takový předpoklad reálný. Finanční ohodnocení sice může být určitou motivací pro výkon pěstounské péče, není ale dle mého názoru motivací převažující. Pokud by se tak v příštích letech stalo, nabízí se obava, zda se pěstounství nestane výdělečnou profesí na úkor kvalitní péče o dítě a vztahu s ním, tak jak o tom píše například Smolíková.⁴⁶ Pěstounská péče by primárně měla zůstat posláním, ne pouze zaměstnáním. Zároveň zůstává otázkou, jak postupovat, pokud se dostatek (přechodných) pěstounů v příštích letech nenajde a zda tím nakonec nebudou ohroženy právě ty děti, kterým by novela měla pomoci. To vše ukáže čas.

⁴⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tisková zpráva: *Senát podpořil posílení pěstounské péče* [online].

⁴¹ PLECHÁČEK, Václav. *Podle novely zákona o sociálně právní ochraně dětí by pěstouni měli dostat víc peněz, ne ale všichni* [online].

⁴² CHYTRA, Zdeněk. *Analýza novely zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony (tisk PS č. 911)* [online].

⁴³ SOUČKOVÁ, Kateřina. *Konec kojeneckých ústavů, víc peněz pěstounům. Senát schválil novelu o sociálně právní ochraně dětí* [online].

⁴⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tisková zpráva: *Senát podpořil posílení pěstounské péče.* a CHYTRA, Zdeněk. *Analýza novely zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony (tisk PS č. 911)* [online].

⁴⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tisková zpráva: *Senát podpořil posílení pěstounské péče* [online].

⁴⁶ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích.*

1.3 Další pojmy z oblasti péče o dítě

V oblasti náhradní rodinné péče se můžeme setkat také s pojmem **hostitelská péče**. Tato oblast není vymezena legislativně, jde spíše o jakousi tradici v rámci ústavní péče. Jedná se o návštěvy, které jsou umožněny dětem z dětských domovů například během víkendů nebo prázdnin. Tyto návštěvy však neprobíhají u biologických rodičů, ale převážně u cizích osob. Jde především o děti, které se nepodařilo umístit do náhradních rodin a díky návštěvám v rodinách mohou zažít alespoň částečně chod běžné rodiny a navázat nové vztahy. Pro vykonání takové návštěvy je potřeba souhlas místně příslušného úřadu obce s rozšířenou působností a ředitele dětského domova. Obecní úřad obce s rozšířenou působností odpovídá za bezpečnost vykonání takové návštěvy, proto je oprávněn provádět sociální šetření v domácnosti hostitelů nebo požadovat různé podklady, například výsledky psychologického vyšetření hostitelů. Hostitelská péče je vhodnou alternativou pro děti, které si uvědomují dočasnost takové péče a nevznikají u nich nepřiměřená očekávání, jejichž zklamání by mohlo mít negativní dopad na vývoj dítěte. Jde tedy spíše o starší děti.⁴⁷

Ústavní péče je v české legislativě ukotvena zákonem č. 89/2012 (OZ). Přitom platí, že nařízení soudu o ústavní péči by mělo být až na posledním místě, pokud selžou jakékoliv snahy ponechat dítě v rodině či ho umístit do náhradní rodinné péče. Soud může nařídit ústavní péči maximálně na dobu tří let, poté ji buď prodlouží na další tři roky, nebo ji zruší, pokud by důvody pro trvání ústavní výchovy pominuly (například by se dítě vrátilo do původní rodiny, případně by se našel vhodný osvojitel či pěstoun). Každých šest měsíců soud kontroluje, zda nepominuly důvody pro umístění dítěte v ústavní péči, a to na základě zprávy OSPOD, rozhovoru s dítětem a stanoviska rodičů dítěte. Pro svěření dítěte do ústavní péče nikdy nejsou dostatečným podnětem majetkové či bytové poměry rodiny, v takovém případě je potřeba hledat taková řešení, která rodině pomohou v její tísní a umožní ji zůstat pohromadě.⁴⁸ Pod pojmem ústavní péče si můžeme představit nejen dětské domovy či dětské domovy se školou, ale i výchovný ústav, diagnostický ústav, středisko výchovné péče nebo zařízení pro děti cizince. Správa a organizace ústavní péče spadá pod

⁴⁷ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 26.

⁴⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §971-975.

kompetenci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy⁴⁹ Z hlediska zdravého vývoje dětí a z hlediska jejich potřeb je zřejmé a společností převážně uznávané, že ústavní péče není ideální volbou a nikdy nebude moci konkurovat péči v rodinném prostředí. Právě proto se novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí zabývá především problematikou nejmenších dětí, kde je působení na jejich příznivý vývoj klíčové, a její snahou je eliminovat především dětské domovy pro děti do tří let věku, které jsou z hlediska vývojových potřeb dětí více než problematické. Podle organizace LUMOS bylo ještě v roce 2018 „v 26 bývalých kojeneckých ústavech na pobytu celkem 819 dětí (bez matky).“⁵⁰ Celkem je v ústavní péči v ČR asi 8 000 dětí, zatímco péči přechodných pěstounů může za rok využít kolem 700 dětí. To by se díky novele a zvýšení příspěvků pro pěstouny mělo podle zprávy MPSV změnit.⁵¹

Smolíková zmiňuje v otázce ústavní péče versus pěstounství zajímavý poznatek, zřejmý již z dokumentů z 19. století, týkající se souvislosti mezi náboženstvím (respektive konfesí) a preferencemi ústavní či pěstounské výchovy. Upozorňuje na to, že převážně katolické země (Španělsko, Francie, Itálie) preferují ústavní výchovu, zatímco u zemí protestantských (Dánsko, Norsko, Švédsko) můžeme sledovat mnohem markantnější zaměření na pěstounskou péči. Dá se také říci, že čím jižněji daný stát leží, tím větší je pravděpodobnost, že bude upřednostňovat ústavní výchovu oproti pěstounské péči.⁵²

V případě, že jsou důvody pro umístění dítěte do ústavní péče krátkodobé, může být dítě svěřeno do **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP)**.⁵³ Jedná se o instituci poskytující dítěti naplnění jeho základních potřeb, ubytování, zajištění stravy a péče, včetně nabídky zdravotních a psychologických odborných služeb. Poskytuje péči dítěti, které je zanedbávané, zneužívané, týrané, ohrožené na svých právech, popřípadě opuštěné nebo bez řádné péče. V zařízení smí pobývat maximálně 28 dětí najednou a péče by měla být poskytována jen po nezbytně dlouhou dobu (maximálně 3, 6 nebo 12 měsíců

⁴⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Databáze ústavní výchovy* [online] a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Charakteristika zařízení: Charakteristika zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péče* [online].

⁵⁰ LUMOS. *Dětské domovy pro děti do 3 let věku. Počty dětí, nákladnost péče, doporučení dalšího postupu* [online].

⁵¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Tisková zpráva: Novela o sociálně-právní ochraně dětí čeká na projednání v Poslanecké sněmovně* [online].

⁵² SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, s. 33-34.

⁵³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §971.

v závislosti na tom, kdo a za jakých podmínek umístil dítě do péče zařízení).⁵⁴ Pobyt dítěte v ZDVOP by měl být co nejkratší, dokud se nenajde příznivější řešení pro zdravý vývoj dítěte, ať už je to návrat do vlastní rodiny, pěstounská péče či jako poslední možnost přechod do dětského domova.⁵⁵

Pokud by mohlo dojít ke střetu zájmů dítěte a jiné osoby, nebo v případě, že zákonný zástupce nehájí v potřebné míře zájmy dítěte, stanoví soud pro dítě **opatrovníka**. Na opatrovníka se v rámci konkrétní situace vztahují podobná ustanovení jako na poručníka. Opatrovník pak hájí zájmy dítěte. Kromě toho může být určen opatrovník pro správu majetku nezletilého, jak bylo uvedeno výše. Soud v takovém případě vymezení, jaký rozsah majetku bude pod správou poručníka a v jakém rozsahu a jakým způsobem může s tímto majetkem nakládat.⁵⁶ Poručník může také zastupovat dítě a hájit jeho zájmy ve střetech s ostatními dětmi jeho rodičů, v otázce omezení rodičovských odpovědností, adopce i jiných. V určitých případech může tuto funkci vykonávat příslušný OSPOĚ. Opatrovnictví není institutem náhradní rodinné výchovy, rodiče mají nadále odpovědnost za dítě i vyživovací povinnost. Úkolem opatrovníka není péče o dítě, ale hájení jeho zájmů právní cestou.⁵⁸

⁵⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §42.

⁵⁵ Ombudsman - veřejný ochránce práv. *Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc - zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv*, s. 9-10.

⁵⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §943-948.

⁵⁷ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 26.

⁵⁸ Tamtéž, s. 134.

2 Pěstounská péče a její specifika

Děti, které přicházejí do náhradních rodin, si často už z počátku svého života nesou těžká břemena, která negativně ovlivňují jejich celkový vývoj, ač nemusí být vždy na první pohled rozeznatelná. Do pěstounské péče se převážně dostávají děti týrané, zneužívané či zanedbávané.⁵⁹ Pěstounství tak nelze považovat za jakousi „náhražku“ rodičovství pro ty, kdo nemohou mít vlastní děti, pěstoun vždy musí předem počítat se všemi potenciálními nároky, které na něj budou v procesu pěstounské péče kladeny. Ve vztahu k dítěti tak mluvíme o tzv. „terapeutickém rodičovství.“⁶⁰

2.1 Potřeby dítěte v pěstounské péči

Mezi základní potřeby každého člověka patří „potřeba stimulace, smysluplného světa, jistoty, osobní identity a otevřené budoucnosti.“⁶¹ **Stimulací** rozumíme přísun dostatečného množství vzruchů a podnětů přicházejících z okolního světa. Ty by navíc měly přicházet v odpovídající kvalitě a proměnlivosti tak, aby podněcovaly náš rozvoj a zároveň abychom jimi nebyli přetěžováni. Potřeba **smysluplného světa** se týká pořádku a stálosti v životě. Podle stálých vnějších podnětů si vytváříme strategie a zkušenosti pro život a učíme se v něm orientovat. Potřeba **jistoty** se týká především mezilidských vztahů. Jistota, vycházející ze vztahu s nejbližšími pečujícími, je zcela nezbytná pro zdravý vývoj dítěte, pro zvládání zátěžových situací, úzkostí, stresů. Dodává dítěti pocit přijetí a bezpečí a vybavuje ho tak do všech dalších sociálních vztahů. Ve zvládání sociálních vztahů a rolí má své místo také potřeba **osobní identity** - vědomí, že někam patřím, jsem součástí rodiny, společenství, národa. Jde o přijetí sama sebe a svého postavení ve společnosti spolu s patřičným sebevědomím, ale i přijetím společenských norem. Stejně tak nezbytná pro život je potřeba **otevřené budoucnosti**, možnost na něco se těšit, připravit se (alespoň částečně) na budoucnost, pomoci ji utvářet. Nenaplnění této potřeby (nazývané také jako „životní perspektiva“) vede k beznaději a zoufalství.⁶²

Je logické, že potřeby dětí přicházející do náhradní péče bývají naplněny mnohem méně (pokud vůbec) než potřeby dětí z rodin, kde byl jejich příchod očekáván s radostí a

⁵⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*, s. 9.

⁶⁰ *Pěstounství je profese*, s. 26.

⁶¹ Tamtéž, s. 4-5.

⁶² MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*, s. 37-38.

potěšením a kde je jim umožněno vyrůstat v bezpečném a milujícím prostředí. Tato skutečnost klade o to větší odpovědnost na pěstouny, aby dokázali překonat překážky plynoucí z (někdy dlouhodobého) neuspokojování základních potřeb spolu s dítětem, obnovit v něm ztracenou důvěru k lidem a pomoci naplňovat jeho potřeby tak, aby mohlo žít ve zdravých a fungujících vztazích a neslo si co nejméně bolesti (a co nejvíce naděje) do budoucnosti.⁶³ Dlouhodobé neuspokojování potřeb dítěte (**deprivace**) se může projevit různými způsoby, na které by měl být pěstoun v rámci možností připraven. Jde například o specifické způsoby zlobení, upoutávání pozornosti (např. agresí zaměřenou proti sobě či druhým), kladení specifických otázek („Máš mě ráda?“), vnímání vlastní minulosti či budoucnosti (např. vytváření smyšlených příběhů), domáhání se věcí nevhodným způsobem (např. kradením, podvodem). Pěstoun by neměl vnímat takové způsoby chování jako projevy nenávisti vůči němu a neměl by si je brát osobně, místo toho je třeba je brát jako možnost zamyslet se nad jejich příčinami a souvislostmi s životním příběhem dítěte.⁶⁴

Nejvýznamnějším úkolem pěstouna je vytvořit důvěryplný vztah s dítětem. Ten je základem, na kterém lze stavět další dílky životní skládačky - vztahy s ostatními lidmi, školní úspěchy, proces učení, zvládání zdravotních problémů i různých životních překážek a omezení. Dítě v pěstounské péči často „nemá důvod věřit, že vztahy mezi lidmi jsou trvalé, bezpečné, že dospělí budou uspokojovat jeho potřeby, jež jsou vskutku specifické, protože vznikly kvůli prožitým traumatizujícím zážitkům, jakými mohou být týrání, zneužívání nebo zanedbávání.“⁶⁵

Kromě prožitých traumat mohou děti v náhradní rodinné péči trpět i tzv. **poruchou attachmentu**. Teorie attachmentu se poprvé objevila v polovině 20. století, kdy vědci na základě pozorování zvířecích mláďat a dětí začali vyvozovat závěry týkající se vztahu mezi dítětem a matkou v raném dětství a dopadů, jaké má podoba tohoto vztahu v životě dospělého jedince. Mezi významné badatele v oblasti attachmentu patří například Harry Harlow, John Bowlby, Mary Ainsworth nebo Mary Main.⁶⁶ John Bowlby, britský dětský psychiatr a zakladatel teorie attachmentu, jej definuje jako „vrozený systém, vlastní lidem

⁶³ *Pěstounství je profese*, s. 5.

⁶⁴ Tamtéž, s. 6.

⁶⁵ Tamtéž, s. 6.

⁶⁶ WINNETTE, Petra. *Co to je attachment?: v pěti bodech pro rodiče, pěstouny a odborné pracovníky v oboru péče o děti*, s. 6-11.

a mnoha savcům, který 'poutá' mládě k rodiči nebo pečovateli, protože v jeho blízkosti nachází bezpečí, uklidnění a podporu.“⁶⁷ V případě, kdy se dítě cítí ohroženo, spoléhá se na matku, které se drží nablízku, instinktivně cítí, že je to ona, kdo mu poskytuje ochranu a péči, kdo je ostrůvkem bezpečí v neznámém a tajuplném světě. Pokud tento systém funguje a dítě nachází u matky (či jiného pečovatele) bezpečí a útěchu, pokud je pro něj dostupná a spolehlivá, pokud dítě přijímá, pak mluvíme o jistém - bezpečném typu vazby (attachmentu). Pokud ale tato osoba pro dítě spolehlivá není, vytvoří se místo toho u dítěte tzv. nejistý typ attachmentu. Tyto děti se tak učí odlišným strategiím vyrovnávání se stresem. Nejistý typ attachmentu můžeme dále dělit na vyhýbavý (v případě, že pečující osoba poskytuje dítěti péči, ale zároveň je její přístup k dítěti odmítavý, lhostejný či nepřítomný), ambivalentní či úzkostný (v případě pečující osoby, jejíž chování je nepředvídatelné, rozporuplné a nečitelné, zčásti přijímající a jindy odmítavé) a dezorganizovaný-dezorientovaný (v případě častého výskytu velkého množství agrese u pečujících, deprese, vyděšení, případně při absenci jakéhokoli pečovatele nebo při jejich střídání).⁶⁸ Děti s nejistým typem attachmentu se mohou bát vztahů s ostatními, mít pocit, že se na své pečující nemohou spolehnout, bezpečí vnímat jen jako velmi vzdálený a nedostupný pojem a z pouhé přítomnosti dospělého mohou být vystrašené na nejvyšší míru. Pěstounům se tak klade do cesty nelehká překážka - překonat nedůvěru dítěte k pečujícím osobám a nahradit jeho negativní zkušenosti z minulosti tak, aby si dítě mohlo rozvinout zdravý a bezpečný attachmentový vztah k nim - vztah, na kterém bude moci v budoucnosti budovat svůj život.⁶⁹

Kromě poruch attachmentu můžeme v rámci pěstounství hovořit také o tzv. **komplexním vývojovém traumatu**. Jde o „prodlužované a opakované traumatické zážitky v raném dětství.“⁷⁰ Neustálé působení vnějších stresorů působí destruktivně na mozek dítěte, způsobuje jeho rozrušenost a nadměrné vyplavování stresových hormonů. Dítě se tak může projevovat neklidně až agresivně, snadno se rozruší nebo podlehne záchvatu emocí.⁷¹

⁶⁷ BOWLBY, John. *Separation anxiety*. In *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 194.

⁶⁸ WINNETTE, Petra. *Co to je attachment?: v pěti bodech pro rodiče, pěstouny a odborné pracovníky v oboru péče o děti*, s. 10-11 a *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 196-197.

⁶⁹ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 197-198.

⁷⁰ Tamtéž, s. 160.

⁷¹ Tamtéž, s. 160.

Podle výše popsaného je zřejmé, že nároky kladené na pěstouny jsou velmi vysoké. Běžné výchovné metody by mohly vývoj dítěte s těžkou minulostí spíše podlomit, než jej posílit. Proto je třeba, aby pěstouni znali podstatu problémů, historii dítěte a způsoby, jakými na projevy dítěte reagovat. Cílem tzv. „**terapeutického rodičovství**“⁷² je vytvořit bezpečné a stabilní prostředí, ve kterém se dítě bude cítit dobře a kde mu bude umožněn zdravý vývoj.⁷³ Proto je nezbytné, aby pěstounská péče byla pevně zakotvena v právním řádu a pěstounům tak mohla být poskytnuta adekvátní podpora, týkající se jak finančního zabezpečení, tak i personální podpory a péče či potřebného vzdělání. Právě to je náplní práce OSPOD a doprovázejících organizací.

2.2 Práva a povinnosti pěstounů

Role pěstouna je vymezena právy a povinnostmi, které vychází především ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí⁷⁴ a občanského zákoníku.⁷⁵ Jak práva, tak povinnosti by měly napomáhat zvyšování jeho pěstounských kompetencí, předcházení celkovému vyčerpání a krizím ve vztahu k dítěti i jeho rodičům. Využívání práv by mělo pomoci pěstounům správným způsobem naplnit jejich povinnosti.⁷⁶

Základním právem a zároveň povinností každého pěstouna je **osobní péče o dítě** (§966 OZ). Z toho vyplývá, že nikdo, ani rodič dítěte, nesmí pěstounovi dítě odebrat, pokud o tom nerozhodne soud. Pěstoun pečuje o dítě každodenně s náležitou péčí a umožňuje mu dostatečný emocionální, fyzický i mentální růst. Rozhoduje o každodenních, běžných záležitostech a dohlíží na zdravý vývoj dítěte. Právo na výchovu dítěte však nadále připadá rodičům a v případě podstatných záležitostí týkajících se životního směřování dítěte je pěstoun povinen je o těchto záležitostech informovat a umožnit jim uplatnit právo na rodičovskou výchovu.⁷⁷

⁷² Podle amerického psychologa D. Hughese tvoří terapeutické rodičovství tyto oblasti: „láskyplný, trvale přijímající a empatický přístup, hravá, radostná atmosféra, zájem o dítě a snaha mu porozumět.“ In *Pěstounství je profese*, s. 26.

⁷³ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 161.

⁷⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

⁷⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

⁷⁶ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 83-84.

⁷⁷ Tamtéž.

Pěstoun má také právo na **výkon rodičovské odpovědnosti**⁷⁸ (§966 OZ), ale pouze v takovém rozsahu, jaký je nutný s ohledem na okolnosti pěstounské péče. Rodičovská odpovědnost biologických rodičů by neměla být omezena více, než je nutné pro výkon přímé péče o dítě. Soud může rozhodnout o rozšíření či omezení těchto práv z důvodů zvláštního zřetele. Jde například o zadlužování dítěte ze strany rodičů, nedostupnost rodičů, nebo dlouhodobé a neutuchající spory mezi pěstouny a rodiči dítěte.⁷⁹

Na dítě v pěstounské péči se vztahuje **povinnost pomáhat v domácnosti pěstouna** (§968 OZ). Konkrétní forma a obsah pomoci závisí na zvyklostech rodiny, věku dítěte, jeho zdatnosti a rozumových schopnostech. Dítě s vlastním příjmem má zároveň povinnost podílet se finančně na úhradě společných potřeb rodiny.⁸⁰ Povinnost pomáhat v domácnosti není pouze praktickou podporou pěstouna a jeho rodiny, ale dítě se tak jednak učí získávání pracovních návyků, rodinné soudržnosti a solidaritě, jednak je tvořena jeho identita, má své vlastní „místo v rodině,“ může zažívat pocit uspokojení z vlastního podílu na společně vykonané práci.

Podle Zákona o sociálně-právní ochraně dětí má pěstoun právo na „**poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě.**“⁸¹ Jedná se především o krátkodobou výpomoc v případě pracovní neschopnosti pěstouna nebo při jeho péči o blízkou osobu, v případě narození dítěte, smrti blízké osoby nebo při nutnosti vyřídit neodkladné osobní záležitosti.⁸² Pomoc může trvat několik hodin nebo i dnů, jednorázově nebo i pravidelně, v závislosti na konkrétních potřebách pěstouna.⁸³

Pokud je svěřené dítě starší dvou let, může pěstoun využít také možnosti zajištění **celodenní péče o dítě po dobu 14 dní v roce.**⁸⁴ Doba zajištěné péče může být i delší, dle dohody o výkonu pěstounské péče. Vzhledem k náročnosti každodenní péče jde o nezbytnou pomoc sloužící také jako prevence syndromu vyhoření. Daný čas může pěstoun

⁷⁸ Rodičovská odpovědnost je definována jako „povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění.“ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §858.

⁷⁹ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 85.

⁸⁰ Tamtéž, s. 89.

⁸¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §47a.

⁸² Tamtéž.

⁸³ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 90.

⁸⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §47a.

využít podle svých vlastních preferencí a lze ho vyčerpat najednou nebo i po částech. Větší děti tento čas tráví většinou na letních táborech, mladší mohou být hlídány například v domácnosti jiných pěstounů. Je však nutné, aby o dítě pečoval konkrétní člověk v domácím prostředí, péči nelze zajistit pobytem dítěte v zařízení. Je potřeba, aby dítě bylo starší dvou let, u mladších se nepředpokládá, že by zvládly delší pobyt bez pečující osoby bez újmy. Péče o dítě ve standardním rozsahu je bezplatná, v případě nadstandardní péče může být po pěstounovi vyžadována spoluúčast při úhradě finančních nákladů.⁸⁵

Jednou za půl roku má pěstoun právo na **bezplatné využití služeb psychologa, terapeuta nebo jiného odborníka**.⁸⁶ Podpora se nemusí nutně týkat jen samotného pěstouna, ale může mířit i k celé rodině nebo k přijatému dítěti. V rámci dohody se může pěstoun s doprovázející organizací domluvit na konkrétnějším vymezení podpory, například frekvenci pomoci, její přesný obsah a formu, spoluúčast pěstouna na úhradě nákladů vyšších než jaké jsou stanoveny zákonem apod. Kromě terapeutické či psychologické podpory může pěstoun využít i služeb právních, zdravotních nebo jiných, podle konkrétních potřeb dané rodiny.⁸⁷ Minimální rozsah poradenství je stanoven vyhláškou č. 473/2012 Sb., která mluví například o oblastech „sociálních nebo psychologických problémů, problémů souvisejících s péčí o dítě, vzdělávání dítěte, nabídky kulturní, sportovní a jiné zájmové činnosti dítěte, návratu svěřeného dítěte do původní rodiny, jednání s rodiči, prevence syndromu vyhoření“⁸⁸ a dalších.

Spolu s povinností pravidelného **vzdělávání** a zvyšování kompetencí pro výkon pěstounské péče má pěstoun právo na bezplatné zabezpečení tohoto vzdělávání (§47a ZSPOD). Minimální penzum vzdělávání je 24 hodin ročně a jeho obsah vychází opět z potřeb konkrétní rodiny. Potřeba zvyšování dovedností vychází z předpokladu, že výchova dětí v pěstounské péči se velmi liší od výchovy vlastních dětí a jejich specifické problémy vyžadují zvláštní péči a kompetence. Proto je nutné, aby pěstoun mohl čerpat potřebné znalosti a dovednosti využitelné v praxi.⁸⁹

⁸⁵ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 90.

⁸⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §47a.

⁸⁷ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 90-91.

⁸⁸ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, §4. Zkráceno.

⁸⁹ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 90-91.

Pěstoun má dále povinnost „udržovat, rozvíjet a prohlubovat **sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými**, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak.“⁹⁰ Nejedná se pouze o setkávání dětí s biologickými rodiči,⁹¹ ale o celkovou péči o dítě vzhledem k jeho kořenům - podávání pravdivých informací o rodině citlivým způsobem, pomoc se zpracováním historie dítěte (například pomocí fotografií nebo technik Kniha života či Kufřík vzpomínek), zohlednění potřeb dítěte vzhledem k jeho původu (např. příslušnost k etnické menšině)? Spolu s povinnostmi vzniká opět právo na pomoc s jejím dodržováním; konkrétně se může jednat o poradenství, přípravu před setkáním, poskytnutí vhodných prostor pro styk dítěte s rodinou, facilitaci setkání a podobně.⁹³

Nakonec je pěstoun povinen „umožnit sledování **naplňování dohody** o výkonu pěstounské péče“ a kooperovat s osobami pověřenými kontrolou náhradní rodinné péče.⁹⁴ Při plnění práv a povinností se vždy vychází z potřeb umístěného dítěte a okolností v náhradní rodině.⁹⁵ V obecné rovině definuje Jurajdová kompetence pěstounů jako poslání „chránit děti a starat se o ně, naplňovat vývojové potřeby dětí a řešit opožděný vývoj, podporovat vztahy mezi dětmi a jejich rodinami, vytvářet pro děti bezpečné pečující vztahy na celý život, pracovat jako člen profesionálního týmu.“⁹⁶

Protože je pěstoun v oblasti **sociálního zabezpečení** a pracovního práva posuzován jako rodič, vzniká mu také nárok na čerpání mateřské dovolené, peněžité pomoci v mateřství, rodičovské dovolené a rodičovský příspěvek. Ten však od roku 2018 nemohou

⁹⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §47a.

⁹¹ K otázce asistovaných styků dítěte s rodiči můžeme dohledat mnoho velmi rozporuplných názorů a zkušeností, a to mezi odborníky, pěstouny i lidmi s vlastní zkušeností náhradní péče. Sobotková a Očenášková apelují na nutnost zvažovat především prospěch dítěte a otázku, zda mu kontakt s rodiči více neublíží, než pomůže. Podle nich by děti „neměly být nuceny do kontaktů s rodiči, pokud nemají perspektivu návratu do rodiny, pokud s nimi bylo špatně zacházeno a mají v pěstounské rodině pocit bezpečí.“ In SOBOTKOVÁ, Irena a OČENÁŠKOVÁ, Veronika. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs zkušenosti*, s. 146. Podrobněji se k otázce asistovaného kontaktu vrátíme v následujících kapitolách.

⁹² *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 104.

⁹³ Tamtéž, s. 92.

⁹⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §47a.

⁹⁵ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 89-90.

⁹⁶ *Pěstounství je profese*, s. 10-11.

čerpat pěstouni na přechodnou dobu. Zvýhodněn je také v oblasti zdravotního a důchodového pojištění.⁹⁷

2.3 Dávky pěstounské péče

Kromě výše popsaných „nehmotných práv“ má pěstoun právo na finanční podporu od státu při výkonu pěstounské péče. Dávky pěstounské péče zahrnují „příspěvek na úhradu potřeb dítěte,“ „odměnu pěstouna,“ „příspěvek při převzetí dítěte,“ „příspěvek na zakoupení motorového vozidla“ a „příspěvek při pěstounské péči.“⁹⁸

Při vyplácení dávek rozlišuje zákon pěstounskou péči zprostředkovanou a nezprostředkovanou. **Zprostředkovaná pěstounská péče** je ta, kde byl řádně proškolený pěstoun zapsán úředníky krajského úřadu do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče a poté byl zvolen jako ideální pěstoun pro konkrétní dítě. Dále se do zprostředkované pěstounské péče řadí pěstounská péče na přechodnou dobu. Zprostředkovanou PP dokládá pěstoun tzv. oznámením o vhodnosti, které dostane spolu s informacemi o možnosti předpěstounské péče a seznámení se s dítětem od pracovníků krajského úřadu. V tomto případě má pěstoun nadále nárok na odměnu pěstouna. **Nezprostředkovaná pěstounská péče** je taková, kde prostředníkem (zprostředkovatelem) není příslušný krajský úřad. Jde o péči o dítě, které je pečující osobě blízké, příbuzné, nebo které si pěstoun sám vybral a dítě mu bylo svěřeno na jeho vlastní žádost. Za těchto okolností, kdy o dítě pečuje člen rodiny nebo komunity, nemá pěstoun nárok na odměnu pěstouna, může ale nově požádat o příspěvek při pěstounské péči. Novela zákona dále ruší dávku „příspěvek při ukončení pěstounské péče“ a nahrazuje ji dávkou „zaopatřovací příspěvek jednorázový.“ Nárok na dávku „příspěvek při převzetí dítěte“ mají nově i pěstouni na přechodnou dobu (s limitem maximálně 40 000 Kč za rok předcházející podání žádosti). Legitimitu žádostí o dávky posuzují jednotlivá pracoviště krajské pobočky Úřadu práce ČR.⁹⁹

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte (§47f - 47g ZSPOD) je určen pro „nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do péče osoby pečující nebo na základě rozhodnutí soudu do

⁹⁷ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 92-93 a související zákony.

⁹⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §47e.

⁹⁹ Úřad práce ČR. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky* [online].

péče jiné fyzické osoby než rodiče, tzv. svěřenectví.¹⁰⁰ Dávka je určena pro pokrytí základních každodenních potřeb dítěte a vyplácí se k rukám pečující osoby. Nárok na dávku nevzniká v době, kdy je dítě v plné péči zařízení nebo jiné fyzické osoby z důvodu soudního rozhodnutí. Dítě, které trvale pobývá s pečující osobou a podílí se finančně na svých potřebách spolu s ní, má nárok na dávku až do 26 let věku.¹⁰¹ Příspěvek se pohybuje v rozmezí 4 950 Kč až 7 260 Kč podle věku dítěte (respektive 5 115 Kč až 9 900 Kč u dětí závislých na pomoci jiné osoby). Do konce roku 2027 si může mladý dospělý za jasně daných podmínek zvolit, zda chce pobírat příspěvek na úhradu potřeb dítěte (a pečující osoba odměnu pěstouna, případně příspěvek při pěstounské péči) nebo zaopatřovací příspěvek opakující se.¹⁰²

Odměna pěstouna (§47i - 47j ZSPOD) náleží osobě poskytující zprostředkovanou pěstounskou péči, včetně osob v evidenci (PPPD). Nově se výše dávky vypočítává podle minimální mzdy. Ve výpočtu hraje roli, kolik dětí bylo pěstounům svěřeno do péče, jaký je jejich zdravotní stav a je-li pěstounská péče dlouhodobá nebo přechodná. Příspěvek nenáleží opět po dobu, kdy je dítě plně zaopatřeno v ústavním zařízení nebo o něj pečuje někdo jiný.¹⁰³

Osoba poskytující nezprostředkovanou pěstounskou péči má nově nárok na **příspěvek při pěstounské péči** (§47ja - 47k ZSPOD) a zaniká jí právo na odměnu pěstouna. Výše příspěvku se na rozdíl od odměny pěstouna počítá podle koeficientu životního minima. Dále ji ovlivňuje počet dětí svěřených do péče a jejich zdravotní stav. Při péči pra(pra)rodičů je výše příspěvku nižší. Zatímco odměna pěstouna je považována v podstatě za mzdu a dochází u ní k odečtu zálohy na daň a pojištění (sociální i zdravotní), příspěvek při pěstounské péči těmto odvodům nepodléhá. Pěstoun poskytující nezprostředkovanou PP musí tedy počítat s tím, že mu péče samotná nezajistí zdravotní a sociální pojištění a tento fakt bude muset vyřešit nástupem do zaměstnání nebo jiným způsobem. Dávka opět nenáleží po dobu pobytu dítěte v ústavní péči nebo v péči jiné fyzické osoby. Dávku je možné podrobit exekucím.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 94-95.

¹⁰² Úřad práce ČR. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky* [online].

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž a *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 96.

Příspěvek při převzetí dítěte (§47l ZSPOD) náležel dosud pouze dlouhodobým pěstounům, nově na něj mají nárok i pěstouni na přechodnou dobu. Dávka se váže na příchod konkrétního dítěte do péče a pro každé dítě náleží pouze jedenkrát. Příspěvek se vyplácí ve výši 8000 Kč (u dítěte do 6 let věku), 9000 Kč (6 až 12 let) a 10 000 Kč (12 až 18 let).¹⁰⁵ Příspěvek slouží pro pokrytí financí vynaložených na věci, které jsou nutné pro každodenní život dítěte a jeho fungování ve společnosti. Může jít o oblečení, školní pomůcky, hygienické potřeby a jiné, v závislosti na věku a potřebách konkrétního dítěte.¹⁰⁶

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla (§47m ZSPOD) se týká pečující osoby, která má v pěstounské péči alespoň 3 děti a „zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla.“¹⁰⁷ Toto vozidlo však nesmí využívat pro účely získání finančního zisku. Dávka může pokrýt až 70% nákladů, ne však více než 100 000 Kč.¹⁰⁸ O příspěvek lze žádat opakovaně, celkem ale nesmí přijatá částka přesáhnout 200 000 Kč během 10 let. Lze ji získat i před samotnou koupí vozidla. Pokud by v příštích pěti letech od koupě vozidla došlo k jeho prodeji nebo využití pro výdělečnou činnost, musel by příjemce příspěvku jeho poměrnou část vrátit.¹⁰⁹

V zákoně se nově objevují tzv. zaopatřovací příspěvky. Jde o finanční podporu mladým lidem, kteří odcházejí z pěstounských rodin nebo ústavní péče, jež jim má zajistit jednodušší začlenění do společnosti a pomoc v začátcích samostatného života. **Zaopatřovací příspěvek jednorázový** (§50c ZSPOD) v podstatě nahrazuje dřívější dávku „příspěvek při ukončení pěstounské péče,“ zahrnuje ale kromě mladých lidí z pěstounských rodin i zletilé odcházející z ústavní výchovy. Každé osobě náleží pouze jednou, a to ve výši 25 000 Kč. Oprávněný okruh osob specifikuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí. **Zaopatřovací příspěvek opakující se** (§50b ZSPOD) lze vyplácet až do 26 let věku oprávněné osoby a to ve výši 15 000 Kč měsíčně. Kromě podmínky náhradní rodinné péče (případně ústavní výchovy) musí být osoba nezaopatřeným dítětem, musí být bezúhonná, mít zhotoven svůj vlastní individuální plán a spolupracovat při jeho aktualizaci. Sestavení individuálního plánu a spolupráce s mladým dospělým je v

¹⁰⁵ Úřad práce ČR. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky* [online].

¹⁰⁶ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 97.

¹⁰⁷ Úřad práce ČR. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky* [online].

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 97.

kompetenci sociálního kurátora obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Plán by měl řešit minimálně způsob, formu a obsah spolupráce dotyčné osoby a kurátora, oblast přípravy na zaměstnání a zacházení s majetkem, oblast bydlení a práce a oblast mezilidských vztahů se zaměřením na manželství a rodinu.¹¹⁰

Kromě podpory státu mohou pěstouni využít pomoci z nestátních zdrojů, jako je například Nadace Terezy Maxové nebo Nadační fond J&T. Ty se finančně podílejí především na neočekávaných nebo nadměrných výdajích, jako jsou výdaje potřebné na úpravu domu pro dítě na invalidním vozíku, chirurgické zákroky, zdravotní pomůcky nad rámec prostředků hrazených pojišťovnou, školní vybavení a jiné. Nadace také podporují další organizace, jež působí v oblasti pěstounství.¹¹¹

¹¹⁰ Úřad práce ČR. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky* [online].

¹¹¹ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 109.

3 OSPOD a jeho role v kontextu pěstounské péče

Oblast pěstounské péče je, jak jsme si již ukázali výše, mnohem komplexnější než každodenní péče o dítě, přestože ta je na celé mozaice služeb, práv a povinností tím nejzásadnějším. Kromě pěstounů vstupují do konečné podoby realizace péče dvě základní proměnné - orgány sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) a doprovázející organizace (DO).

3.1 Vymezení sociálně-právní ochrany dětí v ČR

Sociálně-právní ochrana dětí v České republice je stanovena zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí (ZSPOD), Úmluvou o právech dítěte a dalšími státními i mezinárodními dokumenty. Obsahem pojmu sociálně-právní ochrana dětí (dále jen SPOD) rozumíme činnosti směřující k tomu, aby bylo zajištěno právo dítěte na jeho výchovu a vývoj, právo na zabezpečení jeho majetku a dalších zájmů, činnosti směřující k podpoře fungování rodiny jako celku a zajištění prostředí, kde může dítě vyrůstat a získávat náležitou výchovu, podporu a pomoc právě v případě, kdy ve vlastní rodině (krátkodobě, dlouhodobě či trvale) vyrůstat nemůže.¹¹²

Okruh dětí, na jejichž zájmy je SPOD zaměřena zejména, je definován v paragrafu 6 ZSPOD. Jedná se o děti, jejichž rodiče nežijí nebo nevykonávají povinnosti plynoucí z jejich rodičovské role, o děti zabývajících se patologickou činností, jako je požívání alkoholu či záškoláctví, děti ohrožené násilím a různými trestnými činy, děti dlouhodobě umístěné v ústavní výchově a další.¹¹³

Mezi orgány zajišťující SPOD patří „obecní úřady a na území vojenských újezdů újezdní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských částí, v Praze úřady pověřených městských částí), krajské úřady a Magistrát hl. města Prahy, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.“¹¹⁴ Dále jsou to základní i vyšší územní samosprávné celky (obce a kraje), komise pro sociálně-právní ochranu dětí a nakonec tzv. „pověřené osoby,“ tedy ti,

¹¹² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §1.

¹¹³ Tamtéž, §6.

¹¹⁴ HOVORKA, Daniel. *Sociálně-právní ochrana dětí: praktický průvodce a rádce úředníka*, s. 18.

kdo jsou přímo pověřeni k výkonu SPOD. ¹¹⁵ Na základě principu decentralizace a místní příslušnosti náleží největší podíl povinností obecním úřadům, které jsou dětem a rodinám nejbližší a mají nejlepší možnost poskytnout přiměřenou a včasnou intervenci tam, kde je to potřeba. Krajským úřadům přísluší kromě kontrolní a metodické práce právě oblast náhradní rodinné péče, především její zprostředkování. Úřad pro mezinárodní ochranu dětí, sídlící v Brně, má za úkol řešení problematiky dětí týkající se otázek překračujících hranice České republiky. Kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí zahrnují například oblasti právních norem, kontroly podřízených orgánů, metodické činnosti a další. ¹¹⁶

Základním principem při výkonu SPOD je zaměření na „zájem a blaho dítěte, ochranu rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.“ ¹¹⁷

Mezi zařízení sociálně-právní ochrany dětí řadíme „zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení sociálně výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a výchovně rekreační tábory pro děti.“ ¹¹⁸ Zařízení odborného poradenství pro péči o děti mohou mimo své další aktivity zajišťovat také poradenství pro zájemce o pěstounskou péči či adopci. ¹¹⁹

Obecní úřad, na jehož území se vyskytne nezajištěné dítě, kterému se nedostává potřebné péče, má povinnost na tuto potřebu adekvátně a včas reagovat a dítěti péči zajistit. Může se jednat o dítě, jehož rodiče zemřeli, pobývají v nemocnici, ale i o dítě, které je svými rodiči zanedbávané, opuštěné či týrané. Po posouzení situace předá OSPOD dítě na určitý čas jeho příbuzným či blízkým osobám, případně do PPPD, vzdělávací instituce nebo zdravotnického zařízení, vyžaduje-li to jeho zdravotní stav. V jiných případech předá dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP). Pokud obecní úřad obce s rozšířenou působností dojde k závěru, že důvody nezajištění dítěte jsou dlouhodobé a že je proti zájmům dítěte navracet jej do původního prostředí, podá návrh k soudu na vydání předběžného opatření s účelem zajistit dítěti péči a řádnou výchovu v dlouhodobém

¹¹⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §4.

¹¹⁶ HOVORKA, Daniel. *Sociálně-právní ochrana dětí: praktický průvodce a rádce úředníka*, s. 20.

¹¹⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §5.

¹¹⁸ HOVORKA, Daniel. *Sociálně-právní ochrana dětí: praktický průvodce a rádce úředníka*, s. 123.

¹¹⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §40.

časovém horizontu, ať už svěřením dítěte (primárně) do náhradní rodinné péče, nebo (není-li jiná možnost) ústavní výchovy.¹²⁰

V rámci náhradní rodinné péče orgány SPOD průběžně a důkladně sledují, zda jsou naplňována práva dětí v pěstounských rodinách, kontrolují jejich vývoj v oblasti kognitivních, emočních, sociálních i fyzických dovedností a rozhodují o nutnosti setrvání dítěte v náhradní rodině.¹²¹ Obecní úřad obce s rozšířenou působností má v oblasti náhradní rodinné výchovy povinnost spolupracovat se soudy a poskytovat jim informace potřebné k určení místa pobytu rodiče dítěte, jedná-li se o vydání souhlasu k adopci, poskytnout rodičům dítěte informace týkající se důsledků jejich chování k dítěti, které se týkají absence zájmu o dítě a kontaktu s ním, pokud je dítě svěřeno do náhradní výchovy, a všechny další potřebné informace a podporu rodičům dítěte. V případě soudního pověření kontrolovat výsledky adopce a o těchto výsledcích soud průběžně informovat, dále spolupracovat s krajským úřadem a v případě získání informace o poskytnutí souhlasu rodiče k adopci od soudu předat tuto informaci krajskému úřadu, jedná-li se o dítě vedené v seznamu dětí určených k adopci či pro pěstounskou péči.¹²² V případě potřeby (týkající se vyjádření rodičů k adopci, počátku či ukončení pěstounské péče, svěřením do ústavní výchovy, zbavení rodičovských práv a dalších) podává vždy obecní úřad obce s rozšířenou působností podnět k soudu.¹²³

Kromě zajištění péče pro potřebné děti a součinnosti se soudy a dalšími institucemi patří mezi základní činnosti obecního úřadu v rámci SPOD vyhledávání potenciálně ohrožených dětí podle paragrafu 6 ZSPOD, pozitivní působení na rodiče s cílem vyladit jejich rodičovské kompetence, působení na dítě i jeho rodinu v případě problematického jednání dítěte či rodičů, podávání správných a užitečných informací pečujícím osobám a spolupráce s obecním úřadem s rozšířenou působností, zvláště jedná-li se o ohrožené děti zmíněné výše. Obce a kraje poskytují příležitosti pro kulturní, tělovýchovné, vzdělávací a jiné aktivity dětí, podporující jejich všeobecný rozvoj. Obecní úřad obce s rozšířenou působností odpovídá kromě prevence působení škodlivých vlivů na děti také za tvorbu individuálních plánů ochrany dítěte (IPOD), o nichž bude řeč později, a organizaci

¹²⁰ HOVORKA, Daniel. *Sociálně-právní ochrana dětí: praktický průvodce a rádce úředníka*, s. 26.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §19.

¹²³ Tamtéž, §14.

případových konferencí. V jeho kompetenci je také poradenství v oblasti rodinné výchovy a v nutných případech udílení výchovných opatření.¹²⁴

3.2 Proces zprostředkování pěstounské péče

Orgány sociálně-právní ochrany uvedené v paragrafu 4 ZSPOD jsou také jedinými orgány, které mohou vystupovat jako zprostředkovatelé pěstounské péče. Procesem zprostředkování rozumíme depistáž dětí, kterých se týká potřeba umístění do náhradní výchovy, depistáž potenciálních pěstounů, jejich důkladnou přípravu pro pěstounství, párování konkrétního dítěte s vhodným (budoucím) pěstounem a poskytnutí vhodných podmínek pro seznámení dítěte s pěstounem.¹²⁵ Kromě zákona o sociálně-právní ochraně dětí se proces zprostředkování řídí také „občanským zákoníkem, zákonem o zvláštních řízeních soudních, správním řádem, Instrukcí Ministerstva práce a sociálních věcí, metodickými pokyny ministerstva“ a samozřejmě i nadnárodními dokumenty, jako je například Úmluva o právech dítěte.¹²⁶

Proces zprostředkování začíná ve chvíli, kdy „žadatel“ (kterým může být jak občan České republiky, tak za určitých podmínek i cizinec) podá svoji žádost o zprostředkování příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Samotné zprostředkování péče je pak v kompetenci krajských úřadů!¹²⁷ V určitých případech, kdy se jedná o zajištění výchovy dítěte v rámci jeho rodiny nebo rodiny blízké osoby, ke zprostředkování nedochází a žádost směřuje rovnou k soudu.¹²⁸ Žádost o zprostředkování pěstounství obsahuje důležitá data o žadající osobě, jako jsou „osobní údaje, doklad o státním občanství, opis z evidence Rejstříku trestů, zpráva o zdravotním stavu a údaje o ekonomických a sociálních poměrech.“¹²⁹ Vzhledem k potřebě naprosté bezúhonnosti žadatelů má krajský úřad přístup nejen k běžnému výpisu z Rejstříku trestů, ale i k historii trestných činů, které už byly tzv. „zahlazeny.“¹³⁰ Příslušný OSPOD posléze zajistí další

¹²⁴ Tamtéž, §10-13.

¹²⁵ Tamtéž, §19a.

¹²⁶ *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 29.

¹²⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §20.

¹²⁸ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 32.

¹²⁹ Tamtéž, s. 32-33 (zkráceno).

¹³⁰ *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 35.

potřebná data ke zprostředkování, především informace o tom, jestli rodinné prostředí potenciálního pěstouna je pro výchovu dítěte vyhovující. Žadatel je v případě zájmu o pěstounství povinen akceptovat zjišťování informací OSPOD (tzv. sociální šetření) a zároveň se podrobit důkladné průpravě předcházející samotnou péči. Po zjištění všech nezbytných dat přidá příslušný OSPOD k informacím svůj postoj k možnému zprostředkování a odešle kopii veškeré spisové dokumentace krajskému úřadu.¹³¹

Před samotným schválením pěstouna probíhají tři zásadní procesy přípravy - kontrola zdravotního stavu potenciálního pěstouna, psychologické posouzení vhodnosti osoby pro výkon pěstounské péče a teoretická i praktická příprava budoucích pěstounů a jejich rodin na příchod dítěte do rodiny. **Posouzení zdravotního stavu** probíhá u lékařů pověřených krajským úřadem. Zdravotní postižení nebo nemoc nemusí být samy o sobě překážkou k výkonu pěstounské péče, pokud dlouhodobě nebrání dostatečné péči o dítě. Do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče by se neměly dostat osoby vážně duševně nemocné, sociálně patologické nebo takové, u kterých je do budoucna vážná obava z poklesu jejich funkčního stavu (například s ohledem na jejich věk nebo chronické nemoci). Vyšetřující lékař by měl však při každém posouzení postupovat individuálně, nejen s ohledem na diagnózu, ale na celkový fyzický, psychický a smyslový stav dané osoby a s ohledem na požadavek dlouhodobé a kvalitní péče o ohrožené dítě. V případě potřeby může požadovat výsledek posouzení osoby psychiatrem. Pokud byla daná osoba během minulých pěti let pod dohledem psychiatra, je toto posouzení nezbytné.¹³² Oproti praxi z minulých let není zamítavé vyjádření lékaře samo o sobě důvodem pro ukončení procesu zprostředkování. Krajský úřad vezme tento postoj v potaz, sám ale po zvážení rozhodne, zda je pěstoun i v tomto stavu schopen péči o dítě zabezpečit. Přistupuje přitom k prostředí pěstounské rodiny holisticky - sleduje, zda je i za daných okolností rodina schopna dítě adekvátně přijmout, jak reaguje na zdravotní deficity pěstouna, jaké jsou její sociální, ekonomické a další zdroje pro zvládání náročných životních situací.¹³³

Psychologické vyšetření žadatelů spočívá v posouzení, nakolik jsou osoby vhodné pro výkon pěstounské péče z hlediska svých charakterových vlastností, trvání a kvality partnerských vztahů, rodinných a jiných sociálních sítí, zkušeností s péčí o děti (vlastní

¹³¹ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 33.

¹³² Tamtéž, s. 33-34.

¹³³ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 36.

nebo cizí) a současného mentálního stavu. Zároveň se odborník zaměřuje na důvody zájmu o pěstounskou péči, očekávání zájemců a jejich představy o výchově cizího dítěte, nakolik jsou připraveni na rizikové situace a odchylky od normy u přijatého dítěte a podobně. Odborník by měl zájemce posuzovat opět individuálně a bez předsudků, zároveň musí s mírou posuzovat určitá rizika související s péčí o děti. Vyloučení vhodnosti žadatelů přichází v úvahu v případě vážných duševních onemocnění a závislostí, v případě neschopnosti žadatele navázat či udržet zdravý partnerský vztah, častých rozpadů manželství, současného konfliktu v rodině a podobně. Za riziko může být považován také velmi časný vztah žadatelů (zpravidla do tří let) nebo negativní zážitky žadatele v minulosti s dopadem do jeho aktuální situace (traumata). Žadatel, který zanedbává péči o vlastní děti, je pro výkon pěstounské péče považován za nevhodného, protože vzniká odůvodněná obava, že by přijatým dítětem nebyl schopen poskytnout trvalé a bezpečné zázemí pro růst a vývoj. Z hlediska rizik je posuzován například i věk žadatelů (především pokud přesahuje 50 let), vždy by měl ale být podroben individuálnímu zvážení s ohledem na jejich funkční výkonnost a bez šablonovitých zkreslení úsudku.¹³⁴ Psychologické posouzení probíhá většinou na začátku procesu, jednou během něj a také na jeho konci. Na vyšetření mohou zájemci čekat i několik měsíců, v průměru jde asi o dva měsíce.¹³⁵

Povinností krajského úřadu je také zajistit „**přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny**“ a v případě potřeby těmto osobám poskytovat poradenství. Příprava trvá alespoň 48 hodin, v případě PPPD 72 hodin kvůli specifickým nárokům na přechodné pěstouny. Pokud se uchazeči přípravy už v minulosti zúčastnili, je možné minimální počet hodin podle potřeby upravit.⁶ Příprava přináší potenciálním pěstounům nejen množství faktů, informací a rad pro péči, ale je také prostorem, kde se upřesňují a vyvíjejí jejich představy o péči samotné, o dítěti a změnách v rodině, jaké příchod nového dítěte může přinést. V rámci příprav si mohou rozmyslet své výchozí postoje, nabídnout svůj domov i tam, kde by si dříve netroufali (například dítěti jiného etnika nebo dítěti s postižením), nebo naopak dojít k závěru, že své možnosti přecenili a svou nabídku snížit (například z hlediska věku dítěte nebo specifických potřeb).

¹³⁴ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 34-35.

¹³⁵ PATOČKOVÁ, Lenka, Karolína KUBICOVÁ a Adéla Bodo NOVOTNÁ. *Klíčovou dírkou, aneb, Jak se orientovat v procesu provázení pěstounských rodin*, s. 28.

¹³⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §11.

Pokud by došli žadatelé k závěru, že péči o dítě nezvládnou, mají možnost během přípravy z procesu zprostředkování vystoupit. Protože cílem zprostředkování je vybrat vhodné náhradní pečující osoby konkrétnímu dítěti, je příprava zásadní i pro ty, kdo jsou za zprostředkování odpovědní. Během přípravy mohou poznat potenciální pěstouny i z jiných stránek než doposud a mohou tak lépe zvážit, nakolik jsou schopni postarat se o potřebné dítě, jaké jsou jejich kladné stránky, ale i limity³⁷ Okruhy témat, kterými se budoucí pěstouni v rámci přípravy zabývají, jsou stanoveny vyhláškou o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Jedná se o hlubší vhled do fungování rodiny pěstouna, jeho sociálních sítí a rodinných vztahů, témata týkající se specifické práce s dětmi ohroženými násilím, zanedbáváním a jinými patologickými vlivy, navázání vazeb na organizace a odborníky, jejichž služby a spolupráce je možno využít během poskytování pěstounské péče, okruhy týkající se kontaktů dítěte s vlastními rodiči a další. Nezbytnou součástí přípravy je také zaměření na děti, které vyrůstají v rodině pěstouna a jejich vhodná průpravu na budoucí změny v rodině a poskytnutí všech podstatných informací s ohledem na věk a mentální schopnosti daných dětí. ¹³⁸ Příprava pěstounů na přechodnou dobu je z důvodu specifických okolností tohoto způsobu péče delší a zabývá se některými dalšími tématy, jako je například způsob přechodu dítěte z rodiny přechodného pěstouna do rodiny dlouhodobých pěstounů, adoptivních rodičů či do původní rodiny dítěte.³⁹ Příprava se koná v individuální i skupinové podobě. Některá témata, týkající se osobnosti zájemce, jeho rodiny, přátel, motivace a předpokladů je vhodné řešit individuálním rozhovorem, jiná, týkající se především předávání informací o různých oblastech náhradní výchovy, mohou být zajištěna i v rámci skupiny. ¹⁴⁰ Vždy by měl přípravu provádět tým složený z odborníků z různých oblastí, aby poskytl zájemcům co největší přehled o daném tématu. Většinou se jedná o sociální pracovníky, psychology, případně zdravotnické profese. Vítané jsou i příspěvky již zkušených pěstounů a jejich vhled do praxe pěstounské péče. Přípravu mohou zajišťovat přímo pracovníci úřadu spolu s externisty, nebo organizace, u kterých si krajský úřad přípravu objedná.¹⁴¹

¹³⁷ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 36.

¹³⁸ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, §3.

¹³⁹ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 36 a 160-161.

¹⁴⁰ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, §3.

¹⁴¹ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 36-37.

Jedním z využívaných konceptů pro přípravu pěstounů je program PRIDE, který byl založen v roce 1993 ve Spojených státech. Brzy se rozšířil i do Evropy a v České republice ho v současnosti využívá například kraj Vysočina. Komplexní program zahrnuje 14 kroků vzdělávání, v praxi jsou však redukovány jen na ty, které se týkají přímo praxe náhradní péče v České republice. Mezi klíčové principy patří ochrana dětí a péče o ně, budování vzájemných vztahů, řešení (především nenaplněných) potřeb dětí a multidisciplinární spolupráce.¹⁴² Jednotlivá setkání se zabývají tématy jako jsou „kompetence náhradních rodičů v systému ochrany dětí, týmová práce zaměřená na zajištění stability, citová vazba, ztráta, posilování rodinných vztahů, výchova, identita a příprava na změnu.“¹⁴³

Obecně platí, že podoba vzdělávání se velmi liší v závislosti na praxi konkrétního kraje. Může se jednat o několik navazujících dnů, nebo víkendová setkání. Koná se většinou několikrát ročně podle toho, kolik je v daném kraji zájemců o pěstounskou péči. Může se stát, že proces zprostředkování prodlouží právě čekání na přihlášení dostatečného počtu žadatelů.¹⁴⁴

Na rozdíl od minulosti, kdy byly v evidenci vedeny pouze ty děti, u kterých byla vyšší pravděpodobnost umístění do náhradní rodiny, v současnosti obsahuje evidence všechny děti, které jsou bez řádné péče, bez ohledu na věk nebo rasu. Pracovníci OSPOD odpovídají za vedení dokumentace těchto dětí, která je podkladem pro zprostředkování pěstounské péče. Spis obsahuje data o dítěti, okolnosti současné situace, individuální plán (IPOD), zprávu o zdravotním vyšetření a pokud je to s ohledem na věk dítěte možné, pak i pohled dítěte na možnost zprostředkování pěstounské péče. Vždy nejdéle po půl roce pracovníci dokumentaci aktualizují a předávají krajskému úřadu.¹⁴⁵

Proces zprostředkování požaduje důkladnou koordinaci žadatelů, OSPOD, psychologů, kraje a různých odborníků zapojených do celého procesu. Může se proto snadno stát, že tak proces trvá déle, než žadatelé očekávali, a je třeba je na to již předem připravit. Vzhledem k vytíženosti úředníků může snadno dojít k nečekanému prodloužení

¹⁴² PRIDE-CZ. *O Pride* [online].

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ PATOČKOVÁ, Lenka, Karolína KUBICOVÁ a Adéla Bodo NOVOTNÁ. *Klíčovou dírkou, aneb, Jak se orientovat v procesu provázení pěstounských rodin*, s. 28.

¹⁴⁵ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 40-41.

například chybou v komunikaci jednotlivých subjektů nebo nepozorností některého z úředníků.¹⁴⁶ Ale i bezproblémový proces trvá většinou několik měsíců. Podle Dvořáčkové jde většinou u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro PPPD minimálně o jeden rok.¹⁴⁷ S tím vším je třeba počítat a přistupovat k délce procesu s trpělivostí a vědomím, že i čekání je v tomto případě službou dítěti.

Poslední fází zprostředkování je **spárování** konkrétního dítěte s konkrétním žadatelem a zajištění jejich seznámení. Za základní pravidlo se považuje princip, že je pro konkrétní dítě nalezen vhodný pěstoun, ne pro pěstouna dítě. Ve středu zájmu by neustále mělo být dítě samotné. Pěstoun může být z jakéhokoliv kraje, primárně se ale hledá v evidenci toho kraje, kam spadá i dítě. Po schůzce s dítětem, kterou zajišťuje krajský pracovník, může pěstoun nejpozději do 30 (v určitých případech 60) dnů podat žádost k soudu o svěření dítěte do předpěstounské péče. Seznámení s dítětem, respektive schůzka s pracovníci úřadu, eventuálně i s přechodnými pěstouny nebo ředitelem zařízení, kam je dítě umístěno, je klíčovým okamžikem v celém procesu zprostředkování, který poskytuje potenciálním pěstounům možnost položit jakékoliv otázky, získat nezbytné informace o dítěti, vyjádřit své obavy či pochybnosti a po důkladném zvážení se rozhodnout, zda jsou připraveni a ochotni dítě do své péče přijmout.¹⁴⁸

Pokud se v průběhu procesu prokáže, že zájemci nejsou z jakéhokoliv důvodu (zdravotního, duševního, mravního) schopni péči o dítě zabezpečit, je vydáno zamítavé stanovisko a proces zprostředkování je ukončen. Proti tomuto stanovisku se žadatelé mohou odvolat, a to u daného krajského úřadu, jenž jejich žádost o zprostředkování zamítl. V takovém případě musí uvést všechny podstatné informace, kde se podle nich rozchází skutečný stav věci od informací uvedených v zamítavém stanovisku krajského úřadu, případně poskytnout nové, dosud nedoložené údaje. Krajský úřad je povinen odvolání žadatelů spolu s jejich složkou a vyjádřením vlastního stanoviska předat Ministerstvu práce a sociálních věcí, které o uvedené věci rozhodne.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 43.

¹⁴⁷ DVOŘÁČKOVÁ, Sylva, VÍTKOVÁ, Alena. *Doprovázení pěstounů na přechodnou dobu. Praxe v České republice a inspirace ze zahraničí*, s. 12.

¹⁴⁸ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 44-45.

¹⁴⁹ BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, s. 28-29.

3.3 Další činnost OSPOD

Činnost OSPOD v rámci samotné pěstounské péče lze obecně rozdělit na dvě hlavní složky - pomoc a kontrolu. Pracovník poskytuje podporu a poradenství tam, kde je to potřeba, zároveň ale vykonává kontrolní činnost jako zaměstnanec státu, který za výkon náhradní rodinné péče odpovídá. Protože základním principem je blaho dítěte, které se o svá práva samo přihlásit nemůže, je logické, že se náhradní výchova bez určité kontroly neobejde.

Mezi pomocné složky práce OSPOD patří především **poradenství**, a to zejména v souvislosti s výchovou daného dítěte, jeho specifickými nároky a požadavky. Kromě individuálního poradenství může mít například formu přednášek. Krajský úřad také alespoň jednou za rok uspořádá setkání, kde se jak odborníci, tak i jednotliví pěstouni mohou vyjádřit k praxi pěstounské péče v kraji. Setkání se mohou účastnit i další lidé, žijící s pěstouny v jedné domácnosti, včetně dětí v náhradní péči.¹⁵⁰

Pracovníci OSPOD průběžně **kontrolují**, zda dítě v náhradní rodině prospívá, jaký je jeho tělesný i duševní vývoj a jestli pěstouni naplňují povinnosti vyplývající z jejich role. Již během procesu zprostředkování a v průběhu tzv. předpěstounské péče kontrolují, jestli trvají důvody pro umístění dítěte do pěstounské péče, a v opačném případě (například pokud se změní podmínky ze strany rodiny dítěte a ta je schopna se o dítě postarat) předkládají soudu návrh na zrušení rozhodnutí umístit dítě do péče pěstounů. Po předání dítěte do péče náhradní rodiny jsou pracovníci OSPOD povinni pravidelně osobně kontrolovat aktuální stav dítěte a jeho prospívání v náhradní rodině, a to alespoň jednou za čtvrt roku v počátečním půlroce péče pěstounů a následně alespoň jednou za půl roku. Pokud to ale vyžadují potřeby dítěte, probíhá setkání pracovníka OSPOD s rodinou častěji.¹⁵¹

Kontrola ze strany OSPOD se však nemusí týkat pouze pěstounských rodin. ZSPOD ukládá pracovníkům OSPOD právo „zjišťovat poměry dítěte a jeho rodiny a provádět **sociální šetření**.“¹⁵² V kompetenci pracovníka OSPOD je možnost setkávat se s dítětem a jeho pečujícími osobami, ať už v domácnosti, ve škole, nebo na jiném místě, kde se dítě běžně vyskytuje, a kontrolovat, jakým způsobem je o něj postaráno, jaké je jeho zázemí, vztahy a chování. Pečující osoby jsou povinny postup

¹⁵⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §11.

¹⁵¹ Tamtéž, §19.

¹⁵² HOVORKA, Daniel. *Sociálně-právní ochrana dětí: praktický průvodce a rádce úředníka*, s. 35

OSPOD akceptovat a umožnit pracovníkům přístup do domácnosti, jedná-li se o otázky zdraví, života nebo práv dítěte. Pracovníci OSPOD nejsou v tomto případě vázány souhlasem rodičů nebo jiných pečujících osob.¹⁵³ Ačkoliv se takový krok může zdát pečujícím osobám neoprávněným zásahem do soukromí rodiny, je podle práva zcela legitimní. Listina základních práv a svobod určuje možnost podobného „omezení nedotknutelnosti,“ jedná-li se o „ochranu života nebo zdraví osob nebo o ochranu práv a svobod druhých.“¹⁵⁴ V případě sociálního šetření v rodině je pracovník povinen prokázat se odpovídající legitimací a následně o šetření vypracovat zprávu, která obsahuje všechny důležité informace, jako je čas a místo jednání, údaje o jednotlivých osobách, podpis pracovníka a další. Při práci s rodinou by měl pracovník postupovat citlivě, s ohledem na práva všech zúčastněných a podle Etického kodexu sociálních pracovníků, s úctou a respektem ke všem osobám, jež se rozhovoru nebo šetření účastní. Důležité je také poznamenat, že obsah šetření se omezuje pouze na ty oblasti, které jsou přímo stanoveny v ZSPOD. Pracovník je tedy vázán pracovními postupy odpovídajícími zákonným požadavkům a jeho cílem je primárně prevence a řešení možných problémů týkajících se vývoje, výchovy, práv a bezpečí dítěte a především jeho potenciálního ohrožení.¹⁵⁵

Jakkoli je odpovědnost státu za kvalitu poskytované pěstounské péče a tedy i nutná kontrola pochopitelná, je nasnadě, že ne všem pěstounům tento model kontroly vyhovuje. Jedná se přece jen o výrazný krok do soukromí rodiny a její samostatnosti. Hofschneiderová upozorňuje na to, že samostatnost (autonomie) rodiny a role státu ve výkonu pěstounské péče by měly být vyvážené.¹⁵⁶ V praxi je ale samozřejmě nutné hledat cesty, jakým způsobem této rovnováhy dosáhnout, a proto by potenciální pěstouni měli být předem dostatečně připraveni na zásahy sociálních pracovníků do rodiny a neměli by být pravidelnými (a možná někdy nepříjemnými) intervencemi zaskočeni.

Že pravidelná kontrola v rodinách není zcela beze smyslu, ukazují jak české a mezinárodní výzkumy, tak i některé medializované případy. Biehalová, která se tématem zanedbávaných a týraných dětí v náhradních formách péče důkladně zabývala na základě několika mezinárodních výzkumů, udává, že většina z těchto výzkumů uvádí asi 2-4% dětí,

¹⁵³ Tamtéž, s. 35-36.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 36.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 36-37.

¹⁵⁶ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 56.

jež nějakým způsobem negativně ovlivnila nevhodná péče pěstounů. Ne vždy ale jsou ale na vině pěstouni samotní. K týrání či zneužívání může dojít i v širší rodině nebo v biologických rodinách dětí, pokud se s dětmi stýkají. Ve studii provedené Hobbsovou ve Spojeném království nacházíme jako původce špatného zacházení: pěstouny ve 41%, biologické rodiče ve 23% a ve 20% jiné děti (vlastní sourozence dětí, děti vyrůstající v pěstounské rodině a jiné). V České republice bylo v roce 2015 podle statistik MPSV celkem 431 podezření na špatnou péči v náhradních rodinách, z toho šlo o 233 dívek a 198 chlapců. Jedná se ale pouze o podezření, čísla skutečně dokázaných činů se budou zcela jistě lišit. Chlapci se zpravidla častěji stávají oběťmi fyzického týrání, dívky pak sexuálního násilí, jak v našem prostředí, tak i ve světovém měřítku.¹⁵⁷ Přestože pěstouni v současné době procházejí důkladnou přípravou a posouzením odborníky (jak je popsáno výše) a většina z nich pečuje o svěřené děti s láskou a veškerou možnou péčí, je z uvedeného zřejmé, že i průběžná kontrola ze strany OSPOD má ve výkonu pěstounské péče svou nezastupitelnou roli.

Mezi povinnosti OSPOD patří také tvorba tzv. **individuálního plánu ochrany dítěte** (dále IPOD). Ten vychází z posouzení situace ohroženého dítěte a jeho nejbližších osob, popisuje důvody ohrožení dítěte a jeho umístění do náhradní rodinné péče, určuje konkrétní kroky k podpoře dítěte, k jeho zdravému rozvoji a zabezpečení, kroky vedoucí k podpoře původní rodiny a jejích povinností vzhledem k dítěti a vymezuje časový harmonogram, podle kterého zainteresované osoby postupují. IPOD sepisuje pracovník úřadu spolu s rodiči dítěte nebo v případě náhradní péče s pěstouny, dítětem, pokud je toho vzhledem k věku a stavu schopno, a profesionály, kteří mají přímý vliv na dítě nebo jeho rodinu. Zpracování IPOD se týká každého dítěte, jemuž je poskytována SPOD. Plán je zpracováván vždy nejdéle do 30 dnů od zapsání dítěte do evidence příslušného úřadu. Spolu s vývojem dítěte a plněním jednotlivých kroků dochází pravidelně ke zhodnocení stávajícího IPOD a jeho aktualizaci.¹⁵⁸ Aktivita popsané v IPOD zahrnují jak práci s rodinou (poradenství, právní podpora, mediace, rodinné terapie), tak podporu dítěte (v oblasti vzdělávání, přípravy na zaměstnání a samostatný život) i roli odborníků v procesu naplňování cílů. Cíle stanovené IPOD by měly být jasně vytyčené, konkrétní, časově vymezené a přiřazené konkrétní osobě. IPOD obsahuje i způsob plnění těchto cílů, jejich

¹⁵⁷ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 187-189.

¹⁵⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §10.

rozsah a měřítko hodnocení cílů, podobu spolupráce mezi jednotlivými osobami a časový rozvrh pro realizaci navržených kroků.¹⁵⁹ IPOD je základním kamenem spolupráce mezi pěstouny, OSPOD, doprovázející organizací, dalšími odborníky a rodinou a umožňuje pracovníkům úřadu tuto spolupráci efektivně koordinovat.¹⁶⁰

Aby byl vypracovaný IPOD přesný a efektivní, je nutné, aby se na jeho tvorbě podílely všechny zainteresované subjekty - rodina, pěstouni, pracovníci úřadu, lékaři, učitelé a další odborníci, kteří přicházejí do kontaktu s dítětem. Je tedy zřejmé, že tlak na rychlou tvorbu plánu by mohl být v tomto případě kontraproduktivní. Ideálním řešením pro spolupráci jednotlivých subjektů (nejen při tvorbě IPOD, ale i v jiných oblastech náhradní rodinné péče a SPOD) mohou být tzv. **případové konference**.¹⁶¹ Jedná se o „účinný nástroj multidisciplinární spolupráce při řešení případu ohroženého dítěte, který umožňuje zapojení dalších pomáhajících a zúčastněných subjektů a osob.“¹⁶² OSPOD působí v roli iniciátora a koordinátora konference, přičemž účast ostatních subjektů je ryze dobrovolná, nelze ji vynutit. V případě účasti mají účastníci podle platných právních norem nárok na náhradu mzdy a jejich zaměstnavatelé jsou povinni jim účast na konferenci umožnit (podle §38 ZSPOD). Vždy, když OSPOD podává návrh k soudu na některé z opatření, která se dotýkají rodičovských práv a odpovědnosti rodičů (jako je návrh na umístění dítěte do zařízení péče o děti, do náhradní rodinné péče, na zásah do rodičovské odpovědnosti a jiná), je uspořádání případové konference povinné, leda by její konání bylo „fakticky nemožné“ nebo „zjevně bezúčelné.“ V oblasti náhradní rodinné výchovy je možné uspořádat konferenci i během probíhajícího soudního řízení.¹⁶³

Nezanedbatelnou složkou v oblasti náhradní rodinné péče je oslovování a **nábor potenciálních pěstounů**. Zákon přímo nestanovuje formu a obsah propagace NRP, ale mnoho krajů se k této problematice staví svým vlastním kreativním způsobem. Může se jednat například o Dny pěstounství, kde má veřejnost možnost seznámit se s tématy pěstounské péče, ocenění jednotlivých pěstounů a v neposlední řadě medializaci a kampaně na podporu pěstounství. Příkladem lze zmínit Moravskoslezský kraj, kde od roku

¹⁵⁹ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, §2.

¹⁶⁰ HOVORKA, Daniel. *Sociálně-právní ochrana dětí: praktický průvodce a rádce úředníka*, s. 45-46.

¹⁶¹ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 78-80.

¹⁶² HOVORKA, Daniel. *Sociálně-právní ochrana dětí: praktický průvodce a rádce úředníka*, s. 46.

¹⁶³ Tamtéž, s. 46 a Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §14 a 38.

2010 probíhá kampaň Dejme dětem rodinu ve spolupráci s organizací Centrum psychologické pomoci, p. o., a který za svou činnost dostal cenu v soutěži Egovernment the Best 2017.¹⁶⁴ Propagace většinou probíhá ve spolupráci s doprovázejícími organizacemi (případně jinými neziskovými organizacemi, které se zabývají tématy pěstounství) a to jak na národní, tak i regionální či individuální úrovni. V zahraničí můžeme nalézt i jiné formy vyhledávání pěstounů, jako je „cílený nábor pěstounů“ nebo „nábor pěstounů pro konkrétní dítě.“ Další možností je způsob „uveřejnění fotografií a příběhů konkrétních dětí,“ který ovšem v dnešní době v našem prostředí není realizovatelný z důvodů zákonných opatření a nařízení Evropské unie o tzv. GDPR.¹⁶⁵ Pazlarová ovšem uvádí, že nejlepším způsobem, jak oslovit a získat nové pěstouny, je obraz, jaký může poskytnout „funkční pěstounská rodina, která ve své komunitě každodenním životem představuje realitu pěstounské péče.“¹⁶⁶

¹⁶⁴ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 41-43.

¹⁶⁵ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 23-26.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 24.

4 Role doprovázejících organizací v pěstounské péči

Jak je z výše uvedeného patrné, systém náhradní rodinné péče je velmi komplexním polem, kde se střetávají pěstouni, pracovníci obecních a krajských úřadů, odborníci z oblasti školství, zdravotnictví i psychologické péče a mnoho dalších subjektů. Mezi ně patří také tzv. doprovázející organizace, jejichž cílem je dlouhodobá podpora, vzdělávání, doprovázení, ale částečně i kontrola pěstounů v celém procesu náhradní výchovy.

4.1 Doprovázení a doprovázející organizace

Termín „doprovázení“ v zákoně nenalezneme, ale asi nejlépe popisuje činnost tzv. doprovázejících organizací. Jde o dlouhodobou a cílenou pomoc pěstounům v procesu náhradní péče, a to někdy již před uzavřením dohody a poté během jejího naplňování. Doprovázení zahrnuje jak pomocnou, tak i kontrolní složku.¹⁶⁷ Doprovázející organizací může být OSPOD, nebo nestátní nezisková organizace, „která má pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a k uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče.“¹⁶⁸ Mezi nejznámější organizace patří například Dobrá rodina, Barevný svět dětí, Sdružení pěstounských rodin, Amalthea nebo Cestou necestou.¹⁶⁹ Uzavření dohody s nějakou doprovázející organizací je povinností každého pěstouna podle ZSPOD (§47b). Cílem je pomoci naplnit pěstounům práva a povinnosti, která jim plynou ze ZSPOD (jak jsou uvedena v předchozích kapitolách).¹⁷⁰

Doprovázení se netýká pouze samotného pěstouna, ale i jeho dětí, partnera a samozřejmě také dětí umístěných do jeho péče. Cílem je pomoci pěstounům porozumět zákonitostem ve vývoji přijatých dětí, jejich specifickým potřebám a možným rizikům během péče. Doprovázení je určitou formou supervize pro pěstouna - poskytuje mu zpětnou vazbu, pomáhá třídit priority a umožňuje zkvalitnit poskytovanou péči. Zároveň slouží jako prevence syndromu vyhoření a konfliktů v rodině. Pěstoun by měl být považován pracovníky doprovázející organizace za partnera, za toho, kdo nejlépe rozumí

¹⁶⁷ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 139.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Adresář neziskových organizací zabývajících se problematikou NRP lze najít například na internetových stránkách organizace Středisko náhradní rodinné péče. (Středisko náhradní rodinné péče. *Adresář organizací* [online].)

¹⁷⁰ *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 139.

„svým“ dětem, protože s nimi žije každodenní život. Zároveň je jeho role chápána jako role „poskytovatele služby,“ kdy příjemcem služby a „primárním klientem“ je samo dítě. Udržení stability výchovného prostředí, které si doprovázení klade za cíl, je benefitem především pro přijaté dítě.¹⁷¹ Doprovázení se skládá ze složky podpůrné, kontrolní a vzdělávací a probíhá formou „konzultací, poradenství, sdílení, podpory, náhledu, případně vedení pěstounů a dohledu nad pěstounskou péčí.“¹⁷²

Doprovázející organizace (případně OSPOD) má po uzavření dohody nárok na „**státní příspěvek na výkon pěstounské péče.**“ Jedná se celkem o 54 000,- na jeden rok, případně odvozenou nižší částku, pokud dohoda trvá jen část roku. Příspěvek využije organizace právě na výdaje spojené s podporou pěstounů a dětí v jejich péči a s kontrolní činností. Vždy do konce března zasílá na krajskou pobočku Úřadu práce souhrnnou zprávu o tom, jak s příspěvkem za minulý rok naložila a jaké byly její výdaje na podporu rodin. Nevyužitou částku z příspěvku je povinna vrátit.¹⁷³ Příspěvek je zvýšen novelou ZSPOD z původních 48 000 Kč.¹⁷⁴ Výše příspěvku je striktně vázána na uzavřenou dohodu bez ohledu na to, kolik přijatých dětí má pěstoun ve své péči.¹⁷⁵

Přímou práci s rodinou za doprovázející organizaci vykonává tzv. **klíčový pracovník**. Ten dochází do rodiny alespoň jednou za dva měsíce, v případě potřeby i častěji, a podporuje pěstouny v průběhu péče, poskytuje jim poradenství týkající se výchovy dětí a dalších oblastí. Zároveň se setkává s dítětem v náhradní péči a pomáhá při naplňování jednotlivých kroků stanovených v IPOD. Přestože součástí jeho role je i kontrolní složka, zpravidla je spíše partnerem pěstounů a převládá složka pomoci a podpory. Mezi témata, která pěstouni spolu s klíčovým pracovníkem otevírají, mohou patřit například výchova dětí, oblast attachmentu u dětí v NRP, koordinace péče s výchovou vlastních dětí, zdravotní postižení dítěte, práce s traumatizovaným dítětem a další. Objevit se mohou i témata, která bychom do oblasti pěstounské péče nezařadili, ale v praxi se výchovy dítěte dotýkají, jako jsou problémy mezi manželi nebo aktuální krize v životě pěstouna. Vzhledem ke komplexnosti problematiky náhradní péče a zároveň k

¹⁷¹ Tamtéž, s. 140-141.

¹⁷² Tamtéž, s. 141.

¹⁷³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §47d.

¹⁷⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tisková zpráva: *Novela o sociálně-právní ochraně dětí čeká na projednání v Poslanecké sněmovně* [online].

¹⁷⁵ HOVORKA, Daniel. *Sociálně-právní ochrana dětí: praktický průvodce a rádce úředníka*, s. 80.

rozdílnosti jednotlivých rodin je zřejmé, že klíčový pracovník by měl být vzdělaný v mnoha tématech, trpělivý, empatický a schopný efektivně pomoci rodině v různých oblastech života. Jeho primárním úkolem je vybudování důvěry s rodinou a dítětem, která je základem úspěšné budoucí spolupráce.¹⁷⁶ V textu pro začínající pracovníky na poli náhradní rodinné péče od organizace Děti patří domů můžeme najít příslušnou definici, podle které je klíčový pracovník „voják nasazený v první linii, kde musí často zpracovávat frustraci pěstounů z nastavení, fungování a praxe sociálně-právní ochrany dětí.“¹⁷⁷ Autorky konstatují, že začátky doprovázení klíčovými pracovníky po novelizaci ZSPOD v roce 2013 byly náročné pro všechny strany. Pěstouni, kteří byli zvyklí pouze na svépomoc, vnímali někdy příchod klíčových pracovníků spíše jako nepřiměřený zásah do integrity rodiny, než jako pomoc a podporu ve svém poslání. Postupem času se ale podařilo tyto nelehké začátky překonat jak nasazením pěstounů, tak odborným a empatickým přístupem klíčových pracovníků.¹⁷⁸

Jak již bylo zmíněno, doprovázení se nemusí ujmout vždy nezisková organizace, ale tuto roli může zastat i OSPOD. Nicméně vzhledem k tomu, že role OSPOD je z větší části kontrolní a role doprovázející organizace naopak pomocná a založená na vzájemné důvěře, může v takovém případě dojít ke konfliktu těchto dvou protichůdných rolí. V praxi to znamená, že pracovnice OSPOD navštěvuje rodinu šestkrát do roka jako klíčový (doprovázející) pracovník a zároveň dvakrát do roka jako představitel kontrolního orgánu. Je nasnadě, že ne všem pěstounům tento model vyhovuje a obávají se některá témata před pracovníci úřadu otevřít. Nicméně ne vždy je pro pěstouny možné využít služeb neziskové organizace, například žijí-li na odlehlých místech a spolupráce s doprovázející organizací by tak pro ně ztratila svou efektivitu.¹⁷⁹ Příslušný OSPOD by však měl pěstouny vždy před uzavřením dohody informovat o možných alternativách.¹⁸⁰

¹⁷⁶ *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 140-147.

¹⁷⁷ PATOČKOVÁ, Lenka, Karolína KUBICOVÁ a Adéla Bodo NOVOTNÁ. *Klíčovou dírkou, aneb, Jak se orientovat v procesu provázení pěstounských rodin*, s. 12.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 12-13.

¹⁷⁹ *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 140.

¹⁸⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §47b.

4.2 Proces doprovázení

Samotný proces doprovázení může začít ještě před sepsáním samotné dohody o výkonu pěstounské péče. Doprovázející organizace může participovat na náboru nových pěstounů, vyhledávat zájemce o pěstounskou péči a informovat je o dalších postupech. Zároveň je podporou pro všechny, kdo pěstounskou péči zvažují, ale obávají se, že by ji nezvládli. Umožňuje například kontakt se stávajícími pěstouny a tím pomáhá odstraňovat potenciální pochybnosti a obavy. Zájemcům jsou k ruce také tištěné materiály, ke kterým se mohou později vracet a kde mohou získat praktické informace ohledně práv a povinností pečujících osob, dávek pěstounské péče nebo kontakty na jednotlivé osoby a úřady, které pomáhají pěstounskou péči zprostředkovat.¹⁸¹ Na doprovázející organizaci se také mohou obrátit i pěstouni, kteří mají smlouvu s jinou organizací, případně adoptivní rodiče, a to například ohledně řešení rodinných krizí, kontaktů na odborníky nebo využití různorodé nabídky služeb konkrétní organizace. Samozřejmě mohou přijít také z důvodu plánované změny organizace. Klíčový pracovník by měl ke všem přicházejícím přistupovat přívětivě a empaticky, mít dostatek informací o legislativních změnách v oblasti náhradní péče, dokázat vysvětlit rodinám specifika práce s traumatizovaným dítětem a proces zprostředkování pěstounské péče, znát důležité kontakty a měl by dokázat provést zájemce o pěstounskou péči celým procesem zprostředkování. Je ovšem třeba zmínit, že státní příspěvek na doprovázení rodin může organizace využít až po podepsání dohody, do té doby je tedy odkázána při práci s rodinou na jiné zdroje.¹⁸²

Využijí-li budoucí pěstouni služeb organizace ještě před příchodem dítěte do rodiny, bývá prvním úkolem klíčového pracovníka právě příprava rodiny na možná úskalí prvních dní po přijetí dítěte. Měl by probrat s rodinou otázky jako „kdo bude s dítětem doma,“ „kdo se bude věnovat dětem, které v rodině již byly předtím,“ „co by se mohlo stát nejhoršího,“ připravit je na možné pocity vyvolané v rodině příchodem nového dítěte, možnou dočasnou izolaci od přátel a blízkých, riziko vyčerpání a podobně. Rodina by měla společně s pracovníkem prozkoumat také roli širší rodiny, její očekávání a připravenost na

¹⁸¹ PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*, s. 26-27.

¹⁸² PATOČKOVÁ, Lenka, Karolína KUBICOVÁ a Adéla Bodo NOVOTNÁ. *Klíčovou dírkou, aneb, Jak se orientovat v procesu provázení pěstounských rodin*, s. 26-29.

přijetí nového prvku do rodinného systému. Významná je také příprava nezletilých, kteří se v rodině už vyskytují, na příchod dítěte, jak je popsáno výše.¹⁸³

Konkrétní podobu spolupráce pěstounů a doprovázejících organizací a také práva a povinnosti pěstounů vymezuje **dohoda o výkonu pěstounské péče**. Povinnost podepsání dohody vychází ze ZSPOD a týká se všech dlouhodobých i přechodných pěstounů. Uzavření dohody navrhuje pečující osobě příslušný OSPOD, zároveň ji ale informuje i o alternativních řešeních, jako je možnost uzavřít dohodu právě s některou z doprovázejících organizací, případně jiným obecním úřadem nebo krajským úřadem. Pěstoun má povinnost uzavřít dohodu s doprovázející organizací do třiceti dnů, v opačném případě vymezí konkrétní okolnosti výkonu pěstounské péče příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností. Konečná podoba dohody musí respektovat jednotlivá ustanovení upravená v soudním rozhodnutí o předání dítěte do náhradní rodinné výchovy, musí odpovídat individuálnímu plánu daného dítěte a zohlednit jeho zájmy a potřeby, jako i potřeby pěstouna, které mají vliv na výchovu dítěte.¹⁸⁴ Klíčový pracovník doprovázející organizace, který zpracovává konečnou podobu dohody, by měl být v kontaktu s rodinou a dostatečně zmapovat její potřeby i zdroje, aby finální verze dohody odpovídala realitě a aby dohoda samotná byla co nejefektivnější. Nejdříve zprostředkuje tzv. „prvokontakt“ s rodinou, kde představí doprovázející organizaci, nabídku aktivit pro pěstouny a svou roli v doprovázení. Zároveň zmapuje nezbytné údaje o rodině, jako je její složení, jednotlivé role, věkové složení, momentální potřeby i zdroje, minulé zkušenosti s pěstounskou péčí a podobně. Schůzka zároveň slouží jako prostor, kde mohou pěstouni položit své otázky nebo vyjádřit nejasnosti. Klíčový pracovník by měl dát pěstounům dostatek času na rozmyšlenou, zda chtějí uzavřít dohodu s touto organizací, zároveň by je měl upozornit na termín, do kterého je potřeba dohodu uzavřít. Určitou možností je zaslání předpřipravené dohody emailem ještě před osobním kontaktem s rodinou. Připravenou dohodu následně pracovník odesílá příslušnému OSPOD, který její konečnou podobu schvaluje. Konečnou podobu dohody získají pěstouni, OSPOD i doprovázející organizace.¹⁸⁵

¹⁸³ Tamtéž, s. 29-31.

¹⁸⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §47b.

¹⁸⁵ PATOČKOVÁ, Lenka, Karolína KUBICOVÁ a Adéla Bodo NOVOTNÁ. *Klíčovou dírkou, aneb, Jak se orientovat v procesu provázení pěstounských rodin*, s. 33-35.

Práce klíčového pracovníka v rodině po sepsání dohody probíhá na několika úrovních. Základem všech těchto úrovní je pravidelný kontakt s rodinou a dítětem. Každé dítě má vypracován IPOD, podle kterého klíčový pracovník při práci s rodinou postupuje. Záleží také na součinnosti a komunikaci OSPOD s doprovázející organizací. Klíčový pracovník průběžně monitoruje potřeby dítěte i rodiny, poskytuje odborné poradenství, pomáhá při kontaktu se školou, úřady a dalšími institucemi, nabízí aktivity doprovázející organizace, vypracovává spolu s pěstounem plán vzdělávání. Nabídka aktivit se vždy odvíjí od potřeb a možností dané rodiny. Klíčový pracovník obecně dbá na dodržování práv a povinností pěstouna, může být přítomen u kontaktu dítěte s biologickým rodičem, pokud je taková potřeba vyjádřena pěstouny, případně dítětem, nebo je tzv. asistovaný kontakt stanoven rodičům dítěte soudem. Pomáhá řešit také všechny naléhavé a tíživé situace a konflikty, které se vyskytnou při výkonu pěstounské péče. Měl by být proto nejen vybaven odbornými znalostmi, ale také vhodnými technikami řešení sporů a jednání v krizových situacích. Pro rodinu pěstouna je klíčový pracovník partnerem, který poskytne radu a pomoc v těžkých chvílích, zároveň má ale i kontrolní funkci. Podstatným úkolem je také vedení dokumentace o dítěti, komunikace s různými úřady a institucemi a pravidelné podávání zpráv o rodině a dítěti OSPOD. Při práci s dítětem samotným využívá různých terapeutických metod a technik aktivního naslouchání. Měl by vystupovat tak, aby s dítětem navázal dobrý vztah a to se mu v případě problémů nebálo svěřit. V případě potřeby je pracovník účasten také případových konferencí.¹⁸⁶

4.3 Spolupráce doprovázející organizace a dalších subjektů

Důležitým prvkem spolupráce při výkonu pěstounské péče je komunikace a spolupráce jednotlivých subjektů mezi sebou. Povinností doprovázející organizace je jednou za půl roku vypracovat shrnutí o aktuální situaci dítěte v rodině pro příslušný OSPOD. Může se stát, že organizace zasílá zprávu o dítěti dokonce dvěma různým OSPOD, a to při tzv. „dvojí působnosti OSPOD.“ Jde o situaci, kdy jeden orgán kontroluje spolupráci na dohodě a pod jiný úřad spadá dítě kvůli svému trvalému pobytu. Pracovník doprovázející organizace by měl informovat OSPOD také v případě, že v rodině dojde k jakékoliv nenadálé a krizové situaci. Tuto situaci řeší zároveň i s nadřízeným ve vlastní

¹⁸⁶ Tamtéž.

organizaci. Komunikace doprovázející organizace a OSPOD probíhá většinou emailem či telefonicky.¹⁸⁷

Některé organizace zasílají kopii zprávy pro OSPOD i samotným pěstounům. Předcházejí tak nedorozumění mezi jednotlivými stranami a podporují efektivní a jasnou komunikaci, která je pro pěstouny signálem toho, že je jejich názor pro doprovázející organizaci důležitý a že se nemusí bát, že by organizace „jednala za jejich zády.“ Pěstouni mají také možnost vyjádřit své námitky a otázky ke zprávě. ¹⁸⁸ Struktura a obsah zpráv se liší dle organizace, měla by ale obsahovat všechny podstatné změny týkající se dítěte a rodiny, popis aktuálního stavu v rodině, splněné vzdělávání pěstounů za poslední půlrok, využití služby a všechny mimořádné situace. V případě mimořádných situací si může OSPOD vyžádat také nepravidelnou zprávu o konkrétní oblasti týkající se života dítěte.¹⁸⁹

Kromě spolupráce s OSPOD může být pracovník organizace také zprostředkovatelem služeb dalších subjektů, jako jsou například „pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, dětské domovy, kojenecké ústavy, diagnostické ústavy, domovy pro osoby se zdravotním postižením, krajský úřad, krizová centra, lékaři, terapeuti, psychologové, speciální pedagogové.“ ¹⁹⁰ Pracovník je také (jak již bylo řečeno) často zprostředkovatelem kontaktu mezi pěstouny a biologickou rodinou dítěte.¹⁹¹

¹⁸⁷ *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 150.

¹⁸⁸ PATOČKOVÁ, Lenka, Karolína KUBICOVÁ a Adéla Bodo NOVOTNÁ. *Klíčovou dírkou, aneb, Jak se orientovat v procesu provázení pěstounských rodin*, s. 69-70.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 70 a 107.

¹⁹⁰ *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*, s. 150.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 150.

5 Metodologie výzkumu

Praktická část práce je zaměřena na zkušenosti jednotlivých pěstounů ohledně spolupráce s doprovázejícími organizacemi a OSPOD. Cílem je zjistit, zda jsou v praxi naplňována práva pěstounů vyplývající ze zákona a ze znění dohod o výkonu pěstounské péče, nakolik jsou pěstouni s doprovázením organizacemi a OSPOD spokojeni, zda by vzniklé situace řešili jiným způsobem, zkrátka co by na spolupráci chtěli změnit.

5.1 Záměr výzkumu a výzkumné otázky

Výzkum odpovídá na hlavní výzkumnou otázku, a to „**Jaké přínosy a nedostatky spatřují pěstouni v procesu doprovázení doprovázejícími organizacemi a při spolupráci s OSPOD?**“ Dílčí výzkumné otázky vyplývající z hlavní výzkumné otázky jsou stanoveny takto:

1. „Jaké přínosy spatřují pěstouni v procesu doprovázení DO?“
2. „Jaké nedostatky spatřují pěstouni v procesu doprovázení DO?“
3. „Jaké přínosy spatřují pěstouni ve spolupráci s OSPOD?“
4. „Jaké nedostatky spatřují pěstouni ve spolupráci s OSPOD?“

Pojmy „pěstoun“, „proces doprovázení“, „doprovázející organizace“ a „OSPOD“ byly definovány v teoretické části textu. Pojem „proces doprovázení“ a „spolupráce“ byl operacionalizován dosazením jednotlivých dílčích úkonů „doprovázení“ a „spolupráce.“ Na základě operacionalizace vznikly tyto otázky pro polostrukturovaný rozhovor:

1. Jak dlouho jste pěstounkou? Kolik dětí máte v péči?¹⁹²
2. Proč jste se rozhodla stát se pěstounkou?¹⁹³
3. Jak probíhala příprava na pěstounství? Považujete proces přípravy za dostatečný?
4. Jaká je vaše DO? Proč jste si vybrala tuto DO?
5. Jak dlouho vás tato DO doprovází?
6. Využíváte nabídky odlehčovacích služeb DO?
7. Jaká je nabídka vzdělávání v DO? Odpovídá nabídka vzdělávání vašim potřebám?
8. Nabízí DO odborné poradenství (psycholog, terapeut...)? Využíváte této možnosti?

¹⁹² Vzhledem k tomu, že všichni respondenti byly ženy, uvádím otázky pouze v ženském rodě.

¹⁹³ Otázky týkající se osoby pěstounky a její motivace byly zařazeny jednak z důvodu snadnějšího navázání konverzace, jednak pro orientaci v následujících odpovědích a pro lepší strukturovanost návazných otázek.

9. Pomáhá vám DO při kontaktu s úřady?
10. Jaké jsou vaše zkušenosti s DO v rámci asistovaných kontaktů s biologickou rodinou?
11. Jak často k vám dochází klíčový pracovník? Jak hodnotíte jeho práci?
12. Jaké další služby nabízí DO pro pěstouny?
13. Cítíte se být dostatečně a včas informována o službách, které DO nabízí?
14. Setkala jste se s problémem, který by DO nebyla schopna vyřešit?
15. Uvažovala jste někdy o změně DO? Z jakého důvodu?
16. Je něco, co byste na doprovázení DO ráda změnila?
17. Co byste vyzdvihla jako největší přínos doprovázení DO?
18. Je ještě něco, co byste chtěla dodat ke spolupráci s DO?
19. Popište prosím, jakým způsobem probíhá spolupráce s OSPOD.
20. Využíváte možnosti sociálního či právního poradenství ze strany OSPOD?
21. Jak často navštěvuje pracovník OSPOD vaši rodinu? Jak takové setkání probíhá?
22. Myslíte, že pracovníci OSPOD kontrolují dostatečně stav a vývoj dítěte, které máte v péči?
23. Podporuje vás OSPOD při komunikaci s biologickou rodinou dítěte? Jakým způsobem?
24. Jaké další služby ze strany OSPOD využíváte?
25. Cítíte se být ze strany OSPOD vždy dostatečně a včas informována?
26. Setkala jste se s problémem, který by OSPOD nebyl schopen vyřešit?
27. Je něco, co byste na spolupráci s OSPOD ráda změnila?
28. Jaký hlavní přínos byste vyzdvihla ve spolupráci s OSPOD?
29. Je ještě něco, co byste chtěla dodat ke spolupráci s OSPOD?
30. Jaká je podle vás vzájemná spolupráce vaší DO a OSPOD?

5.2 Zvolené metody výzkumu

Pro získání dat byl zvolen kvalitativní výzkum, který „získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu.“¹⁹⁴ Díky možnosti tohoto hlubšího vhledu je odpovídající možností pro zvolené téma výzkumu. Ke sběru dat byl použit polostrukturovaný rozhovor, který na rozdíl od rozhovoru strukturovaného nabízí

¹⁹⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 52.

větší svobodu při tvorbě otázek, možnost pružně reagovat na respondentovy odpovědi, jeho osobnost a dynamiku samotného rozhovoru. Zároveň zachovává rámec výzkumu a v případě potřeby vrací respondenta i výzkumníka zpět k tématu.¹⁹⁵

5.3 Výběr respondentů

Potenciální respondenti výzkumu byli osloveni pomocí inzerátu umístěného na internetových stránkách určených pro pěstouny. Přihlásily se čtyři respondentky, z toho dvě jsou z Karlovarského kraje, jedna z Pardubického kraje a jedna z Královéhradeckého kraje. Dvě z nich poskytují zprostředkovanou pěstounskou péči, další dvě nezprostředkovanou (nicméně pouze jedna z nich je příbuzná dítěti, které má v péči.) Je tedy zajištěna i určitá heterogenita vzorku. Počet respondentů odpovídá požadavkům kvalitativního výzkumu, jehož záměrem je především hloubka zkoumání určitého problému s vyžitím menšího počtu respondentů, než je zvykem u výzkumu kvantitativního.¹⁹⁶

5.4 Sběr dat

Rozhovor s respondentkami proběhl online formou pomocí videohovoru. Respondentky byly seznámeny s účelem a cílem výzkumu, jako i s možností odvolat svůj souhlas s nahráváním či použitím materiálu ve výzkumu. Zároveň byly upozorněny, že nemusí odpovídat na všechny otázky a hovor mohou kdykoliv z jakýchkoliv důvodů přerušit nebo skončit. Byly ujistěny o zajištění anonymity. Všechny respondentky s podmínkami výzkumu souhlasily. Následně byl pořízen audiozáznam rozhovorů. Výzkum probíhal ve dnech 4. - 10. dubna 2022. Jednotlivé rozhovory trvaly mezi 20 až 50 minutami.

5.5 Limity výzkumu

Výzkumu se účastnily čtyři respondentky ze tří krajů České republiky, doprovázené různými organizacemi. Vzhledem k počtu respondentek nelze uvažovat o zevšeobecnění výsledků. Výsledky výzkumu jsou náhledem na osobní zkušenosti jednotlivých pěstunek a jsou z důvodu subjektivity odpovědí respondentek a jejich životních zkušeností

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 173-175.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 52.

nepřenositelné. Limitem je také úzké místní vymezení respondentek, vzorek nezahrnuje respondenty ze zbývajících krajů, kde může být situace poskytování péstounské péče jiná. Posledním zmíněným, ne však méně významným limitem je časová dotace výzkumu a technické možnosti výzkumníka.

Z důvodu nepřenositelnosti výsledků a ochrany osobních dat nejsou zmíněny názvy jednotlivých organizací. Respondentky samotné v rozhovorech uvádějí, že jejich zkušenost je ryze subjektivní a individuální.

6 Analýza dat

Při zpracování dat jsou využívány některé aspekty tzv. zakotvené teorie. Během pročítání se v textu objevují podobné prvky, jejichž zobecněním získáváme tzv. kódy. Ty jsou poté seskupeny do nadřazených kategorií. Ve výzkumu využívám typ otevřeného kódování, jenž je nejjednodušším stupněm kódování. Otevřené kódování umožňuje při opakovaném čtení textu získávat témata, která jsou v souvislosti s teoretickým konceptem a zároveň jsou významná a často spojují odpovědi několika respondentů.¹⁹⁷ Kódování bylo použito na jednotlivé odstavce. Při opakovaném čtení textu vyvstalo 30 kódů, které jsem přiřadila do čtyř kategorií (viz tabulka). Některé kódy zároveň odpovídají obsahu jednotlivých otázek rozhovoru, jiné vyvstaly v rozhovoru spontánně, bez původního záměru tazatelky. Analýza jednotlivých kategorií je obsahem následujících kapitol.

Informace týkající se zainteresovaných osob	Spolupráce pěstounů a doprovázejících organizací	Spolupráce pěstounů a OSPOD	Další aspekty doprovázení
Údaje o pěstounovi	Kritéria pro volbu DO	Příprava na výkon PP	Spolupráce DO a OSPOD
Údaje o dětech	Vztah pěstounů s DO	Vztah pěstounů a OSPOD	Rozdílná práce různých pracovníků
Údaje o biologické rodině dítěte	Komunikace s DO	Komunikace s OSPOD	Rozpor teorie a praxe
Vztah pěstouna a biologické rodiny	Návštěvy DO v rodině	Kontrola stavu a vývoje dětí	Vzájemná pomoc a inspirace
Vztah pěstouna a dítěte	Asistovaný kontakt	Zprostředkování kontaktu s biologickou rodinou	Postoj pěstounů k doprovázení
	Nabídka odborného poradenství	Poradenství ze strany OSPOD	
	Nabídka odlehčovacích služeb	Komunikace s úřady a dalšími subjekty	
	Kontakt s úřady a jinými institucemi	Návrhy na zlepšení spolupráce s OSPOD	
	Nabídka materiální pomoci		
	Nabídka volnočasových aktivit		
	Vzdělávání pěstounů		
	Návrhy na zlepšení fungování DO		

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 243-247.

6.1 Informace týkající se zainteresovaných osob

První kategorie shrnuje informace týkající se různých osob zapojených do výkonu pěstounské péče, které zároveň nespádají pod doprovázející organizaci nebo OSPOD. Jde o samotné pěstouny a jejich vlastní rodinu, děti v náhradní rodinné péči, jejich rodiče a ostatní příbuzné a také o vzájemné vztahy mezi pěstouny, dětmi a biologickými rodinami těchto dětí. Protože osobní údaje nejsou předmětem bádání a podléhají anonymizaci dat, dotknu se pouze těch informací, které jsou relevantní z hlediska cíle výzkumu.

6.1.1 Údaje o pěstounovi

Výzkumu se účastnily čtyři respondentky ze tří různých krajů České republiky. Pěstounkami jsou čtyři až deset let a všechny mají své vlastní děti, většinou již samostatné a staršího věku. Jako motivaci o pěstounství uváděly respondentky vliv výchovy v rodině, smysluplnost náhradní rodinné péče nebo potřebu zaplnit prázdné místo v domě. V případě příbuzenské pěstounské péče šlo také o selhání vlastního dítěte a potřebu vynahradit péči rodiče dítěte. Všechny respondentky měly zkušenost s výchovou vlastních dětí, zároveň bylo ale z rozhovorů patrné, že výchova vlastních dětí je nesrovnatelná s výchovou dětí přijatých.

„Vono se nedá připravit na všechno, že jo. To je... to je pak prostě jinak, člověk má pocit jako že bude hodný, že bude rádo, že je v rodině, že bude šťastný, ono to tak samozřejmě není, ono k vám přijde divoký malý zvířátko, tak je to náročný.“

Některé z pěstounek uvedly, že pěstounská péče je přínosem i pro ně samotné. Kromě pocitu zadostučinění ze smysluplné práce ocenily i využití volného času s dětmi.

„No, není to jednostranný, mně to taky hodně dává. Nemám čas myslet na to, že mě bolejí kolena a nemám čas koukat na seriály, to je taky přínos.“

Zároveň uvedly i riziko vyššího věku spojeného s náročnou výchovou cizích dětí a obavy z budoucnosti.

„Klukovi teď bude dvanáct, jde do puberty, tak uvidíme, no.“

„Další už bych si nebrala, protože mám přeci jenom nějaký věk, ale pak jsme se dozvěděli, že má ještě bráčku v klokánku, tak před čtyřma rokama sme si vzali ještě jeho bráčku z klokánku.“¹⁹⁸

¹⁹⁸ Zkráceno.

„I když tedko jako v současný době muj zdravotní stav se trochu horší, takže nevíme.“

6.1.2 Údaje o dětech

Věk přijatých dětí se pohyboval v rozmezí od pěti do osmnácti let. Jedno z dětí se vrátilo do původní rodiny, jedno dosáhlo dospělosti a žije samostatně. Minulost přijatých dětí je různá, některé prošly PPPD, některé byly vychovávány kratší či delší dobu v dětských domovech, jiné vyrůstaly od narození u dlouhodobých pěstounů. Většina pěstounek reflektovala těžkosti, které děti prožívají z důvodu svých minulých zkušeností.

„Jako víte co, ty kluci už jsou jako relativně veliký, na druhou stranu voni jako opravdu jim chybí nějaký, nějaký základy jim prostě chybí, jo. Takže je to prostě trochu takový jako složitější, no.“

„Měl rok a půl a byl malinkej a předtím byl půl roku u předpěstounů. A ještě předtím byl tři měsíce u vlastní tety jako, takže takhle cestoval a proto to pro něj bylo těžký, že se zas vrací někam jinam.“

„Ty děti opravdu maj hodně problémů. ... Víte co, já vždycky když si řeknu, co ty děti prožily, jo, tak se vlastně nedivím, jo.“

6.1.3 Údaje o biologické rodině dítěte

Z hlediska funkčnosti původních rodin dětí můžeme také zaznamenat velké rozdíly. Některé jsou téměř nebo úplně připravené přijmout dítě zpět do své rodiny, jiným to aktuální situace nedovoluje a některé o to (z pohledu pěstounek) ani nemají zájem.

„Maminka je na pohybu a pije, takže to je tak jednou dvakrát do roka, zrovna když si vzpomene, že má děti...“

„Tak tatínkovi šlo taky stejně jenom o to, aby dostal poloviční trest, takže to, tak pak neměl zájem taky zase, když už mu to umožnili.“

„A že i ona by chtěla prostě, že má stálou práci, má partnera, bydlení, všechno, je v úplně jiné situaci.“

„Našla si tam práci, teď teda jako se drží, normálně pracuje, vstupuje do insolvence, našli si teda společně i, pronajali si byt, no.“

6.1.4 Vztah pěstouna a biologické rodiny

Velmi rozdílné byly také vztahy pěstounů s původními rodinami dětí. Některé pěstounky popisovaly vztah s biologickou rodinou jako vztah na partnerské úrovni:

„Jsme asi divný, protože jsme pomáhali celej tej biologickéj rodině, protože oni tam byli rozhádani úplně všichni a dali jsme je dohromady.“

Jiné zmiňovaly lhostejnost a nezodpovědnost rodičů dětí.

„První dva roky jsme o mamince vůbec nevěděli.“

„Ale otec prostě sliboval vždycky a nepřišel a udělal to dětem na Vánoce a já sem byla hodně jako našťvaná, protože ty děti byly strašně rozsekány a bylo prostě jako neskutečně smutný z toho, že prostě ten táta nepřišel...“

Jedna z pěstunek dokonce uvedla, že jsou s rodinou v kontaktu i po navrácení dítěte biologické matce, mají spolu přátelský vztah a dítěti je tak umožněno vyrůstat ve vlastní rodině a zároveň udržovat vztah i s pěstouny.

„Oni jsou taky rádi, když k nám občas jede na víkend, že si odpočnou. ... A tím, že se stýkáme, tak jsme ujištěný, že je v pořádku a že maminka funguje dobře a že se o něj stará dobře. ... Jako jo, moc bych jim to přála, aby to bylo v pořádku všechno.“

Z výpovědí respondentek vyvstává převážně shovívavý a neodsuzující postoj vůči biologickým rodinám.

„Mě mrzí třeba, jak se k nim chovali, nebo tak jo, ale jinak k nim nemám osobního vůbec nic.“

6.1.5 Vztah pěstouna a dítěte

Některé z pěstunek se dotkly i napětí, které působí na dítě v pěstounské péči, a nejistoty, kterou vyvolává změna rolí v rodině, ať už původní, či náhradní. Šlo především o oblast příbuzenské péče a o návrat dítěte do původní rodiny.

„Má dvoje rodiče, ano, říká nám furt ještě mami tati, ano. A my jsme říkali, že se s ním budem stýkat do té doby, dokud' nám bude říkat mami tati, že to potřebuje prostě ujasnit, jako utvrdit se, že je všechno v pořádku.“

„Takže sme vlastně s malým na sebe strašně navyklý, závislý, a já mu dělám bábovámu. ... Já bych se strašně nerada jako malýho vzdala.“

Závěrem lze říci, že skupina respondentek, dětí v jejich péči i biologických rodin je velmi různorodá. Odpovědi jednotlivých pěstunek nelze tedy většinou zobecnit a je nutno je brát jako individuální a subjektivní zkušenost. Přesto se v odpovědích vyskytují určitá společná témata a podobné názory, které budou obsahem následujících kapitol, stejně jako oblasti, kde se naopak odpovědi respondentek rozcházejí opačným směrem.

6.2 Spolupráce pěstounů a doprovázejících organizací

Druhá kategorie se zabývá tématy spolupráce pěstounů s doprovázejícími organizacemi. Jedná se o důvody volby konkrétních organizací, vztah pěstunek k organizacím z jejich pohledu, spokojenost s fungováním komunikace v rámci organizace, spolupráci s klíčovým pracovníkem a využívání různých služeb, jako je poradenství, pomoc psychologa, odlehčovací služby, tábory a volnočasové aktivity, pomoc se zařizováním různých záležitostí souvisejících s pěstounskou péčí a s vymáháním práv pěstouna, materiální pomoc, pomoc při setkávání dítěte s biologickými rodiči a nabídka vzdělávání. Kapitola se zabývá také postoji pěstunek k doprovázejícím organizacím a jejich postřehy pro možné zlepšení spolupráce v různých oblastech doprovázení.

6.2.1 Kritéria pro volbu doprovázející organizace

Důvody pro volbu některé z doprovázejících organizací byly u jednotlivých pěstunek různé. Při rozhodování na samotném počátku výkonu pěstounské péče hrála u některých velkou roli i nejasná představa o doprovázení a neinformovanost.

„Mně to bylo nabídnuto, jít do toho. Já jsem jako ani nevěděla, že existuje ještě nějaká Dobrá rodina, vono těch organizací je víc.“

Jiná pěstounka se rozhodla pro doprovázení svou organizací proto, že u ní bylo vedeno dítě, které pobývalo před svěřením do její péče v PPPD a jehož přechodná pěstounka si tuto organizaci vybrala. Dalším důvodem byly již existující vztahy s pracovníky doprovázející organizace.

„Paní, která pracovala dřív pro poradnu, která nám dělala přípravu, tak se pak osamostatnili, tak jsem je znala už ze školení, tak jsem chtěla k nim.“

Jindy došlo k výběru organizace z ryze praktických a kapacitních důvodů. Tatáž pěstounka například uvádí, že první dva roky byla doprovázena OSPOD, protože vybraná organizace neměla volná místa.

Dvě pěstounky zůstaly u své původní organizace, dvě přešly jinam. Důvodem byla nespokojenost s prací některých klíčových pracovníků i náplň vzdělávání.

„Přešla sem teda jakoby hlavně z toho důvodu, že mě nák nebavilo to dohadování s původní organizací,¹⁹⁹ na něčem jsme se dohodli a ono to nefungovalo. Hm, prostě to neplatilo.“

„Když jsem patřila pod OSPOD, tam byli hodně příbuzenský pěstouni, já sem cizí a ty příbuzenský maj prostě jiný potřeby, jsou úplně jiný, je to, vypadá to tam jinak, takže to mi moc nedávalo to školení od OSPODu.“

Citovaná pěstounka zmiňuje také časové vytížení pracovníků OSPOD.

„A je to teda lepší, než když nás doprovázel OSPOD, protože tam ty ženský maj práce dost. Tak nemaj tak čas. No.“

I pěstounky, které zůstaly u svých organizací, mají zkušenost s odchodem pěstounů. I zde jsou zkušenosti různé, konkrétní důvody ale respondentky uvádějí jen zčásti, zřejmě proto, že celou situaci sledovaly spíše zpovzdálí.

„Že se prostě názorově třeba neshodli, nebo nevim. ... Někdo říká, že dostávali málo, že by prostě chtěli jako víc jako všeho, že voni na ně dostávají hodně peněz a že prostě by měli dávat víc lidem, já nevim, nevim co jako by si představovali. ... Někdo přešel, někdo pak zjistil že to je stejný, že.“

„No ale pak se to nějak rozkmotřilo, no oni většina teda přešla potom...“

6.2.2 Vztah pěstounů s doprovázející organizací

V současnosti jsou všechny respondentky se svou stávající doprovázející organizací spokojeny. Oceňují jak jednotlivé služby pro pěstouny, tak i vystupování klíčových pracovníků, dobrou komunikaci a efektivní spolupráci. Jedna z respondentek například uvádí jako hlavní výhodu osobní zkušenost pracovníků s pěstounskou péčí a s výchovou.

„Mně tady jako hodně pomohlo to, že tady v tý naší oblastní doprovázející organizaci je spousta lidí, který maj jako praktický zkušenosti s tím, pěstouny, jo. Takže to je pak jakoby přínosem. Původní organizace byla velmi profesionální, to jako musím říct, jejich školení a to všechno, to bylo velmi profesionální, ale tam ta osobní zkušenost s tím

¹⁹⁹ Z důvodu anonymizace dat nejsou názvy organizací zachovány. Jde povětšinou o organizace, jejichž identifikace by mohla vést k odhalení totožnosti respondentek. Cílem práce není srovnání konkrétních organizací, ale obecný pohled na zkušenost pěstounů a jeho porovnání s teoretickým konceptem doprovázení.

moc nebyla, jo. Jako s pěstounstvem jako takovým. Jo, nikdo z nich neměl dítě nebo prostě tak.“

Vystupování pracovníků a dojem, jakým působí na respondentky, vyvstal v rozhovorech jako klíčový. Téma příjemné komunikace a vlídného vystupování se často opakovalo.

„Byly příjemný všechny ženy. Jako co nás doprovázely. ... A byly všechny příjemný, prostě, pohoda. ... My sme s ní fakt byli spokojený.“

„Kladně, protože je milej. ... Ale ten je úžasnej, ten si rozumí zase s klukem jako kamarád, i s náma jako komunikuje úplně prostě v pohodě.“

Všechny respondentky definovaly svou aktuální doprovázející organizaci jako někoho, kdo stojí na jejich straně, na straně jejich přijatých dětí, kdo jim pomáhá a na koho se dá spolehnout.

„Oni stojí při nás jako při pěstounech. ... Jsou připravený prostě zasáhnout, třeba pomoct, poradit, eště třeba nás můžou nasměrovat jinam, jo. ... Tu pomoc vždycky ňák najdeme u nich, no. ... A hlavně ta lidskost. Že vás podrží i psychicky, jo, že, že prostě.“

„Ted' jsem spokojená, vim, že sou prostě na mý straně, jo, a že, nebo na mý, na straně dětí. ... Doprovodnou organizaci beru jako organizaci, která nám pomáhá.“

Jedna z respondentek označila pracovníci organizace za „rodinnou přítelkyni,“ jiná sdělila, že se s pracovníci DO stýká i ve svém volném čase při různých aktivitách.

„My se teda stýkáme jako pěstouni i částečně s některejma pracovnícema s tou doprovodkou že si uděláme sami, bez toho, aby to bylo oficiální, tak máme dva tři denní sraz, nebo tak.“

Jako benefit vnímala jiná respondentka i ochotu pracovníc o další vzdělávání a rozvoj pracovních dovedností.

„Jakože, školily se, jakože dělaly si nějakou školu ještě dál a prostě vzdělávaly se, jo. Že jako, nemusely by asi, ale dál se vzdělávaly, protože chtěly pomáhat těm pěstounům, jakoby poradit jim, kdyby nevěděly, prostě.“

Jiná ocenila zájem o děti, informovanost a schopnost poradit v náročných situacích.

„Vlastně ta naše doprovázející organizace všechno o nás ví, protože má i ode mně veškerý zprávy, všechno ví a sou připravený prostě zasáhnout, třeba pomoct, poradit, eště třeba nás můžou nasměrovat jinam, jo. ... Když byl ňákej problém, vždycky se snažili mi poradit, aspoň poradit, jo. Já sem se nesečkala s odporem, že by odmítli, ne.“

Některé z respondentek ocenily práci DO, zároveň ale uvedly, že mnoho z nabízených aktivit nevyužívají, protože si problémy vyřeší sami za pomoci přátel či rodiny, případně hledají pomoc jinde.

„No, říkám, my nemáme žádný problémy, tak já nic nepotřebuju od nich. Já si všechno obstarám, jsem vysokoškolák, dělám na úřadu a tak pro mě s těmahle věcma není žádný problém.“

V rozhovorech zazněly i negativní zkušenosti z předchozích organizací, které se týkaly hlavně kontaktu s biologickou rodinou dítěte a neefektivní komunikace ze strany klíčové pracovnice.

„Když sem to volala doprovodný organizaci, tak mi říkali, no, ale my musíme udělat něco, abysme jako toho rodiče nenaštvali. Jo, tak jsem si říkala, tak to je fajn, tak jako pomáháte teda rodičům, nebo pomáháte nám? No a pak se strašně dlouho neozvali, a pak jednou když opilej tatínek volal tomu našemu téměř dospělému synovi a ten téměř dospělý syn byl na něj drzý, tak von si na nás stěžoval té doprovodné organizaci a voni mi hned zavolali. Já sem byla hodně naštvaná a říkala sem, že mě to teda jako zlobí, že prostě já když mám problémy s tatínkem, tak to neřešíme a bojíme se, abysme neměli, jako abysme tatínka nenaštvali, a pak když prostě tatínka naštvě prostě syn, tak mi hned volaj, no.“

6.2.3 Komunikace s doprovázející organizací

V otázce komunikace s doprovázející organizací jsou respondentky jednotné. Uvádějí, že komunikace funguje dobře, s pracovníci jsou často v kontaktu nejen při návštěvě v rodině, ale i během vzdělávání a ve volném čase. Kdykoliv něco potřebují, nebojí se pracovnícím ozvat.

„Jsme teda v kontaktu, když jsou nějaký problémy, nebo todle, takže sme s nim v kontaktu, on přijde i mimo tu schůzku, jo, že, že prostě na zavolání nebo si telefonujeme. ... Vlastně ta naše doprovázející organizace všechno o nás ví, protože má i ode mně veškerý zprávy, všechno ví a sou připravený prostě zasáhnout, třeba pomoct, poradit, eště třeba nás můžou nasměrovat jinam, jo.“

Spokojené jsou pěstounky i s podáváním nových informací ze strany DO nebo s ohlášením návštěvy v rodině.

„Vždycky zavolala předem, jestli může přijet, my jsme řekli není problém, domluvili jsme i hodinu, kvůli tomu, aby děti zrovna nespali, nebo nebyli ve škole. ... Voni nám

vždycky volali, nebo nám poslali mail, že sou nějaký novinky, a nebo že něco budou pořádat, náký školení nebo něco, takže to nám dali dostatečně dopředu vědět, vždycky, zavolali nebo napsali maila, prostě. Volali i jestli něco nepotřebujem třeba. Když jednou za dva měsíce měli přijet, tak třeba po 14 dnech zavolala, jestli něco nepotřebujem.“

V rámci rozhovorů docházelo často i ke srovnávání jednotlivých aspektů doprovázení ze strany DO a OSPOD. V naprosté většině převažovala větší spokojenost s komunikací DO, například v otázce nových změn přicházejících s novelou ZSPOD.

„Ale doprovázející organizace ta nás informovala, svolala si nás do prostoru, do, do, tam kde se scházíme, no, a tam nám to řekli, připravili nás na to. A co vlastně máme dělat, že kvůli, ted' nevim kvůli důchodovému, jo, tady ty věci. Takže ty nás na to připravili, ty nám o tom řekli, sociálka ne.“

Komunikace s organizacemi probíhá přes osobní kontakt, telefonicky, emailem i pomocí letáků. Pěstounky uváděly také jako formu komunikace využívání internetových stránek jednotlivých organizací. Oceňovali především ochotu pracovníků kdykoliv poradit i schopnost nacházet potřebné informace.

„Když sme řešili právě třeba to osamostatnění těch dětí, toho dítěte, jo, tak ono to bylo vlastně daný tím, že byla nová novela, že jo, prostě, jo, tak jako všechno co věděli, mi prostě mi prostě zjistili, jo.“

6.2.4 Návštěvy doprovázející organizace v rodině

Kontrola dítěte v pěstounské rodině a pravidelná podpora rodiny klíčovým pracovníkem probíhá podle všech respondentek dobře. Klíčový pracovník dochází do rodiny pravidelně jednou za dva měsíce, podle potřeby častěji. Většina respondentek ale častější kontakt podle svých slov nepotřebuje. Návštěvu pracovníka v rodině nevnímají jako nepřiměřený zásah do soukromí, ale spíše jako přátelskou návštěvu. Podle nich mají s pracovníky dobrý vztah i děti v jejich péči.

„Jednou za dva měsíce nás navštěvovala. Pak si jenom promluvila s dětma, jak se maj, s náma, jestli něco nepotřebujem, a zas jela. My jsme nic nepotřebovali, to bylo dobrý.“

„Tady s náma probíraj takový ty běžný věci, když potřebujeme s něčim poradit, pomoct.“

„U nás nejsou žádné větší problémy, nic neřešíme závažného, takže prostě přijede, popovídáme, ona dětem přiveze bonbony, voni jí taky něco řeknou a tak jako v klidu. Vezme si je někdy stranou, někdy ji dou doprovodit k autu beze mne, kdyby chtěla něco, co bych nemusela slyšet. No, jako v klidu.“

6.2.5 Asistovaný kontakt

Dobrou zkušenost mají respondentky i s pomocí organizace s asistovaným kontaktem. Tři z nich využily přítomnosti pracovnice při setkání s rodičem. Jako benefit uvádějí především nestrannost pracovnice a její schopnost vypořádat se náročnými situacemi, jako i psychickou podporu, která jim při setkání s rodičem dodává jistotu.

„Když jsme se poprvý potkávali s maminkou biologickou a vona byla jako feťačka, tak vona šla s náma, potkali jsme se na dětském hřišti s tou maminkou, aby prostě ho viděla, měla s ním kontakt, tak to jsme chtěli, aby šla s náma. Kdyby byl nějaký problém, tak aby mohla zasáhnout, ona by na to měla právo, že jo, jako. Abysme nemuseli volat policii, že jo. Maminku jako zvládla, jako, aby nebyla vynervovaná, aby my sme z toho nebyli vynervovaný, aby to dítě nepocejtlo prostě nákej problém, jo, mezi náma.“

„Myslím si, že to jako hrozně pomůže, když je tam třetí osoba. Že prostě ty rodiče si tolik nedovolej, jo. Já nevím, třeba je to někdy i naopak, já nevím, jestli třeba jsou někdy pěstouni, který si dovolujou, já nevím. ... Tak nikdo není nestranný, že jo. Takže si myslím, že to je prostě výhoda vždycky, kdykoliv, nevím, řeknu spor, von to není spor, jo, ale třeba hlavně u těch biologickéjch, kdy maj už spolu něco, nevím, nějakou minulost...“

Pocit bezpečí a opory ze strany pracovnice dodávalo jedné z pěstunek i vědomí předchozích zkušeností pracovnice doprovázející organizace.

„Zrovna jsme měli paní, která několik let dělala na úřadu prostě pro týraný děti, takže s tím měla jako zkušenost s tím, jo. Tak věděla, co a jak má dělat, co jak říct, takže to docela pomáhalo, jako. Že si ty lidi dokázala srovnat. ... Takže to proběhlo úplně v pořádku to setkání.“

Stejně tak je pro jinou respondentku důležitá předchozí zkušenost pracovnic jakožto pěstounů a způsob, jakým doprovázející organizace nastavila pravidla pro setkávání rodičů s dětmi.

„Voni tím že prostě opravdu byli pěstouni taky sami, tak trošku vědí, jak to prostě s těma rodičema chodí, a že, hodně mluví a málo, hodně slibují a málo dělají. Tak já sem s

nima spokojená, protože oni třeba zavedli to, že pokud tu návštěvu den předem rodič ne, nepotvrdí, tak ta návštěva není, jo. Já prostě neztrácím čas s tím, že někam děti vezu a oni, ve finále jako, se s nikým nesetkají.“

6.2.6 Nabídka odborného poradenství

Všechny respondentky také využily nebo v současnosti využívají nabídky odborného poradenství. Většinou se jedná o návštěvy dětí u terapeuta nebo psychologa, v jednom případě i řešení rodinných problémů. Všechny respondentky vnímají tyto služby jako velmi přínosné.

„Jsem vysloveně spokojená s ní, jako s jejíma službama a, a s tím jak to jako funguje, no.“

Důvody pro využití odborných služeb byly různé. Jednalo se například o problémy v chování, rodinné a školní problémy nebo přechod dítěte od dlouhodobých pěstounů do původní rodiny.

„To jsme právě využili, když přecházel zpátky do tej biologický rodiny, tak jsme využívali jako psychologa a toho terapeuta, abysme věděli jak ho znova navázat jakoby na tu biologickou maminku, no, tak aby to pro něj bylo bezpečný a co nejjednodušší, dalo by se říct, no, abysme to nějak třeba převedli. ... Pomohli nám sepsat pohádku, kterou jsme mu měli vyprávět, jak odešel z biologický rodiny a jak byl u nás a jak zas pude zpátky do tý rodiny, kde byl. To nám pomáhalo, protože jsme nevěděli, jak bysme mu to jako řekli, proč ho jakoby pouštíme z našeho domu pryč, jako proč musí odejít. ... Takže ten psycholog a ten terapeut nám jakoby pomáhal v tom aby to bylo bezpečný pro něj.“

6.2.7 Nabídka odlehčovacích služeb

Nabídka odlehčovacích služeb je v rámci jednotlivých organizací různá. Všechny organizace nabízejí dětem čtrnáctidenní tábor, většina respondentek tuto možnost ale z různých důvodů nevyužila. Jen jedna pěstounka uvedla, že využila nabídky tábora, ale pouze jednou. Namísto toho využívají respondentky nabídky proplácení pobytů a táborů, které nejsou organizovány přímo doprovázejícími organizacemi.

„Tak my máme respit, že my zaplatíme tábor, a oni nám vlastně, organizace nám proplatí pět tisíc vlastně zpátky.“

„Radši ho dávám, protože syn dělá vedoucího na táboře, tak ho posílám na tábor s nim, aby byl mezi normálníma dětma, no. Protože přece jenom ty pěstounský jsou často ňák postižený, ten tábor je jinej.“

„Vim že dělaj tábory, ale toho sme nevyužili, ani nám to vlastně úplně nedoporučovali, je to hodně pro děti takový hodně nezařaditelný.“

Některé organizace pořádají rekreační výjezdy, kde mohou všichni načerpat síly i bohaté zkušenosti od ostatních pěstounů. Tuto nabídku hodnotila jedna z respondentek velmi kladně.

„Tenkrát udělali takovej rekreační pobyt, bylo to na dva dny, třetí den jsme jeli domů, s tím, že jsme si mohli odpočinout prostě, bylo to v přírodě, bylo to teda i s jídlem, všechno, nám s kamarádkou se to líbilo. ... Ten, co se hlavně stará o to dítě, moh prostě relaxovat, moh si odpočinout, moh si psychicky trošku jako nabít, jo.“

Jedna z pěstounek upozornila na potřebu krátkodobého odlehčení během roku, která nebyla naplněna v její minulé organizaci a nenaplňuje ji ani organizace současná.

„Že by měli třeba nějaký dobrovolníky, který by prostě hlídali těm pěstounům, nebo prostě jim odlehčili ve chvílích, tohle prostě nefungovalo ani tam, ani tady to nefunguje. ... Funguje to na bázi peněz. Ano, odjedu na týden pryč, se nějak jako to, ale musím si sehnat hlídání pro děti a oni mi ho zaplatí, no. ... Věřim tomu, že by to jako přivítal každej druhej pěstoun, no. Že jako, ono je takový, že to trošku chybí, no. ... Protože sehnat hlídání pro tři děti není zrovna nejlepší, no. Ještě když víte, že ty děti nejsou úplně třeba jako echt hodný.“

Možnost krátkodobého odlehčení často místo organizace poskytuje širší rodina pěstouna nebo jeho blízké okolí, ať už z důvodu absence této služby v rámci organizace nebo z důvodu preferencí jednotlivých pěstounů.

„My máme babičku, která nám hlídala našeho vlastního, staršího syna, takže hlídala oba dva najednou, takže jsme nepotřebovali odlehčování. Takže, oni nám to nabízeli a my jsme říkali, že v pohodě, že ani nechcem, aby nám jakoby platili tej babičce, že babička stejně zadarmo hlídá vnoučky, takže to jsme nepotřebovali tohleto, jako.“

„Já teda teďkon mám i dceru svý kamarádky, která mi je občas hlídá, moc šikovná holčina, a je to jako skvělý.“

Většina organizací nabízí hlídání dětí také během vzdělávání pěstounů.

„Můžou tam i děti a pro děti sou tam třeba koně nebo různý hry, kdy ještě nějaký ty jejich pracovnice si ty děti berou stranou, že se jim věnujou, že s nima hrajou hry...“

6.2.8 Kontakt s úřady a jinými institucemi

Pomoc při kontaktu s úřady respondentky samy nevyužívají. Většinou uváděly, že pomoc nepotřebují, vše zvládnou vyřešit samy. Doprovázející organizace je pouze nasměruje na konkrétní oddělení, pokud je to potřeba.

„Oni nám řeknou, no, tak chcete příspěvek na bydlení, tak běžte tam a tam, jo takhle, ale aby přímo... .. Ta doprovázející organizace, že by byla schopná i s tím člověkem na ten úřad jet a pomoc mu vyplnit ty jejich dotazníky, formuláře, ale já jsem konkrétně je jako nikdy k tomu zatím nepotřebovala.“

„Myslím, že by mi pomohli, kdybych chtěla. Já jsem to nežádala, no.“

Jedna z respondentek uvedla příklad, kdy klíčová pracovnice pomáhala vyplnit formuláře dospívajícímu v pěstounské péči. Jednalo se o ukončení pěstounské péče a žádost o zaopatřovací příspěvek pro mladého dospělého.

„Ta holčina šla dokonce šla vyřizovat nějaký papíry s tím našim klukem. Jo, že mu poskytla takhle pomoc. Ona to s ním probírala, ten odchod, ten, jo, to jeho osamostatnění, hodně si o tom povídali, tak pak tenkrát i vlastně s ním i zašla na ty úřady, no.“

Dvě pěstounky využívají pomoci doprovázející organizace při kontaktu se školami. V prvním případě je organizace vnímána pěstounkou jako partner při komunikaci s vedením školy, ve druhém spíše jako administrativní pomoc. V obou případech je zřejmá podpůrná role organizací.

„Když já jako pěstoun si nedokážu poradit s těma problémama ve škole, tak vlastně oslovím svého pracovníka a když ani ten jako nemůže, nedokáže zasáhnout, tak pak tam vlastně do té školy může napochodovat i naše paní vedoucí, která ty pravomoce už má.“

„Teď sme třeba řešili nějaký, nějaký přestup syna ze třídy do třídy, tak prostě potřebuju nějaký jejich potvrzení, tak ona mi to zajistí, sežene, nemam s tím problém, no.“

6.2.9 Nabídka materiální pomoci

Dvě pěstounky zmínily i nabídku materiální pomoci, ať už formou věcných darů nebo výměnných aktivit.

„Nabízela nám, jestli nechceme plínky, nebo sunar pro malýho. ... Pro dceru, kterou měla v péči, tak dostala notebook, aby se mohla učit, teďka dávali školní tašky s vybavením pro prvňáčky.“

„Tak funguje bazárek pro pěstouny, kde vlastně pěstouni odnesou třeba starší oblečení nebo různé věci, já nevím, kočárky, takovýhle ty věci odnesou do bazárku a chodí tam lidi, pěstouni, který na to nemá finance, tak si to prostě, jo, bazárek prostě, no. Kde si to nekupujeme, kde si to prostě dostanete. Jo, protože to je jakoby výměnný, no.“

6.2.10 Nabídka volnočasových aktivit

Několik respondentek uvedlo i pestrá nabídku volnočasových aktivit pro děti i samotné pěstouny, jako jsou různé výlety, kreativní dílny, koncerty a podobně.

„Na koncertě jsme byli a výlety jsme dělali nějaký společný. ... Takže nás jako spojovali, dělali výlety jako. Nevím, jestli to mají v povinnosti, ale dělali to.“

„Děti chodí na terapie, protože tam jsou koníci, poníci, zvířátka. ... Tam jsou hračky, můžou si tam děti hrát, můžou si tam malovat, vyrábět, no a jsou tam vlastně zároveň i dílničky pro ty děti, kde si vyráběl třeba vánoční cukrovíčko s těma děťátkama, pro ty děti, a pak pro nás pro dospělé pro pěstouny tak se dělají taky tvořivé dílny, ale to je dvakrát do roka, když jsou Velikonoce, Vánoce. ... A teď vlastně bylo v zimě vánoční rozsvícení stromku ve městě, kde děti si přinesly svoje ozdoby z domova, zdobily ten stromeček a vlastně tam posílaly do nebe balónky se svým tajným přáním “

6.2.11 Vzdělávání pěstounů

V otázce povinného vzdělávání pěstounů vyvstaly mezi respondentkami poměrně rozporuplné názory. Na jednu stranu většinou ocenily vzdělávání jako takové, nicméně nebyly spokojeny například s výběrem témat nebo s obtížným propojením teoretického konceptu přednášek a každodenní praxe.

„Hodně mi přišlo, že na to ADHD jsme byli jako hodně, no, jsme se zaměřovali. ... Ne. Malej neměl ADHD, byl sice aktivní hodně, ale to jsou kluci, že jo, prostě.“

„Jak máme zacházet s dítětem, jak ho máme vychovávat, a prevence a takovýhle ty věci. Vono se to hezky povídá, ale vono kolikrát realita je jiná, jo, to vono nemůžeme srovnávat nějaký prostě řeči, který voni prostě melou furt dokola, když potom přijde v realitě problém a stejně ho musíte vyřešit úplně jinak, jo.“

V rozhovorech zaznělo i téma vzdělávání v době pandemie covid-19 a to, jak se s ním jednotlivé organizace vypořádaly.

„Teď vlastně byl dlouhodobě ten covid, tak byli sme ňák přes počítače, vlastně online, tam jsem se nějak moc nezúčastnila, protože sem měla vlastně rozbitej počítač, ale zase klíčovej pracovník tak nám to uzpůsobil tak, že mi třeba přinesl knihy, který sem si mohla přečíst, jo.“

Až na mimořádné situace pěstounky uváděly, že využívají nabídky víkendových celodenních školení, které se konají několikrát ročně.

„Oni si vezmou děti, můžou si někam jet a já mám školení a já využívám teda spíš víkendové pobyty, to jsou dva víkendy za rok.“

„Trvá to většinou od těch devíti do těch pěti, většinou o víkendech.“

Jedna z respondentek vyřešila neadekvátnost nabídky dané organizace možností proplácení cizích kurzů a seminářů.

„My sme si našli školení, který vyhovuje nám, a jednou ročně, teda když není covid, nebo něco jiného, tak jednou ročně na to školení jedeme a to mně vyhovuje a prostě naše organizace mi proplatí náklady nějaký na to školení, no.“

Mezi tématy vzdělávání se objevovala široká škála nabídek od oblastí psychiky dětí, výchovy, přes kurzy první pomoci až k otázkám psychiatrie nebo asistovaného kontaktu.

„Bylo to na téma většinou ADHD a návaznost vztahů s biologickou rodinou, byli jsme na zdravotních kurzech jako první pomoci, popáleniny, dětský jako prostě úrazy a takový. Hodně na psychiku jakoby těch dětí, no, jak jí rozvíjet, jakoby, jak komunikovat s nima, když s biologickou rodinou jakoby není kontakt, tak jak jim to vysvětlovat, proč jsou jakoby v pěstounské.“

6.2.12 Návrhy na zlepšení fungování doprovázejících organizací

Všechny pěstounky byly s doprovázením organizací z celkového hlediska spokojeny. Důvodem je zřejmě i poměrně široká nabídka doprovázejících organizací a (na rozdíl od OSPOD) možnost volby mezi nimi.

„Tu doprovodku, ji můžete změnit, jo, když prostě nevyhovuje, tak ji prostě změníte, no.“

První respondentka reflektovala příjemnou spolupráci s organizací a vyjádřila přání častějšího kontaktu.

„Můžou klidně jezdit jednou za měsíc, aby se podívali do těch rodin. Klidně, nám tady nepřekáželi, takže kdyby voni potřebovali, tak klidně ať přijedou každé měsíce jako na návštěvu.“

Mezi negativa doprovázení zařadila původní zázemí organizace a nedostatek prostoru při vzdělávání. V současné době je ale podle ní tento problém již vyřešen.

„Nám nevyhovovalo akorát místo, ke sídlili, a to vlastně změnili v době, kdy my jsme nebyli pěstouni. Co nás školili, tak změnili místo, takže to už je stejně v pohodě. Je to barák teďka, takže tam je víc záchodů a větší místnost školící, je tam i kuchyňka prostě, herna pro děti. Takže můžu prostě jako vzít dítě s sebou, voni ho tam pohlídají hlídačky, a můžou i na zahradu na hřiště, takže to je takový pohodlnější.“

Jiná respondentka reflektovala s lítostí některé menší změny v chodu organizace, které se týkaly nabídky aktivit a také zajištění stravování při povinném vzdělávání pěstounů.

„Jako dřív třeba to bylo lepší, jo. ... Tak dřív tam bylo prostě jako, byly tam buchy, bylo tam jakoby snídaně, ale byl k tomu i oběd, jo. A dneska vám napíší, jo, vezte si oběd s sebou a nebo si ho kupte. ... A to si myslím, že vadí třeba víc lidem.“

„Tam tenkrát udělali takovej rekreační pobyt. ... No ale zase, našli se lidi, kteří si stěžovali na ubytování, našli se lidi, který si stěžovali na stravu, takže se to všechno zrušilo, což je teda škoda.“

Kromě zmíněných deficitů se vyskytla již zmíněná oblast nedostatečné nabídky odlehčovacích služeb.

„Tohle prostě nefunguje, sem o tomhle mluvila i s paní z kraje, že si myslím, že tohle by fakt jako pěstounům hrozně pomohlo. ... Že kdyby poskytl jakoby to hlídání někdy sami oni, kdyby prostě si třeba nasmlouvali nějaký dobrovolníky a pomohli jako odlehčovat těm pěstounům tu, věřím tomu, že by to jako přivítalo, každé druhy pěstoun no.“

Na závěr můžeme shrnout, že spolupráce pěstounek s doprovázejícími organizacemi je z pohledu respondentek vnímána jako pomoc a podpora na partnerské úrovni. Pracovníci doprovázejících organizací jsou považováni za důvěryhodné osoby a respondentky si na nich cení jejich ochotu, příjemné vystupování, dobrou informovanost a znalost témat pěstounské péče, jako i spolehlivost a lidskost. Nespokojenost se týká pouze

dílčích částí doprovázení, vcelku ale všechny respondentky vnímají práci doprovázejících organizací jako pomáhající a smysluplnou.

6.3 Spolupráce pěstounů a OSPOD

Obsahem třetí kapitoly je pohled pěstunek na spolupráce s pracovníci OSPOD. Týká se procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, vztahu a komunikace s pracovníci, návštěv sociálních pracovníků v rodinách, pomoci při kontaktu s původní rodinou dítěte a různými službami, jako je poradenství nebo pomoc při komunikaci s úřady a s vymáháním práv pěstouna.

6.3.1 Příprava na výkon pěstounské péče

Většina pěstunek popisuje proces zprostředkování a přípravy na výkon pěstounské péče jako zajímavý a víceméně dostačující. Zároveň ale zmiňují skutečnost, že je školení na realitu nepřipravilo, ani připravit nemohlo.

„No, a přišlo to jako docela dostačující. Myslim si, že dostačující pro ty, co maj vlastní děti.“

„Bylo to zajímavý, mluvili tam pěstouni, psychologové, psychiatr, doktoři. Bylo to fajn, líbilo se mi to, na realitu mě to teda moc nepřipravilo, ale, no bylo to dobrý.“

Doba přípravy se pohybovala okolo jednoho roku. Žádná z respondentek nevedla, že by jí proce přišel zbytečně dlouhý, ba naopak.

„Tak v podstatě asi rok a kousek od začátku podání žádosti.“

„Já myslim, že pěstounum se často to školení zdá zdlouhavý, jo, ale myslim si, že je to dobře, že to bylo jako dobře udělaný, že to bylo jakoby fajn, snažili se nás připravit na hodně věcí, ale prostě na všechno připravit nelze, no. Na všechno připravit nelze, ale jako myslim si, že to školení bylo dobrý, dobře udělaný, a že bylo jako funkční, nebo já nevim, jak to mám říct. Důležitý, no.“

Obsah školení byl v kompetenci různých profesí zabývajících se prací s dětmi. Součástí přípravy byl i pohovor u psychologa. Na přípravě seminářů se zpravidla podílel kraj, doprovázející organizace a externí odborníci.

„My jsme měli původně dva víkendy školení, od jedný společnosti. Jakoby doprovodky. A pak jsme byli u psychologů na nějakym školení, co pořádal kraj, a pak jsme byli u psychologů jako rodinných, dvakrát asi.“

Jedna z pěstunek upozorňuje na paradoxní situaci, kdy se s manželem museli účastnit celého procesu zprostředkování podruhé, přestože už jedno dítě v pěstounské péči měli. Protože se dítě vrátilo do původní rodiny, musel být celý proces znovu opakován.

„Protože nás teda strašně dalo by se říct na jednu stranu nás naštvalo, na druhou spíš rozesmálo, že když jsme si zažádali o druhý, protože nás vyřadili tím, jak se vrátilo, tak nám to ukončilo pěstounskou a my jak jsme si zažádali o druhý, tak sme museli celý nový kolečko dojet prostě a měli jsme i školení, jak přebírat dítě a přišlo nám to strašně k smíchu, když my sme školili pěstouny, jak ho odevzdávat.“

6.3.2 Vztah pěstounů a OSPOD

Oblast vztahů mezi pracovníci OSPOD a respondentkami je velmi různorodá. Mezi odpověďmi respondentek nalezneme jak kladné ohlasy na práci OSPOD a vnímání role pracovníků jako role podpůrné a pomáhající na jedné straně, na straně druhé pak nespokojenost až averzi k pracovníkům OSPOD a vyjádření nadbytečnosti tohoto orgánu. Zároveň se setkáváme i s postojem určité lhostejnosti vůči OSPOD, kdy se respondentka nepřikláněla ani na jednu stranu a vztah s pracovníci OSPOD nazvala jako „nutnost,“ bez projevení jakýchkoliv (ať už pozitivních, či negativních) emocí.

Mezi negativní ohlasy můžeme zařadit především vyjádření pocitu nadměrné míry kontroly ze strany OSPOD, lhostejnosti a nepochopení i přesvědčení, že pracovníci OSPOD pěstounům „hází klacky pod nohy.“

„Sociálka ta nás prostě jako jenom hlídá. ... Když sme si stěžovali, že tábory nebo všechno prostě, oblečení nebo školní pomůcky, že všechno je drahý, vlastně, a to nejsme jediný, jo, tak ta řekla ale berete na dítě peníze. Absolutně nepochopila jako, jo, o čem to mluvíme. ... Ale naopak, eště mi vlastně u soudu srážela, srážela jako, abych ho nedostala. Jo, protože, protože my sme tehda měli jako finanční problémy, šli jsme do insolvence, nebo sme v ní byli dokonce, byli sme v ní, no a ona u soudu použila to, že dítě chceme účelově kvůli penězům, jo. ... Podrazí vám nohy, jo, a hotovo.“

„Na práci s OSPODem opravdu já nemůžu říct nic pozitivního. Jo, nemůžu říct, že nám někdy OSPOD pomoh. Je mi to líto, ale je to tak.“

Stížnosti směřovaly také na administrativní přístup jednotlivých pracovníků a nezájem o opravdové problémy dané rodiny a jejich členy, včetně dětí v pěstounské péči.

„Tam peníze, tabulky, nic jinýho, jo.“

„V podstatě když jsme měli ty problémy tady s tím chlapcem, jo, tak, vlastně fakt nám nikdo... .. Tak jediný, co oni nám dokázali nám říct, že jsme to udělali špatně. Že jsme to řešili špatně. ... Necítím tam tu spolupráci, jako.“

„To sem se tenkrát taky hodně nazlobila, protože měli s sebou novou pracovníci a začaly se mě znovu vyptávat, jaký máme rozměry domu, kolik beru a tak. ... Já tady řeším takovýchle důležitých věcí a vy řešíte prostě podle, jo.“

Respondentky často zmiňovaly také nepružnost v jednání pracovníků a nedostatečnou informovanost.

„Ale to přijeli v podstatě, tohle se stalo v říjnu a voni pak přijeli v únoru, jo, což už je prostě úplně někde jinde.“

„A oni mi tenkrát říkaly: „No to byste, mohli byste ještě jakoby požádat o asistované kontakty...“ ale my máme asistované kontakty od začátku a oni to mají ve spisu, jo, vůbec to nevěděli, jo. Že prostě ani nebyli ani, nevim, jestli ho četli ten spis, jo.“

Na druhé straně zaznívaly i spokojené ohlasy se spoluprací s OSPOD. Respondentky si cenily hlavně ochotu pracovníků, pohotovost a příjemné vystupování.

„Paní byly všechny milý. Milý prostě, obětavý jako, klidně i kdybysme jim zavolali o půlnoci, tak by přijely a nebo nám poradily jako. ... Tady náš OSPOD jako fungoval dobře.“

„Taky moc fajn. Zatím jsme měli štěstí na všechny.“

6.3.3 Komunikace s OSPOD

Podoba komunikace mezi pěstouny a pracovníky OSPOD víceméně odráží podobu jejich celkového vztahu. Většina respondentek popsala komunikaci s pracovníky jako jednostrannou a ryze administrativní, bez vřelého lidského vztahu.

„Oni nás neinformují! My informujeme je, protože ona se ptá. Ona přijde, jo a ona se ptá, co kluk ve škole, byli ste u zubaře, byli ste u doktora, a co škola, ona se ptá, ona nás vůbec neinformuje. ... Tam jde jenom o ty lejstra, že vona si napíše papíry a prostě odejde.“

„Jo, já mám pocit, že prostě přijdou, zapíšou si to, co potřebují vědět, zase odejdou.“

Dvě respondentky uvedly, že se necítí být ze strany OSPOD dostatečně informovány, především v souvislosti s novelou ZSPOD.

„Tak buď se za pět let nic nedělo, nebo jako, víte co, když maj naplánovanou návštěvu, na něco se tady zeptám, tak jo. Jo, ale že by mi jako někdo z OSPODu volal, že se něco jako děje, prostě se něco mění, když se měnila třeba novela, to vůbec. To ne.“

„Tak třeba, když teďko vyšel ten nový zákon, ohledně těch výplat pěstounský, pěstounský peníze, že jo, tak vlastně sociálka ta nás vůbec neinformovala o tom. ... Ty nám vůbec ani dopis nám neposlali, nic.“

Naproti tomu jedna z respondentek ohodnotila komunikaci s pracovníci OSPOD jako velmi efektivní a vřelou.

„Taky, vždycky když nějaká změna měla nato, tak nám to taky poslaly mailem, nebo zavolaly, a daly nám to dostatečně jako dopředu vědět, a když sme něčemu nerozuměly, tak sem tam zavolala a voni nám všechno vysvětlily, o co de a takový. ... Pak jsme to nemusely jako hledat někde na internetu a domýšlet se. ... My když sme potřebovali, tak sme zatelefonovali, buď přijeli, nebo nám poslali, co sme potřebovali, nebo řekli přijďte zejtra, vyřešíme to, jako.“

Tatáž respondentka ocenila i pohotovost pracovníků a nabídku nepřetržitě možnosti využití telefonické pomoci.

„To nám říkaly, že vždycky někdo z nich má telefon služební a když by třeba sem přijel někdo a bušil nám na dveře, tak ať zavoláme policii a okamžitě ještě zavoláme ten OSPOD. ... Tak říkala, když bude problém, zavolejte klidně o půlnoci, některá z nás telefon má a přijede prostě.“

Z hlediska ohlašování návštěv v rodině nevnímala ani jedna z respondentek žádný problém. Pracovnice se podle nich v současné době ohlašují dostatečně dopředu. V tom vnímá jedna z respondentek zlepšení oproti minulé praxi jiné pracovnice.

„Vždycky zavolali a jestli můžou třeba za tejdén přijít, já říkám klidně zejtra, ne ne ne, to my přijdem až za tejdén, to my se musíme ohlásit dopředu.“

„No, taky mi třeba někdy řekli, že přijedou za hodinu, že maj cestu. No, ale teď už asi co je ta nová pani, tak mi vždycky jako volá hodně dopředu. To je dobrý.“

6.3.4 Kontrola stavu a vývoje dítěte

Návštěvy pracovníků v rodině hodnotí respondentky jako bezproblémové. Zároveň si podle některých výpovědí pracovnice OSPOD zachovávají profesionální odstup a jejich práce je vnímána spíše jako administrativní.

„Sociální pracovnice, ta chodí do rodiny jednou za půl roku. A ta se stará vlastně zase o ty finance, jo a lékaře a takovýhle ty věci, jak se klukovi daří ve škole, jo, a takový ty běžný věci. ... Vytáhne nějaký lejstra a teď si zapisuje: jestli byl u zubaře, jestli chodí k lékaři, výsledky školní je zajímaví, finance, jestli náhodou nám něco sebrali nebo přidali, chování, jestli nejsou výchovný problémy s dítětem anebo školní. Jestli je dítě v kontaktu s mámou.“²⁰⁰

„Pani z OSPODu ta přijde jednou za půl roku, taky sepíše, co je novýho, doktory, děti se vyptá.“

„Jezdila k nám prostě paní, ta už měla prostě tabulky a jela. Vysvědčení, kdy jsme byli u zubního, kdy jsme byli u alergologa, já nevím, proč jako maj v zápise, kdy jsem byla u alergologa, jo. A prostě tohle všechno ze mě vymámila a odešla.“

Pouze jedna z respondentek ocenila neformální přístup sociální pracovnice a zájem o dítě.

„Vona s nim vždycky seděla chvílku v pokojíčku a mluvila s nim, jestli prostě, jak se má. ... Tak ať tetě ukáže hračky jaký má, svý, no, tak vona s nim šla do pokojíčku a von jí ukázal hračky a tak si ho jakoby kontrolovala, jak se má, prostě, jestli mu něco není a tak.“

V rozhovoru zazněly také původní představy respondentky, které se lišily od nyní reflektované praxe OSPOD.

„My jsme třeba čekali, jestli nebudou koukat do ledničky, jestli tam má dítě co jíst, nebo prostě uklizino, nic, tohle je vůbec nezajímalo, jako.“

Na dotaz, zda jsou podle nich děti pracovníci OSPOD dostatečně kontrolovány, odpověděly dvě respondentky s určitými pochybnostmi. Ty se týkaly především množství času věnovaného dětem a pěstounským rodinám.

„Jako voni když přijdou za půl roku a sou tady hodinu, tak ono toho asi, kdyby něco nefungovalo a kamuflovala bych to, tak by na to asi nepřišly asi, tak. ... To je jako nic.“

„Já nevím, no. Tak jako vidí je jednou za půl roku. Já nevím, co vidí, jo. Já nevím. Tak asi jako vidí, jestli jsou čistý, no. Nebo jestli nejsou podvyživený, jo. Na něco se jich vyptaj, moje děti teda jako totálně lžou, já nevím, co voni vyprávěj. Takže jako nevím vůbec jako.“

²⁰⁰ Zkráceno.

6.3.5 Zprostředkování kontaktu s biologickou rodinou

Jedna ze služeb, kterou pěstounky v rámci spolupráce s OSPOD využívají, je zprostředkování kontaktu mezi dítětem a jeho biologickými rodiči. Jedna z respondentek například popsala spolupráci s vězeňskou službou věznice, kde byl uvězněn biologický otec dítěte. Sociální pracovnice zde fungovala jako koordinátor komunikace mezi dítětem a rodičem, kromě poskytnutí kontaktu také nastavila pravidla a hranice samotné komunikace.

„Tatínek chtěl telefonovat z vězení, tak jsme využili, aby zařídili v tom vězení prostě kontakt a jak často, aby jim jakoby nařídila nebo prostě to všechno voni vyřizovaly v tom vězení. ... Prostě aby nám nějak zařídily ten kontakt, když už musel bejt, tak aby to bylo pro nás jako pohodlný a bezpečný. ... Jenom telefonicky a psal dopisy a my sme psali dopisy jemu. Jsme tak právě nastavili, že stačilo napsat, jak se to dítě má, co dělá za kroužky a jak je na tom zdravotně, to jako stačilo.“

Jako výhodu zprostředkování kontaktu pracovníci OSPOD vidí respondentka také respekt ze strany rodiče, který souvisí s pozicí a autoritou sociálních pracovníků.

„Když se tej mamince jako ozval OSPOD, jako, tak lepšejc spolupracovala, přes něj, jo, že to byla prostě taková prostřední osoba, která, vona se jí trošku bála asi jako. ... Když jakoby úřední osoba jí to dala ne rozkazem, ale prostě domluvila to s nima, tak to bylo jednodušší pro nás.“

Většina respondentek však častěji využívá spíše služeb doprovázející organizace. OSPOD má v některých případech roli iniciátora kontaktu.

„Tatínek [se] půl roku neozval, přišla návštěva z OSPODu, zeptali se nás, jak to je s tatínkem, my jsme řekli popravdě, že prostě se o kluky nezajímá a oni mu hned volali a za 14 dní byla návštěva.“

6.3.6 Poradenství ze strany OSPOD

Další službou, kterou pěstounky využívají nebo by rády využily, je poradenství. Ne u každého problému je to však možné, i pracovníci OSPOD mohou narazit na limity, které nelze snadno překonat. Dvě respondentky uvedly situace, kdy radu od pracovníků OSPOD nezískaly.

„Ten původní OSPOD řekl, že už ho vyřadil, a ten nový řek, že ho ještě nemá přidělenýho, a já sem potřebovala poradit něk, něco, a nebyl kdo. ... A s tím starším byly

problémy v chování úplně a prostě říkám, bylo to takový malý divoký zvíře, potřebovala jsem poradit a to jsem teda nikoho neměla. Tam OSPOD teda nefungoval ani ten původní, ani ten nový.“

„A my sme si s tím s manželem opravdu nevěděli rady, protože byla to taková jakoby smršť, prostě to bylo najednou z ničeho nic a ve velkém množství prostě. ... Každý den bylo něco, a to musím říct, že nám nedokázal poradit ani OSPOD ani, ani jako doprovodka, jo.“

Třetí respondentka uvedla, že využívá spíše služeb doprovázející organizace. Poslední respondentka podle svých slov poradenství nikdy nepotřebovala, ale bylo jí opakovaně nabízeno.

„Prostě jestli něco nepotřebuju taky, jestli není nějaký problém, jestli něco nepotřebuju od nich jako zjistit třeba, nebo poradit, nebo prostě něco zajistit jako, nějaký zprávy.“

6.3.7 Komunikace s úřady a dalšími subjekty

Dvě respondentky uvedly, že jim pracovnice OSPOD pomáhaly také při kontaktu s úřady, s věznicí, školou a podobně. Jednalo se většinou o vyřízení dokladů nebo pomoc s vymáháním práv pěstouna v oblasti každodenního rozhodování.

„Co sme potřebovali třeba pas, tak řekli není problém, zažádáme přes soud, a nebo se zkuste domluvit s maminkou, když vám dá jakoby svolení, nějakou plnou moc, tak to můžeme jako, protože to sme neměli, od soudu myslim pas, tak s maminkou byla řeč, tak prostě nám dala, podepsala papír, že můžem udělat ten pas a sociálka ho zařídila, veškerý to papírování, takže sme šli jenom fotku ho nechat vyfotit a udělali nám prostě jakoby pas a občanku na to, jo, abysme mohli cestovat.“

„Takže sme s OSPODem řešili, aby potvrdili tej nemocnici, že právo máme my, jakoby v nemocnici rozhodovat. ... Ale tak ten OSPOD nás jakoby, vyhledal nám papíry, rozsudek, nafotil nám to, poslal nám to, sme byli v nemocnici s nim, tak nám to poslal jako nafocený druhý den hnedka a nebyl pak problém, no. Tak nám takhle pomohly taky, když jsme to potřebovali.“

S vyřizováním dokladů má zkušenost i druhá pěstounka, nicméně z jejího úhlu pohledu spíše negativní.

„Jo, ještě si pamatuju, že jednou mi udělaly papír na to, abych mohla mít občanky pro kluky, ale stejně to bylo tak, že musel si je tam přijít zařídit tatínek, já je jenom zaplatila, vyzvednout si je moh taky tatínek, jo. To mi přišlo jako šílený, já sem tam přišla v podstatě jenom s peněženkou a ve všem jsem byla odkázaná zase na tatínka.“

6.3.8 Návrhy na zlepšení spolupráce s OSPOD

Některé návrhy na změny ve spolupráci s OSPOD byly uvedeny již v předchozích kapitolách. Jedná se především o přístup ze strany pracovníků OSPOD, kdy by pěstounky ocenily vstřícnější jednání, větší zájem o děti v pěstounské péči, lepší informovanost a efektivnější komunikaci s pěstouny.

„No já sem si říkala, že by měli ty děti trošku víc znát, jako. Jo, protože trošku o nich něco vědět. I o těch rodinách a ne, jako, jak se jmenujou.“

Několik pěstunek vyjádřilo určitou rezignaci na spolupráci s OSPOD a pocit, že jim doprovázení dvěma subjekty najednou připadá zbytečné a neefektivní.

„Trošku mi přijde, že to je jako nekompaktní. Doprovodnou organizaci беру jako organizaci, která nám pomáhá a OSPOD беру jako kontrolní orgán. Jo, udělá si svoji kontrolu, kterou potřebuje, a má ji.“

„Prostě беру to tak, že to je asi takový... nutný, aby na to někdo dohlížel. ... Přijde mi to zbytečný jako na dvě, že mám doprovodku a ještě OSPOD, jo, je to takový...“

Závěrem lze říci, že vztah mezi pěstouny a pracovníky OSPOD zůstává rozporuplný. Ačkoliv většina z nich přiznává, že je aktuální situace mnohem lepší než v minulosti, přetrvává vůči pracovníkům spíše postoj nedůvěry a strachu z nadbytečné kontroly. Zároveň některé respondentky zmiňují skepsi nad administrativním přístupem některých pracovníků a neschopností poradit v běžných záležitostech a ve výchově svěřených dětí. Na druhou stranu se v rozhovorech objevují i výrazy spokojenosti a ocenění některých změn, například vstřícnějšího a lidstějšího přístupu u nových pracovníků OSPOD. Většina respondentek se shoduje na tom, že spolupráci s OSPOD určuje ve velké míře osobnost pracovníků a jejich přístup k doprovázení.

6.4 Další aspekty doprovázení

Poslední kategorie kódů se snaží nastínit některé aspekty doprovázení, jež se v rozhovorech ukazovaly jako pro pěstounky důležitá témata. Jedná se o rozpor ve kvalitě spolupráce s ohledem na přístup různých pracovníků, zamyšlení nad propojením teorie a praxe, pomoc blízkých pěstouna při výkonu pěstounské péče a postoj jednotlivých pěstounek k doprovázení a pěstounské péči. Kapitola také nabízí pohled pěstounek na spolupráci mezi OSPOD a doprovázejícími organizacemi.

6.4.1 Spolupráce doprovázející organizace a OSPOD

Tak jako vztah pěstounek s pracovníci OSPOD, tak i komunikace mezi OSPOD a doprovázejícími organizacemi je velmi různorodá. Dvě respondentky uvedly, že je podle nich vztah OSPOD a DO funkční, pracovníce spolu komunikují a v případě potřeby spolupracují.

„Ty spolu spolupracovali, ano. Pokud nevěděli něco jakoby na tej doprovodce, tak si volali na OSPOD, zas když nevěděl OSPOD, tak zas na tu doprovodku, ty měli třeba informace. Ta doprovodka měla informace o tý mamince z OSPODu a prostě mohly bejt aktuálnější co měl ten OSPOD, než co sme měli my.“

„No, tak podávaj si asi zprávy a neslyšela jsem stížnost ani z jedný strany. Všechno v pořádku.“

Jedna z respondentek zmínila i účast na případových konferencích, které pořádal OSPOD.

„Takže spolu pěkně spolupracovali, takže jsme měli takovouhle konferenci, s mediátorkou. A byly tam i doprovodky. ... Se tam říkaly i ty zprávy o dítěti, prostě, jak vyrůstá, jak navštěvuje tu maminku, jak to probíhá, jak probíhá návrat, jestli máme problémy, a takový, no. ... Nebo jsme měli setkání, protože něco jsme s maminkou řešili a na něčem jsme se zadrželi, tak udělali tady ve městě jako schůzku naši s ní i její ospoďačka, naše ospoďačka, a mediátorka, a řešili jsme ten problém.“

Zbylé dvě respondentky vidí ve vztahu doprovázejících organizací a OSPOD prostor pro zlepšení.

„No, voni se zrovna moc rádi nemaj, jo, to jako ne. ... Mluví se o tom, že ta sociálka právě s tou doprovodkou že se nemaj rádi, že tam prostě asi byli možná nějaký konflikty, protože říkám, ta doprovodka je akčnější...“

„No, já nevím. Já mám pocit, že to není úplně tak jako nějak natěsno. Jo, vim, že se píšou ty zprávy, jo, vim že občas mají nějaký jako že řeknou ‘OSPOD nám řekl tohle,’ ale nevím. Jsem si, trochu mi přijde, že to je jako nekompaktní...“

6.4.2 Rozdílná práce různých pracovníků

Jedno z témat, které se v rozhovorech často objevovalo, byl rozdílný přístup ze strany různých pracovníků jedné organizace nebo orgánu. Respondentky se shodovaly v tom, že osobní přístup jednotlivých pracovníků doprovázející organizace je pro spolupráci klíčový.

„Dřív jsme měli teda starší paní, zkušenou, ta nám teda bohužel odešla do důchodu, tak ta byla úplně perfektní, ta byla úplně už jakoby rodinný přítel, no a vyměnili ji za mladýho kluka, ale ten je úžasnej, ten si rozumí zase s klukem jako kamarád, i s náma jako komunikuje úplně prostě v pohodě.“

Stejně postřehy zazněly i ke spolupráci s pracovníci OSPOD.

„Tak já si myslím, že to je prostě vždycky o lidech, jak pomáhají, prostě, jak jsou nasazený, jo. Protože jednu ospoďačku jsme měli prostě takovou, že jí bylo všechno jako jedno, jo, o to dítě se jako zajímala, ale prostě, bylo to takový laxní. Ale pak jsme zas dostali jinou, protože tamta přešla jinam, a ta byla tak jako pohodová, milá, starala se, jo, je to vo lidech, prostě, jestli tu práci chtějí dělat, jestli je to baví. Prostě každý kraj má svůj jiný zástupce.“

„Podrazí vám nohy, jo, a hotovo. To, to teda opravdu nebylo. Ale vona už je v důchodu, teď sem chodí jiná, mladá, tak s tou se dá mluvit, jo. ... Jo, příjemná opravdu, mile mluví, je hodná, příjemná. ... Tak v tomleto, tam je ta přednost, že je opravdu, nesrazí vám nohy, a ta stará, co jsme měli prve, to byla zlá ženská prostě. A proti těm pěstounům.“

„Ta nemá tabulky, teďkon tady byla vlastně jako asi dvakrát, jo. ... Tak jako dobrý, ptá se, co jako kluk, jestli nějaký problém, a tak jako, je lepší. Musím říct, že je lepší, jo. Ta je dobrá.“

Podobnou zkušenost měla jedna z respondentek i s pracovníci na krajském úřadě. Priority nových pracovníků změnily i nastavení chodu pěstounské péče, konkrétně postoj k nutnosti kontaktů dítěte s biologickými rodiči.

„Takže oni nás docela jakoby tlačili do těch návštěv a teď jak se tam jakoby změnili, tak už nás tak netlačej, no.“

6.4.3 Rozpor teorie a praxe

Mezi ostatními tématy vyvstávalo také často na povrch téma rozdílnosti teorie a praxe, případně očekávání a skutečnosti. Často se týkalo například vzdělávání a přípravy na výkon pěstounské péče.

„Jsme si říkali, teorie je dobrá věc, no, ale praxe je úplně jiná.“

„Ty semináře, to je jakoby, to je pořád dokola, no. Jo, vlastně tam slyšíte pořád stejný věci, nebo podobný, ale realita je jiná.“

Rozdílné představy měly některé pěstounky také o samotných dětech v náhradní rodinné péči a svých výchovatelských kompetencích.

„Člověk má pocit, jako, že bude hodný, že bude rádo, že je v rodině, že bude šťastný, ono to tak samozřejmě není, ono k vám přijde divoký malý zvířátko, tak je to náročný.“

„Každý pěstoun nebo každá rodič kterej vychovává dítě tak takhle, každý dítě má jinou povahu, jiný myšlení, jinak se chová doma, jinak se chová venku. Takže myslím si že jako svoje dítě, který máte doma, tak si myslíte, že ho znáte, ale vono vyjde ven a provede něco a ste z toho v šoku.“

Jedna z respondentek také upozornila na rozpor informací, které dostala od pracovnice na krajském úřadě a těch, jaké ji sdělila pracovnice doprovázející organizace. Jednalo se o otázku krátkodobých odlehčovacích služeb se zapojením dobrovolníků.

„Já mám teda pocit, že sem se na to ptala, a že mi říkaly, že to ani snad ze zákona není možný, jo. Já sem to totiž řešila jako ještě na kraji s pani a vona se mě ptala jednou, co bych chtěla zlepšit, tak jsem jí říkala vo tomhle a vona mi řekla, že je překvapená, že to nefunguje, a doprovázející organizace mi řekla, že to nefunguje ze zákona, no.“

Podobná zkušenost zazněla v rozhovorech vícekrát. Jindy se týkala zase informací získaných od pracovnic OSPOD a rozdílných zkušeností jiných pěstounů.

„Mě několik let, než se vyměnily pani na OSPODu, tak mi furt jenom kontrolovaly s tím, abych si přihlásila kluky k sobě, já je nemám k sobě přihlášený trvale, z důvodu toho, že prostě nechci platit dluhy tatínka, maminky. ... Jo, že prostě jsem jediná pěstounka v

republiky, která je nemá, což není pravda, je jich spousta, spousta pěstounů právě z tohoto důvodu to nedělá.“

Na nedostatečnou informovanost pracovníků na krajském úřadě upozornila respondentka v souvislosti s kontaktem dětí a jejich biologických rodičů.

„Byla právě pani na kraji, která nás hodně jako nutila, ona nám, když nám dávala kluky, tak nám říkala, že tatínek si je bude každých 14 dní brát. Že to takhle dělal v dětském domově. Ale já nevím, no, prostě to nefunguje. Jo, když von o ně sice každých 14 dní požádal, ale do toho dětského domova nedorazil. To jsem potom se dozvěděla v tom děčáku.“

6.4.4 Vzájemná pomoc a inspirace

Více respondentek zmínilo fakt, že sdílení a spolupráce s ostatními pěstouny jim dodává inspiraci a odlehčení v péči. Sdílení podobných trápení a starostí jim dodává sílu při řešení vlastních těžkostí v rodině. Vzájemná pomoc a sdílení starostí je podle některých respondentek dokonce přínosnější, než jiné aktivity nabízené organizacemi.

„A my se tam vidíme s ostatními pěstouny, pokecáme, tak my ty starosti máme podobné, tak to sdílení je asi přínosnější než vyložené školení.“

„A odlehčovalo nás hlavně to, že jsme se školili v něčem, a ty lidi, který tam byli s námi na tom školení, tak oni říkali vlastní příběhy, nebo svoje vlastní problémy, a tím jsme se zas poučili i my, co s tím dělat a tak. A oni taky říkali, všichni ostatní, že jim pomáhají takovýchle školení. ... Prostě ty problémy ostatních jim odlehčují život.“

Respondentky také zmiňovaly význam širší rodiny a možnost odlehčení díky okruhu přátel a příbuzných.

„Já teda teď mám i svojí, dceru své kamarádky, která mi je občas hlídá, osmnáctiletá, moc šikovná holčička, a je to jako skvělý, no.“

„My máme babičku, která nám hlídala našeho vlastního, staršího syna, takže hlídala oba dva najednou, takže jsme nepotřebovali odlehčování.“

Podstatná pro ně byla i předchozí zkušenost s výchovou vlastních dětí.

„Tím, jak jsme kluka měli taky předtím našeho aktivního, tak jsme věděli, jak ho unavit.“

Jedna z respondentek zároveň upozornila na to, že spolupráce pěstounů a doprovázejících organizací či OSPOD není jednostranná záležitost. I jejich vlastní zkušenost byla důležitou inspirací pro doprovázení dalších pěstounů.

„To byl tady jedinej chlapeček, kterej se vracel do biologický rodiny ... ještě nezažili nikdy, takže se i od nás učili, jak to předávat. ... Byla to zkušenost prostě, pro nás i pro ně. ... A voni už taky věděj, pro ty další pěstouny, na co si dávat pozor, nebo v čem jim poradit, jako.“

„OSPOD taky říkal, že by už takhle častej asi nedovoloval kontakt. Že taky jako viděli, že se s tím trošku pak mordujem, jako že to je trošku zatěžující, no, ale prostě tím, že nikdo takovejhle kontakt neměl, tak to byla i pro ně zkušenost.“

6.4.5 Postoj pěstounů k doprovázení

V rámci rozhovorů s respondentkami vyplynulo, že ačkoliv je nabídka služeb a aktivit ze strany doprovázejících organizací velmi různorodá a často komplexní, existují problémy, které musí nakonec pěstoun zvládnout sám.

„Hm, prostě sou věci, který jakoby s těma dětma jakoby musíte sám. ... Každý den bylo něco, a to musím říct, že nám nedokázal poradit ani OSPOD ani, ani jako doprovodka, jo. ... To je moje zkušenost, sem si z toho vzala, s tímhle si musíme poradit my sami, no.“

Ukázalo se také jako velmi podstatné, jaké je širší zázemí pěstouna a jeho postoj k doprovázení i pěstounské péči celkově. Jedna z respondentek například uvádí, že problémy, které přicházejí do života spolu s výchovou přijatého dítěte, je třeba brát jako přirozenou součást života.

„No, voni nám to říkali, že sme ideální rodina. Že sme měli spoustu problémů, tak jsme si všechno vyřešili sami a nebrali jsme to jako problémy. No, to bylo takový prostě, život, no.“

„My sme moc problémů neměli. Když řeknu, že jsme moc problémů neměli, tak ta paní z doprovodky říká, že sme hodně problémů měli. A nám to nepřišlo jako problém, dítě v nemocnici, tatínek, co nám vyhrožoval z věznice a prostě všechno možný jako. My sme to brali jako prostě, je to prostě součást života prostě.“

Pěstounky v rámci rozhovorů narazily na mnoho různých témat a oblastí pěstounské péče. Výše zmíněné jsou ty, které mají širší souvislost s doprovázením a prací DO a OSPOD. Jak tyto, tak další témata zmíněná v rozhovorech by jistě byla zajímavým podkladem pro další bádání v různých oblastech pěstounské péče, doprovázení a aktuální situace na poli náhradní rodinné péče obecně.

7 Diskuze

Výzkum byl proveden se snahou zodpovědět následující základní výzkumnou otázku: „Jaké přínosy a nedostatky spatřují pěstouni v procesu doprovázení doprovázejícími organizacemi a při spolupráci s OSPOD?“

Během rozhovorů se ukázalo, že přístup, postoje a hodnocení jednotlivých respondentek jsou velmi různorodé. Praxe týkající se spolupráce OSPOD, doprovázejících organizací a pěstounů při výkonu pěstounské péče se liší v závislosti na krajích a také přístupu jednotlivých pracovníků.

7.1 Oblast spolupráce s doprovázejícími organizacemi

Z rozhovorů vyplynulo, že všechny respondentky vnímají spolupráci s doprovázejícími organizacemi jako efektivní a účinnou. Klíčové pracovníky přijímají jako partnery, přátele až „rodinné známé“ a oceňují jejich vstřícný a laskavý přístup. V oblasti komunikace si cenily pohotovost a dostatečnou informovanost pracovníků. To se ukázalo především v oblasti nejnovější novelizace zákona, kde byly všechny respondentky dle svých výpovědí organizacemi včas informovány a podstatné záležitosti jim byly dostatečně vysvětleny. Většina respondentek reflektovala i kontrolní funkci doprovázejících organizací, ale převažovalo vnímání pracovníků na partnerské úrovni jako těch, kdo rodině pomáhají a podporují ji, komu se pěstounky nebojí svěřit se svými obavami či pochybnostmi.

Většina organizací nabízí podle výpovědí respondentek širokou škálu aktivit v podobě společných výletů, kulturních akcí nebo kreativních dílen pro děti. Tam, kde byly tyto aktivity zmíněny, byly i oceněny respondentkami jako smysluplné.

Z porovnání s teoretickou částí práce vyplývá fenomén, který respondentky zmiňovaly poměrně často, a tím je proplácení jednotlivých služeb. Je otázkou, nakolik taková praxe naplňuje poslání doprovodných organizací. Zdá se logické, že (především asi) menší organizace využívají možnosti proplácení služeb jiných organizací nebo odlehčení příbuznými pěstouna namísto poskytnutí vlastních služeb, nabízí se ale otázka, zda tento přístup naplňuje původní záměr doprovázejících organizací a povinnosti na ně kladené v mezích zákona. Mohlo by se tak do budoucna snadno stát, že by doprovázející organizace fungovala z velké části pouze jako „přerozdělovatel peněz“ plynoucích od státu ve formě

příspěvku na výkon pěstounské péče k pěstounům a dětem jakožto koncovým příjemcům této částky. Domnívám se, že taková praxe by ochudila pěstouny o podstatnou část doprovázení, jakou je právě osobní kontakt s pracovníky doprovázející organizace a možnost využití jejích vlastních služeb. Zjištění vyplývající z rozhovorů s pěstounkami dává prostor pro další zkoumání tohoto tématu a k diskuzi, jaká je přesně náplň práce doprovázejících organizací, nakolik je podstatné, aby tyto poskytovaly pěstounům své vlastní služby, nebo je možné, aby fungovaly jako dotační zdroj pro pěstouny, kteří si své potřeby v oblasti pěstounské péče (například odlehčovací služby) budou shánět sami. Za sebe se domnívám, že by pěstouni měli mít možnost využít takových služeb přímo u organizace, která je doprovází.

K otázce vzdělávání zaznívaly z úst pěstounek rozporuplné názory, jak již bylo uvedeno v analýze dat. I zde dochází v jednom případě k proplácení služeb jiné organizace, zde je to ale z důvodu nevyhovující nabídky služeb pro pěstounku u stávající organizace. Takovou praxi považuji za pochopitelnou. Významnou zpětnou vazbou jsou také odpovědi respondentek k tématům vzdělávání, která některé z nich považují za nadbytečná nebo neodpovídající jejich aktuálním potřebám. Zde je ale nutné podotknout, že není vždy v moci pracovníků organizace vyhovět všem pěstounům a poskytnout jim přesně takové vzdělávání, jaké by bylo ve všech svých detailech využitelné pro praxi, zvláště tam, kde organizace doprovází mnoho pěstounů s naprosto odlišnými potřebami. Přesto může být, věřím, tento podnět dobrou zpětnou vazbou k zamyšlení nad organizací vzdělávacích aktivit pro pěstouny v rámci organizace.

Nabídku odborného poradenství hodnotí respondentky vcelku jako postačující a efektivní. Zde je podle výpovědí limitem spíše nedostatek odborníků na danou oblast, například dětských psychologů nebo terapeutů. Zvýšení počtu odborníků ovšem není v kompetencích doprovázejících organizací.

Nabídku zprostředkování kontaktu s úřady pěstounky zpravidla nevyužívají. V této oblasti nelze určitě závěry výzkumu zobecňovat a tvrdit, že by podobná služba byla nevyužívaná a proto zbytečná. Spíše se domnívám, že z důvodu malého vzorku respondentů nebyly zahrnuti ti, kdo podobných služeb využívají.

Podobný závěr lze vyvodit z výsledků týkajících se dlouhodobých odlehčovacích pobytů, respektive táborů pro děti v pěstounské péči. Přestože žádná z respondentek pravidelně tuto nabídku nevyužívá, můžeme se na základě jejich výpovědí vcelku

oprávněně domnívat, že jiní pěstouni podobných služeb rádi využijí. K otázce krátkodobého odlehčení jsem se vyjádřila výše v souvislosti s proplácením služeb. Praxe zde podle výpovědí respondentek není jednotná.

Zkušenosti s asistovaným kontaktem jsou z hlediska spolupráce s organizacemi veskrze pozitivní. Respondentky popisují pracovníka organizace jako facilitátora kontaktu a nestranného partnera, který při setkání s rodiči poskytuje pocit bezpečí a pohody na všech stranách. V této souvislosti můžeme vyzdvihnout i pomoc pěstounům s výkonem povinností související s budováním identity dítěte, kdy respondentky popisovaly pomoc pracovníků nejen při asistovaných kontaktech, ale i při samotném předávání dítěte zpět biologickým rodičům a zejména při přípravě na tento přechod do jiného prostředí. Zároveň zaznívaly zkušenosti pomoci s vymáháním práv pěstouna zejména na osobní péči o dítě a výkon (částečné) rodičovské odpovědnosti při jednání s dalšími stranami, ať už rodiči, školami nebo nemocnicemi.

Vzhledem k tomu, že neznáme znění konkrétních dohod o výkonu pěstounské péče, nemůžeme s přesností určit, nakolik doprovázející organizace pomáhá tuto dohodu a individuální plán dítěte naplňovat. Na základě výpovědí pěstounek k jednotlivým službám se však domnívám, že se plnění dohod daří alespoň natolik, aby dítě v jejich péči zdárně prospívalo a všechny problémy byly řešeny rychle a efektivně. Z výpovědí respondentek vyplývá, že pracovníci organizace pomáhají naplňovat práva a povinnosti pěstouna vyplývající ze zákona. Kromě toho je spolupráce s nimi hodnocena respondentkami jako nejen efektivní, ale i příjemná a inspirativní.

7.2 Oblast spolupráce s OSPOD

Spolupráce s OSPOD je na rozdíl od vztahu pěstounek s doprovázejícími organizacemi rozporuplnější a jistě problematičtější. Jistě k tomu přispívá i fakt, že příslušnost k OSPOD pěstoun na rozdíl od doprovázející organizace, kterou si může vybrat, neovlivní a nezbyvá mu tak než jednotlivé pracovníci akceptovat zrovna tak, jak do jeho rodiny přicházejí. Všechny respondentky se shodovaly v tom, že současná praxe jim vyhovuje více než spolupráce, kterou zažily v minulosti. To může poukazovat na určitý pozitivní posun v této oblasti, týkající se jak nabídky služeb, tak zlepšení vztahů mezi pracovníky OSPOD a pěstounů. Zároveň z rozhovorů vyplynulo, že nespokojenost pěstounek ve spolupráci nevychází pouze z administrativně nastaveného aparátu se všemi

možnými byrokratickými vymoženostmi, ale neméně i z osobních vztahů s jednotlivými pracovníci. Přístup pracovníků k pěstounům a dětem v náhradní péči se ukázal být v celém procesu spolupráce zásadním.

Návštěvy pracovníka v rodinách popisovaly respondentky na jedinou výjimku jako strohé, jednostranné a málo efektivní. Kontrola dítěte jednou za půl roku podle nich není dostatečná. Přestože zde OSPOD vystupuje především jako kontrolní orgán, z výpovědí pěstounek vyplývá, že větší naději na odhalení možného ohrožení dítěte mají doprovodné organizace a to právě na základě mnohem častějšího setkávání s dítětem, ale i na základě vztahu, kdy klíčový pracovník jako partner vidí do běhu rodiny více než úředník, který ji navštíví jednou za půl roku a na návštěvu má jen velmi krátký časový úsek. Z tohoto rozporu vychází podnět k další diskuzi a bádání, nakolik je práce OSPOD v náhradních rodinách efektivní a jakým způsobem by bylo vhodné spolupráci nastavit tak, aby byla nejen přínosnější pro samotné pěstouny, ale i efektivní z hlediska kontroly vývoje dítěte a péče o něj. Z této praxe také vyplývá, že odpovědnost kladená na pracovníky doprovázejících organizací je ve skutečnosti větší, než jak je (dle mého názoru) veřejností, pěstouny a možná i pracovníky samotnými vnímána, protože jsou to především oni, kdo mohou na případné ohrožení dítěte v náhradní péči včas upozornit.

V souvislosti s tímto tématem si můžeme zároveň položit i otázku týkající se komunikace pracovníků OSPOD a jejich přístupu k pěstounům. Přestože administrativní a profesionální odstup zmiňovaný respondentkami lze chápat jako přiměřený s ohledem na práci OSPOD jakožto kontrolního orgánu, zůstává otázkou, nakolik je takový přístup efektivní. Domnívám se, jak jsem nastínila výše, že partnerský přístup otevírá mnohem více možností kontrolovat chod rodiny, než strohé vyplňování tabulek, které bylo reflektováno v rozhovorech. Jediným rizikem může být situace, kdy by se pracovníci OSPOD nechala „unést“ partnerským přístupem k pěstounům natolik, že by přehlédla signály nevyhovujícího chování pěstouna vůči dítěti nebo jiné ohrožení. Přesto věřím, že laskavý a vstřícný přístup ze strany OSPOD má stále více benefitů než rizik, a to jak pro pěstouna, tak pro pracovníce samotné i pro celý systém náhradní péče, kterému tak umožní lépe proniknout do rodiny a rozpoznat případné hrozící nebezpečí, ale i zdroje rodiny využitelné v krizových situacích. Pěstounky také zmiňovaly strohost informací ze strany OSPOD, v některých případech i absenci jakéhokoliv kontaktu mimo pravidelné půlroční návštěvy. Například v oblasti novelizace popisovaly, že veškeré podstatné informace mají

pouze od doprovázející organizace. Na druhou stranu je zde třeba zohlednit i vzájemnou spolupráci OSPOD a doprovázejících organizací. Zdá se logické, že pokud se OSPOD a doprovázející organizace dohodly předem o tom, že informace k novele předá pěstounům organizace, bylo by zbytečné, aby je o tomtéž informoval ještě OSPOD. Jestli to tak bylo, to se samozřejmě z rozhovorů s pěstounkami nedozvíme.

S přístupem pracovníků OSPOD (tak jak ho vnímají respondentky) se pojí i všechny další oblasti podpory práv a povinností pěstounů. Ty pěstounky, které popsaly své sociální pracovníce jako ochotné a chápající, využily bez problémů i nabídky různých služeb, jako je odborné poradenství nebo pomoc při kontaktu s rodinou dítěte, případně s vymáháním svých práv jako pěstounů. Oproti tomu pěstounky, které takový vztah s pracovníci nenavázaly a jejich přístup hodnotí jako chladný a založený na úřednické kontrole, neměly zájem o využití služeb OSPOD, nevyhledávaly takovou nabídku, ani o ní často nebyly srozuměny.

Respondentky také zmiňovaly neschopnost pracovníků pomoci jim v určité oblasti výchovy dítěte. Zároveň je nutné podotknout, že se jednalo o situaci, kdy nedokázala v danou chvíli poradit ani pracovníce z doprovázející organizace a vzhledem k náročnosti náhradní rodinné péče a originalitě každého jedince se může stát, že v určité krizové situaci (která byla navíc podmíněna ještě probíhající pandemií covid-19) nelze hned nalézt adekvátní řešení, které by konkrétní rodině v konkrétním čase vyhovovalo. Přes veškerou snahu pracovníků OSPOD i doprovázejících organizací je nasnadě, že hlavní nápor péče a odpovědnosti za dítě je vždy nakonec na pěstounech samotných.

Z pozitivních aspektů spolupráce s OSPOD lze zmínit například přípravu na pěstounskou péči, kterou všechny pěstounky vnímaly dle svých slov jako důležitou a pro výkon pěstounské péče přínosnou. Fakt, že na realitu nelze připravit žádným školením, rozhodně nepopírá kvalitu přípravných kurzů, které navíc byly pro pěstounky i zdrojem inspirace z důvodu seznámení se a možného sdílení s ostatními (budoucími) pěstouny.

K dalším přínosům spolupráce s OSPOD patří pomoc s kontaktováním různých úřadů a institucí, jako je škola, věznice nebo obecní úřad a pomoc s vyřizováním osobních záležitostí dětí, například zajištění pasů.

Dále lze zmínit přístup pracovníků OSPOD k rodinám dětí, kde fungovaly jako prostřednice mezi pěstouny a biologickými rodiči a napomáhaly kontaktu dítěte s rodiči. Zároveň z rozhovorů vyplynulo, že pěstounky oceňují nestrannost a ochotu pracovníků

OSPOD v oblasti jednání s rodiči dítěte. Role sociální pracovníce na úřadě podle nich sloužila efektivnější spolupráci, než jaké by dosáhly samy z pozice pěstouna. Rodiče dětí zde totiž vnímali sociální pracovníci jako autoritu, na základě čehož lépe spolupracovali s pěstouny.

Na závěr lze tedy říci, že spolupráce s OSPOD je velmi různorodá a ovlivněná různými přístupy jednotlivých pracovníků. Vzhledem k minulosti došlo k určitému posunu, stále je zde ale určitě prostor pro zlepšení komunikace i celkové spolupráce, a to, zdá se, jak mezi pěstouny a OSPOD, tak i mezi OSPOD a doprovázejícími organizacemi i dalšími subjekty a úřady. Zároveň můžeme pozorovat různé zkušenosti, výstup z provedeného výzkumu není ani z části černobílý a bylo by chybou přisuzovat všem OSPOD stejné charakteristiky na základě výpovědí několika respondentek. I mezi respondentkami tohoto výzkumu byla jedna pěstounka, která reflektovala dobrou spolupráci a komunikaci s OSPOD a věřím, že taková zkušenost není v praxi ojedinělá.

Provedený výzkum otevírá další pole působnosti v již nastíněných oblastech a povstalých otázkách. Bylo by jistě přínosné sledovat spolupráci pěstounů, OSPOD a doprovázejících organizací v širším měřítku s větším počtem respondentů a moci tak porovnat kvalitu spolupráce napříč všemi kraji České republiky.

Závěr

Tématem diplomové práce byla spolupráce pěstounů, doprovázejících organizací a OSPOD při výkonu pěstounské péče. V teoretické části jsem nejprve vymezila historický kontext náhradní rodinné péče v České republice, který umožňuje lépe pochopit kontext následujících kapitol. Následovala aktuální legislativní úprava náhradní rodinné péče s vymezením jak pěstounské péče, tak i jiných forem výchovy dětí vyrůstající mimo péči vlastních rodičů, jako je například ústavní výchova nebo osvojení. Součástí první kapitoly je také pohled na nejnovější novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Druhá kapitola přibližuje náš pohled blíže k pěstounské péči a jejím specifickým. Nahlíží na osobu dítěte přicházejícího do pěstounské péče a jeho specifické potřeby. Jejím obsahem jsou také práva a povinnosti pěstounů a jejich (nejen) finanční zabezpečení. Kapitola nabízí vhled do souvislostí mezi právy a povinnostmi pěstouna na straně jedné a potřebami dítěte na straně druhé.

Třetí kapitola se zabývá rolí OSPOD při výkonu pěstounské péče. Vymezuje cíl, obsah a strukturu sociálně-právní ochrany dětí v České republice, postup při zajištění náhradní rodinné péče pro ohrožené děti a kompetencemi jednotlivých orgánů. Popisuje také proces zprostředkování pěstounské péče od podání žádosti až po spárování žadatele s konkrétním dítětem. Věnuje se oblastem psychologického a zdravotního posuzování žadatelů, vzdělávání potenciálních pěstounů a celkové přípravy na výkon pěstounské péče. Seznamuje i s další činností OSPOD v rámci náhradní péče, jako je poradenství, kontrola, zpracování individuálního plánu ochrany dítěte, pořádání případových konferencí či nábor nových pěstounů.

Poslední kapitola teoretické části se zabývá rolí doprovázejících organizací ve výkonu pěstounské péče. Vysvětluje termín „doprovázení“ a „doprovázející organizace“, vymezuje obsah práce klíčového pracovníka a jeho roli v doprovázené rodině, zabývá se i státním příspěvkem na výkon pěstounské péče. Kromě toho se čtvrtá kapitola zabývá obsahem pojmu dohoda o výkonu pěstounské péče a popisuje jednotlivé služby v procesu doprovázení. Nedílnou součástí je také nástin spolupráce mezi doprovázejícími organizacemi a OSPOD.

Praktická část představuje výzkum, jehož cílem bylo zjistit, jaké klady a zápory vnímají pěstounky v procesu doprovázení svou doprovázející organizací a ve spolupráci s

OSPOD. Práce obsahuje popis metodologie výzkumu, konkrétně záměr výzkumu a výzkumné otázky, metody výzkumu, výběr respondentů, sběr dat a úvahu nad limity výzkumu. Následná analýza dat se zabývá jednotlivými odpověďmi respondentek, které byly zpracovány s využitím prvků tzv. „zakotvené teorie.“ Celkem se jednalo o 30 kódů ve čtyřech kategoriích, které jsou obsahem jednotlivých podkapitol. Uvedená data byla vybrána s ohledem na záměr výzkumu a zveřejněna spolu s popisnými komentáři.

Poslední částí diplomové práce je diskuze, kde formuluji odpověď na hlavní výzkumnou otázku. Jejím cílem bylo porovnat teoretický koncept spolupráce pěstounů, doprovázejících organizací a OSPOD na základě výsledků výzkumu provedeného mezi pěstounkami. Diskuze je rozdělena na dvě části, a to oblast spolupráce pěstounů a doprovázejících organizací a oblast spolupráce pěstounů a OSPOD. Z důvodů časových a organizačních limitů výzkumu nebyla probádána oblast spolupráce doprovázejících organizací a OSPOD, jež tvoří třetí stranu tohoto pomyslného trojúhelníku. Tato oblast je podnětem pro další bádání, stejně jako oblast spolupráce pěstounů s OSPOD a doprovázejícími organizacemi napříč různými kraji České republiky.

Domnívám se, že cíl výzkumu, stanovený v úvodu diplomové práce, byl splněn.

Seznam literatury

BOWLBY, John. *Separation anxiety*. International Journal of Psychoanalysis, 1960. Vol. Pp. 89 - 113.

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka. 4., přeprac. vyd.* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2018. ISBN 978-80-87455-30-2.

Cesta k dítěti: terapeutické metody pro práci s dětmi v náhradní rodinné péči. Centrum náhradní rodinné péče, Amalthea, 2013. ISBN neuvedeno.

Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018. ISBN 978-80-907053-2-6.

DVOŘÁČKOVÁ, Sylva, VÍTKOVÁ, Alena. *Doprovázení pěstounů na přechodnou dobu. Praxe v České republice a inspirace ze zahraničí*. Brno: Sdružení pěstounských rodin, z. s., 2019.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HENSCHEL Frank. *Projektování sociálního rodičovství. Osvojení, pěstounská péče a SOS dětské vesničky v socialistickém Československu*. In: *Soudobé dějiny: Česká paměť komunismu*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 4/XXIV/2017, s. 582-610. ISSN 1210-7050.

HOVORKA, Daniel. *Sociálně-právní ochrana dětí: praktický průvodce a rádce úředníka*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2021. ISBN 978-80-7616-105-4.

KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. ISBN 978-80-245-2096-4.

KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte*. Praha: Rozum a cit o. s., 2008. ISBN neuvedeno.

KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Rádci pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-058-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. MPSV, 2011. ISBN 978-80-7421-040-2.

MONTGOMERY, Lucy Maud. *Anna ze Zeleného domu*. Překlad Milena POLÁČKOVÁ. Praha: Albatros, 2018. ISBN 978-80-00-05278-6.

NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016]. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7554-022-5.

Ombudsman - veřejný ochránce práv. *Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc - zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv*. Brno: Veřejný ochránce práv, 2019. ISBN 978-80-7631-006-3.

PATOČKOVÁ, Lenka, Karolína KUBICOVÁ a Adéla Bodo NOVOTNÁ. *Klíčovou dírkou, aneb, Jak se orientovat v procesu provázení pěstounských rodin*. Praha: Powerprint, 2019. ISBN 978-80-7568-161-4.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

Pěstounství je profese. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7.

PURVIS, Karyn B., David R. CROSS a Wendy Lyons SUNSHINE. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4535-0.

PTÁČEK, Radek a kol. *Děti na cestě. Vliv náhradních forem péče na vývoj dětí a život dospělých. Souhrn nálezů*. Národní institut pro děti a rodinu, z. s., 2015. ISBN 987-80-97066-05-8.

SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law): European Society for History of Law). ISBN 978-80-7418-218-1.

SOBOTKOVÁ, Irena a OČENÁŠKOVÁ, Veronika. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3821-4.

ŠMAJDOVÁ BÚŠOVÁ, Katarína a Miloš KUČERA. *Profesionální rodičovství: etnografická studie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2779-3.

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.

Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

WINNETTE, Petra. *Co to je attachment?: v pěti bodech pro rodiče, pěstouny a odborné pracovníky v oboru péče o děti*. Praha: Natama, 2018. Almanach o dětech a lidech & Věda do kapsy. ISBN 978-80-907023-1-8.

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

Zákon č. 262/ 2006 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 363/2021 ze dne 9. září 2021, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Elektronické zdroje

Asociace dítě a rodina. *Hlavní změny, které by měla přinést novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. Praha: Asociace dítě a rodina, 12. 8. 2021 [cit. 3. 11. 2021].

Dostupné z: <https://www.ditearodina.cz/home/novinky/371-hlavni-zmeny-ktere-by-mela-prinest-novela-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti>.

Fakultní Thomayerova nemocnice. *Napsali o nás: Život v kufříku zachycuje první okamžiky opuštěných dětí (ČT24)* [online]. Praha: FTN, 16. 12. 2019 [cit. 3. 11. 2021].

Dostupné z: <https://www.ftn.cz/clanky/napsali-o-nas-zivot-v-kufriku-zachycuje-prvni-okamziky-opustenyh-deti-ct24-757/>.

CHYTRA, Zdeněk. *Analýza novely zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony (tisk PS č. 911)* [online]. Tradiční rodina [cit. 10. 11. 2021]. Dostupné z: <http://tradicni-rodina.cz/wp-content/uploads/2021/09/analyza-novely-zakona-c.-359-1999-Sb-final.pdf>

LUMOS. *Dětské domovy pro děti do 3 let věku. Počty dětí, nákladnost péče, doporučení dalšího postupu* [online]. LUMOS, Praha: duben 2018 [cit. 11. 11. 2021]. Dostupné z: http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2018/10/DD3roky_FINALNI_lumos_.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Charakteristika zařízení: Charakteristika zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péče* [online]. MŠMT 2018-2018 [cit. 11. 11. 2021]. Dostupné z: https://dbuv.msmt.cz/charakteristika_zarizeni.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Databáze ústavní výchovy* [online]. MŠMT 2018-2019 [cit. 11. 11. 2021]. Dostupné z: <https://dbuv.msmt.cz/zkratky.asp>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tisková zpráva: *Novela o sociálně-právní ochraně dětí čeká na projednání v Poslanecké sněmovně* [online]. Tiskové oddělení MPSV. Praha: 26. 1. 2021 [cit. 3. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/2061970/26_01_2021-TZ_novela_SPOD.pdf/8ba7649a-73ad-c168-2739f2e82807

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tisková zpráva: *Senát podpořil posílení pěstounské péče* [online]. Tiskové oddělení MPSV. Praha: 9. 9. 2021 [cit. 3. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/2061970/09_09_2021_OSPOD+v+Sen%CA1tu.pdf/50b8f05c-6e04-09c5-6c81-75cfea0a6b6eAbstrakt

Národní vzdělávací fond, o. p. s. a Člověk hledá člověka, o. s. *Děti mezi ústavní výchovou a rodinou. Sborník ke konferenci konané ve dnech 8. a 9. 11. 2017* [online]. Praha: 2007. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/01/deti-mezi-ustavni-vychovou-a-rodinou.pdf>.

PLECHÁČEK, Václav. *Podle novely zákona o sociálně právní ochraně dětí by pěstouni měli dostat víc peněz, ne ale všichni* [online]. Hradec Králové: Český rozhlas, 21. 09. 2021 [cit. 10. 11. 2021]. Dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/podle-novely-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti-pestouni-meli-dostat-vic-8580382>.

PRIDE-CZ. *O Pride* [online]. Jihlava: Spolek PRIDE-CZ, [cit. 10. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.pride-cz.com/o-pride/>.

SOUČKOVÁ, Kateřina. *Konec kojeneckých ústavů, víc peněz pěstounům. Senát schválil novelu o sociálně právní ochraně dětí* [online]. Praha: Český rozhlas, 09. 09. 2021 [cit. 10. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/senat-socialne-pravni-ochrana-deti-kojenecke-ustavy-pestounska-pece-malacova_2109091852_onz.

Středisko náhradní rodinné péče. *Adresář organizací* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče [cit. 24. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/adresar>.

Úřad práce ČR. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky* [online]. Úřad práce ČR, aktualizace 17. 12. 2021 [cit. 22. 02. 2022]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/davky-pestounske-pece-a-zaopatrovaci-prispevky1#Ozn%C3%A1men%C3%AD%20o%20vhodnosti>.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá spoluprací pěstounů, OSPOD a doprovázejících organizací při výkonu pěstounské péče. Součástí práce je jak teoretická, tak praktická část. Teoretická část práce obsahuje čtyři kapitoly a vychází z analýzy odborných zdrojů.

První kapitola se zabývá vymezením základních pojmů, legislativním vymezením a stručným historickým nástinem v oblasti náhradní rodinné péče.

Druhá kapitola se zaměřuje na specifika pěstounské péče s ohledem na potřeby dětí přicházejících do náhradních rodin, vymezuje práva a povinnosti pěstounů a dávky pěstounské péče.

Třetí kapitola obsahuje základní popis sociálně-právní ochrany dětí v České republice a vymezuje roli OSPOD v kontextu pěstounské péče. Jádrem kapitoly je proces zprostředkování pěstounské péče.

Čtvrtá kapitola popisuje práci doprovázejících organizací a klíčových pracovníků. Zaměřuje se také na jednotlivé služby v rámci doprovázení a proces uzavírání dohody o výkonu pěstounské péče.

Praktická část práce obsahuje metodologii a analýzu dat z provedeného výzkumu, který byl zaměřen na spolupráci pěstounů, OSPOD a doprovázejících organizací z pohledu pěstounů. Výzkum byl proveden metodou polostrukturovaných rozhovorů se čtyřmi pěstounkami. Praktická část je uzavřena diskuzí, která shrnuje výstupy z výzkumu a uvádí je do širších souvislostí.

Summary

This thesis deals with the cooperation of foster parents, Department of social and legal protection of children and accompanying organizations on the performance of foster care. The thesis contains both theoretical and practical part. The theoretical part of the thesis contains four chapters. It is based on an analysis of professional sources.

The first chapter deals with the definition of basic concepts, legislative definition and a brief historical outline in the field of alternative family care.

The second chapter focuses on the specifics of foster care with regard to the needs of children coming to foster families, defines the rights and obligations of foster parents and foster care benefits.

The third chapter contains a basic description of social and legal protection of children in the Czech Republic and defines the role of the Department of social and legal protection of children in the context of foster care. The core of the chapter is the process of mediation of foster care.

The fourth chapter describes the work of accompanying organizations and key workers. It also focuses on services provided by organizations and the process of concluding a contract on the performance of foster care.

The practical part of the thesis contains the methodology and analysis of data from the research, which was focused on the cooperation of foster parents, Department of social and legal protection of children and accompanying organizations from the perspective of foster parents. The research was conducted using semi-structured interviews with four foster mothers. The practical part concludes with a discussion that summarizes the research findings and puts them into a broader context.